อนุสรณ์
ในงานฌาปนกิจศพ
นายสวัสดิ์ เพชระบูรณิน

ฌาปนสถานวัดเพชรวราราม
อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
วันจันทร์ที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๘

อนุสรณ์
ในงานฌาปนกิจศพ
นายสวัสดิ์ เพชระบูรณิน

ณ ฌาปนสถานวัดเพชรวราราม

อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

วันจันทร์ที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๘

คำนำ

• เนื่องในงานฌาปนกิจศพคุณพ่อ (นายสวัสดิ์ เพชระบูรณิน) ณ ฌาปนสถานวัดเพชรวราราม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ในวันจันทร์ที่ ๕ เมษายน ๒๕๐๘ นี้ ดิฉันและน้อง ๆ ได้พิจารณาเห็นว่า หากจะจัดพิมพ์หนังสือขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่คุณพ่อ และเป็นธรรมบรรณาการแด่ญาติมิตร และท่านที่เคารพนับถือ ที่ได้กรุณาให้เกียรติมาในงานนี้ ก็จะเป็นประโยชน์เป็นอันมาก และเนื่องด้วยคุณพ่อเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ได้หมั่นอบรมสั่งสอนให้ลูก ๆ ได้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ชอบที่ควร และเอาใจใส่ในความเป็นอยู่ ตลอดจนการศึกษาของลูก ๆ เป็นอย่างมาก ฉะนั้น ในการจัดทำหนังสือนี้ จึงได้อันเชิญพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้พระราชทานพระเจ้าลูกยาเธอ ๔ พระองค์ เมื่อจะเสด็จไปทรงศึกษาวิชาการในยุโรป เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๘ มาลงพิมพ์ไว้ และประกอบกับคุณพ่อ เป็นคนที่มีความเชื่อมั่นอย่างแท้จริง ในการ "ทำดีย่อมได้ดี และทำชั่วย่อมได้ชั่ว" ด้วยเหตุนี้ ดิฉันจึงได้ให้น้องพจน์ ซึ่งอยู่ที่กรุงเทพ ฯ ไปเรียนขอความอนุเคราะห์จากคุณ ท. เลียงพิบูลย์ เพื่อขออนุญาตนำเรื่องบางเรื่อง ในหนังสือชุด "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" ของท่านคือเรื่อง "เด็กข้างถนน" และเรื่อง "คนมีบาป" มาลงพิมพ์ไว้ด้วย ซึ่งคุณ ท. เลียงพิบูลย์ ก็ได้กรุณาให้ความเอื้อเฟื้อ และอนุญาตให้นำลงพิมพ์ได้ด้วยความเต็มใจ พร้อมทั้งเขียนคำอนุโมทนาให้ด้วย ดิฉันหวังว่า คงจะเป็นประโยชน์กับท่านผู้อ่านบ้างไม่มากก็น้อย

สำหรับการจัดทำหนังสือนี้ ดิฉันได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างดียิ่งจากคุณทัศนีย์ และ ร.ท. พจน์ จิตตวิภาค ร.น. และยังได้รับความเอื้อเฟื้อจากญาติมิตร และท่านผู้มีเกียรติได้มาร่วมงาน และร่วมทำบุญด้วย ตั้งแต่วันที่บรรจุศพและวันนี้อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งนับว่าเป็นพระคุณอย่างสูง ดิฉันจึงขอกราบขอบพระคุณอย่างยิ่ง ต่อท่านผู้ที่ได้กล่าวนามมาแล้ว รวมทั้งญาติมิตร และท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ขออานุภาพแห่งกุศลบุญราศี ที่ได้บำเพ็ญอุทิศ ในการจัดทำหนังสือเล่มนี้เป็นวิทยาทาน ตลอดจนกุศลผลบุญทักษิณานุปทาน ที่ได้กระทำในครั้งนี้ จงเป็นปัจจัยอำนวยอิฐวิบูลมนูญผล ดลบันดาลให้คุณพ่อ ประสบสุขสมบูรณ์ด้วยกัลปนาผล โดยควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ ทุกประการ เทอญ.

มาลี เกตุปัญญา

๕ เมษายน ๒๕๐๘

นายสวัสดิ์ เพชระบูรณิน

ชาตะ วันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๙

มรณะ วันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๗

อายุ ๖๗ ปี

ประวัติย่อ

ของ

นายสวัสดิ์ เพชระบูรณิน

คุณพ่อเกิดเมื่อ วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๔๓๙ ที่บ้านดงมูลเหล็ก ตำบลดงมูลเหล็ก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นบุตรคนโตของขุนณรา ฯ (ทองอินทร์ เพชระบูรณิน) และนางซ้อน (ก้อนทอง) เพชระบูรณิน

คุณปู่เล่าว่า เมื่อคุณพ่อยังเล็ก ๆ อยู่นั้น เป็นเด็กที่ซนมาก และในสมัยนั้น ที่บ้านคุณปู่ ยังมีทาสอยู่ด้วยเป็นจำนวนมาก เนื่องจากคุณพ่อเป็นเด็กที่ซนมากนี้เอง จึงถูกทาสซึ่งเป็นพี่เลี้ยงแกล้งให้ตกลงไปในบ่อน้ำและเกือบจมน้ำตาย

เมื่อคุณพ่อโตขึ้นอายุประมาณ ๑๑ ปี หรือเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๐ คุณปู่ได้ส่งคุณพ่อ เข้ามาอยู่ในเมืองกับพี่ชายของคุณพ่อ เพื่อเรียนหนังสือ คุณพ่อได้เข้าเรียนที่โรงเรียน "เพชรพิทยาคม" ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำมณฑลเพชรบูรณ์ในสมัยนั้น (ต่อมาได้เปลี่ยนมาเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดเพชรบูรณ์) คุณพ่อเล่าว่า เมื่อมาอยู่ในเมืองเพชรบูรณ์กับคุณลุงใหม่ ๆ รู้สึกคิดถึงบ้านที่ดงมูลเหล็กมาก โดยเฉพาะในเวลาเย็นตอนตะวันจะตก ซึ่ง

ตอนนั้นอยากจะกลับบ้านอย่างเดียว ไม่คิดอยากเรียนหนังสือเลย และเกี่ยวกับเรื่องนี้คุณพ่อเคยกล่าวว่า ถ้ายอมตามใจตนเองและกลับมาอยู่บ้าน-ดงมูลเหล็ก โดยไม่ยอมเรียนหนังสือแล้ว คุณปู่ก็คงจะยอม เพราะเป็นลูกชายคนแรก ซึ่งเป็นธรรมดาคุณปู่และคุณย่า จะต้องเอาใจ แต่ถ้าเป็นเช่นนั้น ก็คงจะเป็นเด็กลูกทุ่งที่ไม่สนใจกับโลกภายนอก แล้วในที่สุดก็คงจะไม่มีความคิดที่จะส่งลูก ๆ ไปเรียนหนังสือที่พิษณุโลก, อุตรดิตถ์ และกรุงเทพ ฯ อย่างที่ลูก ๆ ได้เล่าเรียนจบมาแล้วหลายคน

คุณพ่อเรียนอยู่ที่โรงเรียนประจำมณฑลได้เพียง ๒ ปี ก็ต้องออกจากโรงเรียน เหตุที่ออก ก็เพราะจบชั้นสูงสุดของโรงเรียนในขณะนั้นโรงเรียนประจำมณฑลเพชรบูรณ์ที่คุณพ่อเรียนอยู่ในเวลานั้น มีนักเรียนเข้าเรียนเพียงไม่กี่คน ทั้งนี้เป็นเพราะคนในสมัยนั้น ยังไม่ใคร่นิยมเรียนหนังสือที่โรงเรียนกัน วิชาที่สอนกันในโรงเรียนก็มีแต่วิชาเลขกับวิชาหนังสือไทยเท่านั้น สำหรับโรงเรียนของคุณพ่อในสมัยนั้น ปลูกเป็นเรือนไม้ชั้นเดียวขนาดกว้างประมาณ ๑๐ เมตร และยาวประมาณ ๑๘ เมตร หลังคามุงด้วยกระเบื้องไม้สีเสียดหอม และตั้งอยู่ในบริเวณวัดไตรภูมิ ริมแม่น้ำป่าสัก เมื่อคุณพ่อเรียนจบจากโรงเรียนแล้ว ก็ได้สมัครเข้าทำงานเป็นเสมียนฝึกหัดอยู่ที่ศาลมณฑลเพชรบูรณ์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๒ ซึ่งในเวลานั้นคุณพ่อมีอายุเพียง ๑๓ ปีเศษ

นับเป็นประเพณีของไทยแต่โบราณกาลที่ผู้ชายไทยทุกคน เมื่ออายุครบ ๒๐ ปีแล้ว และก่อนแต่งงานจะต้องบวชเป็นพระภิกษุสักระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งคุณพ่อก็ได้ปฏิบัติตามประเพณีนี้โดยเคร่งครัด โดยคุณพ่อได้บวชที่วัดราษฎร์บูรณะ ตำบลดงมูลเหล็ก เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๙ ต่อจากนั้นคุณพ่อก็ได้สมรสกับ คุณแม่มะลิ (แก้วเกิด) เพชระบูรณิน ชาวบ้านจางวาง ตำบลลานบ่า อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้มีบุตรและธิดาด้วยกันรวม ๗ คน คือ

๑. เด็กหญิงมาลัย เพชระบูรณิน (ถึงแก่กรรม)
๒. นางมาลี เกตุบุญญา
๓. นางสำรวล ไทยเดช (ถึงแก่กรรม)
๔. นายพจน์ เพชระบูรณิน
๕. นางสมใจ พรหมบุญ
๖. เด็กหญิงหนูน้อย เพชระบูรณิน (ถึงแก่กรรม)
๗. นายวสันต์ เพชระบูรณิน

เนื่องจากคุณแม่มะลิ ได้ถึงแก่กรรมในขณะที่ลูก ๆ ยังเล็กอยู่ คุณพ่อจึงได้สมรสกับ คุณแม่ทับทิม ซึ่งเป็นน้องสาวของคุณแม่มะลิ และมีบุตรธิดาด้วยกันอีกรวม ๙ คน คือ

๑. นายสุวิช เพชระบูรณิน
๒. นางวันทนา พัดภู่
๓. นายเสวี เพชระบูรณิน

๔. นายชูวงศ์ เพชระบูรณิน

๕. น.ส. เรณู เพชระบูรณิน

๖. น.ส. นิลวรรณ เพชระบูรณิน

๗. เด็กหญิงลูกแฟง เพชระบูรณิน

๘. เด็กหญิงจงกลณี เพชระบูรณิน

๙. เด็กชายสุรพงศ์ เพชระบูรณิน

สำหรับในด้านการรับราชการ เมื่อคุณพ่อเข้ารับราชการเป็นเสมียนฝึกหัดอยู่ที่ศาลมณฑลเพชรบูรณ์นั้น คุณพ่อได้รับเงินเดือน ๆ ละ ๑๒ บาท ต่อมาเมื่อคุณพ่อมีอายุครบ ๑๘ ปีบริบูรณ์แล้ว คือเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๘ ก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเสมียนตรี ประจำศาลมณฑลเพชรบูรณ์ และได้รับเงินเดือน ๆ ละ ๒๐ บาท คุณพ่อได้ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและอุสาหะวิริยะ โดยไม่คำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อยตลอดมา จากผลการปฏิบัติงานที่ดีเด่นนี้ คุณพ่อ ได้ รับ การ พิจารณา ให้ ขึ้นเงินเดือนทุกปี ซึ่งในสมัยก่อนข้าราชการส่วนมาก มักไม่ได้ขึ้นเงินเดือนเป็นประจำทุกปี สำหรับเงินเดือนที่ขึ้นในระยะนั้นก็คือ ปีละ ๒ บาท ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๐ คุณพ่อได้รับแต่งตั้งให้เป็นจ่าศาล ที่ศาลจังหวัดเพชรบูรณ์ และได้รับเงินเดือน ๆ ละ ๖๐ บาท คุณพ่อได้รับราชการเป็นจ่าศาลที่ศาลจังหวัดเพชรบูรณ์เรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๒ จึงได้รับเงินเดือน ๑๒๐ บาท ต่อจากนั้น คุณพ่อก็ได้ออกจากราชการ เพราะเกษียรอายุเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๙

ในระหว่างรับราชการ คุณพ่อได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ คือ

๑. เหรียญจักรพรรดิมาลา

๒. เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย

๓. เหรียญบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๙

๔. เบญจมาภรณ์ช้างเผือก

คุณพ่อเป็นผู้ที่มีนิสัยสุภาพ อ่อนโยน โอบอ้อมอารี รักความเป็นธรรม และตั้งมั่นอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต จึงเป็นที่ชอบพอรักใคร่ของบรรดาญาติพี่น้อง มิตรสหายและผู้ร่วมงานเป็นอันมากสำหรับในด้านพระพุทธศาสนา คุณพ่อได้มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างเป็นชีวิตจิตใจ ซึ่งในการนี้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๖ คุณพ่อได้ยกที่สวนหลังบ้านส่วนหนึ่ง ถวายเป็นสถานที่สร้างวัดเพชรวราราม และยังได้เป็นหัวหน้าร่วมกับชาวบ้านต้นเบน และชาวบ้านในอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จัดสร้างวัดเพชรวรารามขึ้น และพร้อมกันนี้ได้นิมนต์เจ้าคุณวัชรบูราจารย์ (เคลือบ ถามโก) เจ้าคณะธรรมยุตจังหวัดเพชรบูรณ์ — ตาก — อุตรดิตถ์ มาประจำอยู่ที่วัดนี้ด้วย ขณะนี้วัดนี้กำลังเจริญรุ่งเรืองเป็นลำดับมา

คุณพ่อได้ป่วยเป็นโรคเบาหวานมาหลายปี และได้เคยเข้ารักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลจังหวัดเพชรบูรณ์หลายครั้ง ซึ่งทุกครั้งก็ได้รับการเอาใจใส่

จากผู้อำนวยการโรงพยาบาล รวมทั้งนายแพทย์ และนางพยาบาลเป็นอย่างดียิ่ง และในเดือนมิถุนายน ๒๕๐๗ นี้ คุณพ่อก็ได้เข้ารักษาพยาบาลที่โรงพยาบาล พยาบาลจังหวัดเพชรบูรณ์อีก แต่ในครั้งนี้อาการโรคของคุณพ่อได้กำเริบขึ้นอย่างรุนแรง และโดยไม่คาดฝันเมื่อเวลาประมาณ ๒๔.๐๐ น. ของวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๐๗ คุณพ่อก็ได้จากพวกเราไปอย่างไม่มีวันกลับ ซึ่งในเวลานั้นก็มีคุณแม่ทับทิม ลูก ๆ และญาติพี่น้องบางคนอยู่ในที่นั้นด้วย การจากไปของคุณพ่อครั้งนี้ ยังความเศร้าโศรกเสียใจอย่างใหญ่หลวง ให้กับคุณแม่ทับทิม ลูก ๆ ตลอดจนญาติพี่น้อง และผู้ที่คุ้นเคยอย่างสุดซึ้ง เพราะเป็นการพลัดพรากจากผู้ที่เป็นสุดที่รัก และเคารพอย่างยิ่งไปชั่วนิรันดร อย่างไม่มีวันที่จะได้พบกันอีก ทั้งนี้ นับว่าเป็นการสูญเสียครั้งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตของลูก ๆ ทุกคน

คุณพ่อจากไปแล้ว แต่คุณความดีของคุณพ่อได้ประทับใจลูก ๆ อยู่เสมอ และคุณพ่อแม้จะมิใช่คนร่ำรวย สะสมทรัพย์สมบัติไว้ให้แก่ลูก ๆ แต่คุณพ่อก็ ได้ให้สมบัติอันล้ำค่าแก่ลูก ๆ ทุกคน ด้วยการให้การศึกษาอย่างดีที่สุด เท่าที่ความสามารถของแต่ละคนจะสามารถเรียนได้ นอกจากนี้ยังได้เป็นที่ปรึกษาและเป็นกำลังใจอันสำคัญของลูกในการปฏิบัติงานทุกอย่าง สำหรับในด้านจิตใจ คุณพ่อได้สอนให้มีลักษณะพิเศษทางจิตใจอันล้ำค่า โดยสอนให้ลูกๆ ทุกคนได้มีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักรับผิดชอบมีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักการ

เสียสละรักพวกพ้องและรู้แพ้รู้ชนะ รวมทั้งมีความทะเยอทะยาน มานะอดทน พร้อมที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เสมอ ซึ่งพระคุณอันนี้มีคุณค่ากับลูก ๆ อย่างหาที่เปรียบมิได้

คุณพ่อได้ปฏิบัติหน้าที่ของพ่อที่ดีอยู่ตลอดมา และได้มีความเป็นห่วงลูก ๆ เป็นอันมาก ถึงแม้ว่าลูกบางคนจะโตแล้วก็ตาม และที่น่าประทับใจมากที่สุดก็คือ เมื่อได้ข่าวความทุกข์ร้อนของลูก ๆ คุณพ่อจะต้องมาเยี่ยมเยียนและให้ความอบอุ่น แม้ว่าลูกจะอยู่ไกลแสนไกลก็ตาม การกระทำด้วยความรักอันบริสุทธิ์ และเต็มไปด้วยความกรุณาปรานีของคุณพ่อ ทำให้ลูก ๆ ระลึกถึงและต้องเสียน้ำตาเป็นอันมาก และถ้าชาติหน้ามีจริงขอให้ลูก ๆ ได้มีโอกาสเป็นลูกของคุณพ่อ และไม่ต้องจากกันเร็วเหมือนภพนี้อีก อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าคุณพ่อจะจากไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับก็ตาม แต่คุณงามความดีและเกียรติประวัติของคุณพ่อยังคงเป็นที่ภาคภูมิใจของลูก ๆ อยู่เสมอ และจะปรากฏเป็นแบบอย่างให้ลูกยึดถือปฏิบัติตามตลอดไป

ในที่สุด ลูก ๆ ขอน้อมจิตอธิษฐาน ขออำนาจแห่งกุศลผลบุญที่คุณพ่อได้สร้างสมไว้อย่างมากมายในชาตินี้ ตลอดจนกุศลบุญราศีที่คุณแม่ทับทิม ลูก ๆ และบรรดาญาติมิตรได้บำเพ็ญอุทิศให้ จงส่งผลดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ และเปี่ยมล้นด้วยความดีงามของคุณพ่อ ประสบอิฐวิบูลมนูญผลในสัมปรายภพ จงทุกประการ เทอญ.

ลูก ๆ ของคุณพ่อ

รูปหมู่ญาติพี่น้องในวันบรรจุศพที่วัดเพชรวรามราม เพชรบูรณ์

รูปในพิธีบรรจุศพที่วัดเพชรวราราม เพชรบูรณ์

คำอนุโมทนา

ด้วยคุณพจน์ เพชระบูรณิน ได้มาหาข้าพเจ้าที่บ้าน และขออนุญาตข้าพเจ้าเพื่อพิมพ์บทความในหนังสือชุด "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" บางเรื่องสำหรับเป็นอนุสรณ์แจกในงานฌาปนกิจศพคุณสวัสดิ์ เพชระบูรณิน บิดา ณ ฌาปนสถานวัดเพชรวราราม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ในวันจันทร์ที่ ๕ เมษายน ๒๕๐๘

ข้าพเจ้าอนุญาตให้พิมพ์ได้ตามความประสงค์ และขอขอบคุณที่ได้ให้เกียรติ และเห็นประโยชน์ในหนังสือชุดนี้ การที่ข้าพเจ้าได้เขียนหนังสือชุดนี้ขึ้น มิได้มีความหวังสิ่งใด นอกจากจะอุทิศเป็นกุศลและเพื่อชี้ให้เห็นว่าคนเราเกิดมานั้นย่อมจะหนีกฎแห่งกรรมไม่พ้น นับว่าโชคดีที่ชาวไทยเรานับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เพราะเป็นศาสนาที่อาศัยความจริงเป็นหลัก ฉะนั้น พระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นสัจธรรมที่จะยืนยงคงอยู่คู่โลก ตลอดไปไม่มีวันเสื่อมสูญ แต่ก็น่าเศร้าใจอย่างหนึ่งที่เราเป็นเมืองพุทธศาสนา แต่ยังมีคนอีกมากที่ไม่เคยสนใจในหลักธรรมคำสอน ทั้งตนเองก็ได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธ เพียงแต่ศีล ๕ ข้อขั้นธรรมดาของชาวพุทธทั่วไปควรจะปฏิบัติประจำก็ไม่สนใจ ถึงแม้ว่าพระธรรมคำสั่งสอนของ องค์สมเด็จ พระสัมมา สัมพุทธ เจ้าจะ วิเศษดีเลิศประเสริฐสุดเพียงไร

แต่เมื่อไม่ปฏิบัติก็ไม่เกิดผลเป็นธรรมดา เพราะจะดีจะชั่วก็อยู่ที่ตัวของเรา ถ้าหากชาวพุทธเราปฏิบัติเพียงศีล ๕ บ้านเมืองก็จะอยู่ด้วยความสุขสบายไม่เบียดเบียนกัน การคิดทุจริตคิดฉ้อโกงเห็นแก่ตัว การสังหารฆ่าฟันอย่างทุกวันนี้คงน้อยลง ชาวโลกได้รับความเดือดร้อนอยู่ในอันตรายอย่างทุกวันนี้ก็เพราะคนในโลกยังขาดศีลธรรม ขาดความเห็นอกเห็นใจหนาแน่นด้วยกิเลศตัณหา มุ่งหวังแต่ประโยชน์ส่วนตัว หวังมีอำนาจชิงดีชิงเด่น ต่างก็เห็นแต่ตัว มีอารมณ์อันโกรธง่าย จิตใจเหี้ยมโหดร้าย เรื่องเล็กน้อยก็กลายเป็นเรื่องใหญ่โต การฆ่าฟันกันก็เป็นเรื่องธรรมดา ไม่รักษาคำพูดลวนเลไม่แน่นอน ไม่มีวาจาสัตย์ มีแต่จิตใจทุจริตคิดแต่ทางชั่ว นี่เป็นปัญหาของโลกที่กำลังขบคิดอยู่ทุกวันนี้ ระหว่างคนดีกับคนชั่ว โลกยังต้องการคนที่ดีมีศีลธรรมอีกมาก เราจะพูดกับคนไม่มีศีลธรรมคงเข้าใจกันยาก ศีลธรรมเท่านั้นที่จะช่วยแก้ปัญหาให้โลกได้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข พระองค์ทรงสอนให้มีความอดทน ให้มีความเมตตาปรานี ให้เสียสละ เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ความรักใคร่และสงสารจะช่วยแก้ไขปัญหาของโลกที่ขัดแย้งกันให้ลุล่วงไปในทางดี ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของโลก ปัญหาการเมือง ปัญหาการบ้านปัญหาชีวิตประจำวัน จะต้องนำศีลธรรมแทรกด้วยทุกฝ่าย เหตุร้ายก็จะกลายเป็นดี

ความจริงที่ไม่มีใครสามารถจะแย้งได้ก็คือ "เกิดมาแล้วก็ต้องตาย" แต่บางท่านก็คงจะลืมความจริงข้อนี้ หรืออาจไม่ลืมแต่ไม่อยากคิด เพราะบางคนคิดแล้วก็ไม่สบายใจ แต่บางคนคิดแล้วก็สบายใจ เพราะเป็นของจริงที่หนีไม่พ้น บางท่านมีทรัพย์สินเงินทอง อำนาจวาสนามากมายมีคนเคารพนับถือ แม้จะต้องการสิ่งใดที่มีอยู่ในโลกมนุษย์ ก็ได้ตามความประสงค์ แต่ก็ไม่สามารถเอาชนะความตายได้ นี่ก็เป็นทางที่ให้เราพิจารณาตัดสินใจว่า คนเราความตายเป็นของแน่นอน แต่เราจะตายอย่างคนสร้างความดี หรือจะตายอย่างคนสร้างความชั่ว

หากหนังสือชุดนี้จะเกิดประโยชน์เป็นบุญกุศลมากน้อยประการใด ขอให้บุญกุศลอันนั้น จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณสวัสดิ์ เพชระบูรณิน จงประสบผลบุญ ได้เสวยสุขในสัมปรายภพตามความประสงค์ของเจ้าภาพทุกประการ เทอญ.

(ท. เลียงพิบูลย์)

๕๔๒ ถนนเพชรบุรี พระนคร

พระบรมราโชวาท

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชทานพระเจ้าลูกยาเธอ ๔ พระองค์

เมื่อจะเสด็จไปทรงศึกษาวิชาการในยุโรป

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ คือ

พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ (กรมพระจันทบุรีนฤนาถ)
พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ (กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์)
พระองค์เจ้าประวิตรวัฒโนดม (กรมหลวงปราจิณกิติบดี)
พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดช (กรมหลวงนครชัยศรีสุรเดช)

ขอจดหมายคำสั่งตามความประสงค์ ให้แก่บรรดาลูกซึ่งจะให้ออกไปเรียนหนังสือในประเทศยุโรป จงประพฤติตามโอวาทที่จะกล่าวต่อไปนี้

๑. การซึ่งจะให้ออกไปเรียนครั้งนี้ มีความประสงค์มุ่งหมายแต่จะให้ได้วิชาความรู้อย่างเดียว ไม่มั่นหมายจะให้เป็นเกียรติยศชื่อเสียงอย่างหนึ่งอย่างใด ในชั้นซึ่งยังเป็นผู้เรียนวิชาอยู่นี้เลย เพราะฉะนั้นที่จะไปครั้งนี้ อย่าให้ไว้ยศว่าเป็นเจ้า ให้ถือเอาบรรดาศักดิ์เสมอลูกผู้มีตระกูลในกรุงสยาม คือ อย่าให้ใช้ ฮีส รอแยล ไฮเนส ปรินส์ นำหน้าชื่อให้ใช้แต่ชื่อเดิมของ

ตัวเฉย ๆ เมื่อผู้อื่นเขาจะเติมหน้าชื่อหรือจะเติมท้ายชื่อ ตามธรรมเนียมอังกฤษ เป็นมิสเตอร์ หรือเอสไคว ก็ตามทีเถิด อย่าคัดค้านเขาเลย แต่ไม่ต้องใช้คำว่านายตามอย่างไทย ซึ่งเป็นคำนำของชื่อลูกขุนนางที่เคยใช้แทนมิสเตอร์ เมื่อเรียกชื่อไทยในภาษาอังกฤษบ่อย ๆ เพราะว่าเป็นภาษาไทยซึ่งจะทำให้เป็นที่พึ่งขัด ๆ หูไป

ขออธิบายความประสงค์ข้อนี้ให้ชัดว่า เหตุใดจึงได้ไม่ให้ไปเป็นยศเจ้าเหมือนอาว์ของตัวที่เคยไปแต่ก่อน ความประสงค์ข้อนี้ ใช่ว่าจะเกิดขึ้นเพราะไม่มีความเมตตากรุณา หรือจะปิดบังซ่อนเร้นไม่ให้รู้ว่าเป็นลูกอย่างนั้นเลย พ่อคงรับว่าเป็นลูก และมีความเมตตากรุณาตามธรรมดาที่บิดาจะกรุณาต่อบุตร แต่เห็นว่าซึ่งจะเป็นยศเจ้าไปนั้น ไม่เป็นประโยชน์อันใดแก่ตัวนัก ด้วยธรรมดาเจ้านายฝ่ายเขามีน้อย เจ้านายฝ่ายเรามีมาก ข้างฝ่ายเขามีน้อยตัว ก็ยกย่องทำนุบำรุงกันใหญ่โตมากกว่าเรา ฝ่ายเราจะไปมียศเสมออยู่กับเขา แต่ความบริบูรณ์และยศศักดิ์ไม่เต็มที่เหมือนอย่างเขา ก็จะเป็นที่น้อยหน้าและเห็นเป็นเจ้านายเมืองไทยเลวไป และถ้าเป็นเจ้านายแล้ว ต้องรักษายศศักดิ์ในกิจการทั้งปวงที่จะทำทุกอย่าง เป็นเครื่องล่อตาล่อหูคนทั้งปวงที่จะให้พอใจดู พอใจฟัง จะทำอันใดก็ต้องระวังตัวไปทุกอย่าง ที่สุดจนจะซื้อจ่ายอันใดก็แพงกว่าคนสามัญ เพราะเขาถือว่ามั่งมี เป็นการเปลืองทรัพย์ในที่ไม่ควรจะเปลือง เพราะเหตุว่าถึงจะเป็นเจ้าก็ดีเป็นไพร่ก็ดี เมื่ออยู่ในประเทศมิใช่บ้านเมืองของตัว ก็ไม่มีอำนาจที่จะทำฤทธิ์เดชอันใดไปผิดกับคนสามัญได้ จะมีประโยชน์

อยู่นิดหนึ่งแต่เพียงเข้าที่ประชุมสูง ๆ ได้ แต่ถ้าเป็นลูกผู้มีตระกูลก็จะเข้าในที่ประชุมสูง ๆ ได้เท่ากันกับเป็นเจ้านั้นเอง เพราะฉะนั้นจึงขอห้ามเสียว่าอย่าให้ไปอวดอ้างเอง หรืออย่าให้คนใช้สอยอวดอ้างว่า เป็นเจ้านายอันใด จงประพฤติให้ถูกตามคำสั่งนี้

๒. เงินค่าที่จะใช้สอยในการเล่าเรียนกินอยู่นุ่งห่มทั้งปวงนั้น จะใช้เงินพระคลังข้างที่ คือเงินที่เป็นส่วนสิทธิ์ขาดแก่ตัวพ่อเอง ไม่ใช้เงินที่สำหรับจ่ายราชการแผ่นดิน เงินรายนี้ได้ฝากไว้ที่แบงก์ ซึ่งจะได้มีคำสั่งให้ราชทูตจ่ายเป็นเงินสำหรับเรียนวิชาชั้นต้น ๕ ปี ๆ ละ ๓๒๐ ปอนด์ เงิน ๑๖๐๐ ปอนด์ สำหรับเรียนวิชาชั้นหลังอีก ๕ ปี ๆ ละ ๔๐๐ ปอนด์ เงิน ๒๐๐๐ ปอนด์ รวมเป็นคนละ ๓๖๐๐ ปอนด์ จะได้รู้วิชาเสร็จสิ้นอย่างช้าไป ๑๐ ปี แต่เงินฝากไว้ในแบงก์คงจะมีดอกเบี้ยมากขึ้น เหลือการเล่าเรียนแล้วจะได้ใช้ประโยชน์ของตัวเอง ตามชอบใจเป็นส่วนยกให้ เงินส่วนของใครจะให้ลงชื่อเป็นของผู้นั้นฝากเอง แต่ในกำหนดยังไม่ถึงอายุ ๒๑ ปีเต็ม จะเรียกเอาเงินใช้สอยเองมิได้ จะตั้งผู้จัดการแทนไว้ที่นอกให้เป็นผู้ช่วยจัดการไป เงินฝากไว้แห่งใดเท่าใดและผู้ใดเป็นผู้จัดการ จะได้ทำหนังสือมอบให้อีกฉบับหนึ่ง สำหรับที่จะได้ไปทวงเอาในเวลาต้องการได้

การซึ่งใช้เงินพระคลังข้างที่ ที่ใช้เงินแผ่นดินอย่างที่เคยจ่ายให้เจ้านายและบุตรข้าราชการไปเล่าเรียนแต่ก่อนนั้น เพราะเห็นว่าพ่อมีลูกมากด้วยกัน การซึ่งให้มีโอกาสและให้ทุนทรัพย์ ซึ่งจะได้เล่าเรียนวิชานี้ เป็นทรัพย์มรดก

อันประเสริฐ ดีกว่าทรัพย์สินเงินทองอื่น ๆ ด้วยเป็นของติดตัวอยู่ได้ไม่มีอันตรายที่จะเสื่อมสูญ ลูกคนใดที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดก็ดี หรือไม่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดก็ดี ก็จะต้องส่งออกไปเรียนวิชาทุกคน ตลอดโอกาสที่จะเป็นไปได้ เหมือนหนึ่งได้แบ่งทรัพย์มรดกให้แก่ลูกเสมอ ๆ กันทุกคน ก็ถ้าจะใช้เงินแผ่นดิน สำหรับให้ไปเล่าเรียนแก่ผู้ซึ่งไม่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด กลับมาไม่ได้ทำราชการคุ้มกับเงินแผ่นดินที่ลงไป ก็จะเป็นที่ติเตียนของคนบางจำพวกว่า มีลูกมากเกินไปจะต้องใช้เงินแผ่นดินเป็นค่าเล่าเรียนมากมายเหลือเกิน แล้วซ้ำไม่เลือกฟั้นเอาแต่ที่เฉลียวฉลาดจะได้ราชการ คนโง่คนเง่าก็เอาไปเล่าเรียนให้เปลืองเงิน เพราะค่าที่เป็นลูกของพ่อ ไม่อยากจะให้มีมลทินที่พูดติเตียนเกี่ยวข้องกับความปรารถนาซึ่งจะสงเคราะห์แก่ลูก ให้ทั่วถึงโดยเที่ยงธรรมนี้จึงมิได้ใช้เงินแผ่นดิน

อีกประการหนึ่งเล่า ถึงว่าเงินพระคลังข้างที่นั้นเอง ก็เป็นเงินส่วนหนึ่งในเงินแผ่นดินเหมือนกัน เว้นแต่เป็นส่วนที่ยกให้แก่พ่อใช้สอยการในตัว มีทำการกุศลและสงเคราะห์บุตรภรรยา เป็นต้น เห็นว่าการสงเคราะห์ด้วยเล่าเรียนดังนี้เป็นดีกว่าอย่างอื่น ๆ จึงได้เอาเงินรายนี้ใช้เป็นการ มีคุณต่อแผ่นดิน ที่ไม่ต้องแบ่งเงินแผ่นดินมาใช้เป็นค่าเรียนขึ้นอีกส่วนหนึ่ง และพ้นจากคำคัดค้านต่าง ๆ เพราะเหตุที่พ่อได้เอาเงินส่วนที่พ่อจะได้ใช้เองนั้น ออกให้เล่าเรียนด้วยเงินรายนี้ ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดที่จะแทรกแซงว่าควรใช้อย่างนั้นไม่ควรใช้อย่างนั้นได้เลย

๓. จงรู้สึกตัวเป็นนิจเถิดว่า เกิดมาเป็นเจ้านายมียศบรรดาศักดิ์มาก จริงอยู่ แต่ไม่เป็นการจำเป็นเลยที่ผู้ใดเป็นเจ้าแผ่นดินขึ้น จะต้องใช้ราชการอันเป็นช่องที่จะหาเกียรติยศชื่อเสียงและทรัพย์สมบัติ ถ้าจะว่าตามการซึ่งเป็นมาแต่ก่อน เจ้านายซึ่งจะหาช่องทำราชการได้ยากกว่าลูกขุนนาง เพราะเหตุที่เป็นผู้มีวาสนาบรรดาศักดิ์มาก จะรับราชการในตำแหน่งต่ำ ๆ ซึ่งเป็นกระไดขั้นแรก คือเป็นนายรองหุ้มแพรมหาดเล็ก เป็นต้น ก็ไม่ได้เสียแล้ว จะไปตั้งแต่งให้ว่าการใหญ่โตสมแก่ยศศักดิ์ เมื่อไม่มีวิชาความรู้และสติปัญญา พอที่จะทำการในตำแหน่งนั้นไปได้ ก็เป็นไปไม่ได้ เพราะฉะนั้นเจ้านายจะเป็นผู้ได้ทำราชการมีชื่อเสียงดี ก็อาศัยแต่สติปัญญาความรู้และความเพียรของตัว เพราะฉะนั้นจงอุตสาหะเล่าเรียนโดยความเพียรอย่างยิ่ง เพื่อจะได้มีโอกาสที่จะทำการให้เป็นคุณแก่บ้านเมืองของตัวและโลกที่ตัวได้มาเกิด ถ้าจะถือว่าเกิดมาเป็นเจ้านายแล้ว นิ่ง ๆ อยู่จนตลอดชีวิตก็เป็นสบายดังนั้น จะไม่ผิดอันใดกับสัตว์ดิรัจฉานอย่างเลวนัก สัตว์ดิรัจฉานมันเกิดมากิน ๆ นอน ๆ แล้วก็ตาย แต่สัตว์บางอย่างยังมีหนังมีเขามีกระดูกเป็นประโยชน์ได้บ้าง แต่ถ้าคนประพฤติอย่างเช่นสัตว์ดิรัจฉานแล้วจะไม่มีประโยชน์อันใดยิ่งกว่าสัตว์ดิรัจฉานบางพวกไปอีก เพราะฉะนั้นจงอุตสาหะที่จะเล่าเรียนวิชาเข้ามาเป็นกำลังที่จะทำตัวให้ดีกว่าสัตว์ดิรัจฉานให้จงได้ จึงจะนับว่าเป็นการได้สนองคุณพ่อ ซึ่งได้คิดทำนุบำรุงเพื่อจะให้ได้ดีตั้งแต่เกิดมา

๔. อย่าได้ถือตัวว่าตัวเป็นลูกพระเจ้าแผ่นดิน พ่อมีอำนาจยิ่งใหญ่อยู่ในบ้านเมือง ถึงจะเกะกะไม่กลัวเกรงคุมเหงผู้ใด เขาก็คงจะมีความเกรงใจพ่อไม่ต่อสู้หรือไม่อาจฟ้องร้องว่ากล่าว การซึ่งเชื่อใจดังนั้นเป็นการผิดแท้ทีเดียว

เพราะความปรารถนาของพ่อ ไม่อยากจะให้ลูกมีอำนาจที่จะเกะกะอย่างนั้นเลย เพราะรู้เป็นแน่ว่าเมื่อรักลูกเกินไป ปล่อยให้ไม่กลัวใครและประพฤติการชั่วดังนั้น คงจะเป็นโทษแก่ตัวลูกนั้นเองทั้งในปัจจุบันอนาคต เพราะฉะนั้นจงรู้เถิดว่าถ้าเมื่อได้ทำความผิดเมื่อใดจะได้รับโทษโดยทันที การที่มีพ่อเป็นเจ้าแผ่นดินนั้น จะไม่เป็นการช่วยเหลืออุดหนุนแก้ไขอันใดได้เลย อีกประการหนึ่งชีวิตสังขารของมนุษย์ ไม่ยั่งยืนยืดยาวเหมือนเหล็กเหมือนศิลา ถึงโดยว่าจะมีพ่ออยู่ในขณะหนึ่ง ก็คงจะมีเวลาที่ไม่มีได้ขณะหนึ่งเป็นแน่แท้ ถ้าประ-พฤติความชั่วเสียแต่ในเวลามีพ่ออยู่แล้ว โดยจะปิดบังซ่อนเร้นอยู่ได้ด้วยอย่างหนึ่งอย่างใด เวลาไม่มีพ่อความชั่วนั้น คงจะปรากฏเป็นโทษติดตัวเหมือนเงาตามหลังอยู่ไม่ขาด เพราะฉะนั้นจงเป็นคนอ่อนน้อม ว่าง่ายสอนง่าย อย่าเป็นทิษฐิมานะไปในทางที่ผิด จงประพฤติตัวหันหาทางที่ชอบที่ถูกอยู่เสมอเป็นนิจเถิด จงละเว้นทางที่ชั่วซึ่งรู้ได้แก่ตัวเอง หรือมีผู้ตักเตือนแนะนำให้รู้แล้ว อย่าให้ล่วงไปได้เลยเป็นอันขาด

๕. เงินทองที่จะใช้สอยในค่ากินอยู่นุ่งห่ม หรือใช้สอยเบ็ดเสร็จทั้งปวง จงเขม็ดแขม่ใช้แต่เพียงพอที่อนุญาตให้ใช้ อย่าทำใจโตมือโตสุรุ่ย-สุร่าย โดยถือตัวว่าเป็นเจ้านายมั่งมีมาก หรือถือว่าพ่อเป็นเจ้าแผ่นดินมีเงินทองถมไป ขอบอกเสียให้รู้แต่ต้นมือว่า ถ้าผู้ใดไปเป็นหนี้มาจะไม่ยอมใช้หนี้ให้เลย หรือถ้าเป็นการจำเป็นจะต้องใช้ จะไม่ใช้เปล่าโดยไม่มีโทษแก่ตัวเลย พึงรู้เถิดว่าต้องใช้หนี้เมื่อใด ก็จะต้องได้รับโทษเมื่อนั้นพร้อมกัน อย่าเชื่อถ้อยคำผู้ใด หรืออย่าหมายใจว่า โดยจะใช้สุรุ่ยสุร่ายไปเหมือนอย่างเช่น

คนเขาไปแต่ก่อน ๆ แต่พ่อเขาเป็นขุนนางเขายังใช้กันได้ไม่ว่าไรกัน ถ้าคิดดังนั้นคาดดังนั้น เป็นผิดแท้ทีเดียว พ่อรักลูกจริงแต่ไม่รักลูกอย่างชนิดนั้นเลย เพราะรู้เป็นแน่ว่า ถ้าจะรักอย่างนั้นตามใจอย่างนั้น จะไม่เป็นการมีคุณอันใดแก่ตัวลูก ผู้ได้รับความรักนั้นเลย เพราะจะเป็นผู้ไม่ได้วิชาที่ปรารถนาจะให้ได้ จะไปได้แต่วิชาที่จะทำให้เสียชื่อเสียง และได้ความร้อนใจอยู่เป็นนิจ จงนึกไว้ให้เสมอว่าเงินทองที่แลเห็นมาก ๆ ไม่ได้เป็นของหามาได้โดยง่าย เหมือนเวลาที่จ่ายไปง่ายนั้นเลย เงินที่ส่วนตัวได้รับเบี้ยหวัดหรือเงินกลางปีอยู่เสมอนั้น ก็ด้วยอาศัยเป็นลูกพ่อ ส่วนเงินที่พ่อได้หรือลูกได้เพราะพ่อนั้น ก็เพราะอาศัยที่พ่อเป็นผู้ทำนุบำรุงรักษาบ้านเมือง และราษฎรผู้เป็นเจ้าของทรัพย์นั้น ก็เฉลี่ยเรี่ยรายกันมาให้ เพื่อจะให้เป็นกำลังที่จะหาความสุขคุ้มกับค่าที่เหน็ดเหนื่อย ที่ต้องรับการในตำแหน่งอันสูง คือ เป็นผู้รักษาความสุขของเขาทั้งปวง เงินนั้นไม่ควรจะมาจำหน่ายในการที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นเรื่อง และเป็นการไม่มีคุณ กลับให้โทษแก่ตัว ต้องใช้แต่ในการจำเป็นที่จะต้องใช้ ซึ่งจะเป็นการมีคุณประโยชน์แก่ตน และผู้อื่นในทางชอบธรรม ซึ่งจะเอาไปกอบโกยใช้หนี้ให้แก่ลูก ผู้ทำความชั่วจนต้องเสียทรัพย์ไปนั้น สมควรอยู่หรือ เพราะฉะนั้น จึงต้องว่าไม่ยอมที่จะใช้หนี้ให้โดยว่า จะต้องใช้ให้ก็จะต้องมีโทษ เป็นประกันมั่นใจว่าจะไม่ต้องใช้อีกเพราะจะเข็ดหลาบในโทษที่ทำนั้น จึงจะยอมใช้ให้ได้ ใช้ให้เพราะจะไม่ให้ทรัพย์ผู้อื่นสูญเสียเท่านั้น ใช่จะใช้ให้โดยความรักใคร่อย่างบิดาให้บุตร เมื่อ

มีความยินดีต่อความประพฤติของบุตรนั้นเลย เพราะฉะนั้นจงจำไว้ตั้งใจอยู่ให้เสมอว่า ตัวเป็นคนจน มีเงินใช้เฉพาะแต่ที่จะรักษาความสุขของตัวพอสมควรเท่านั้น ไม่มั่งมีเหมือนใคร ๆ อื่น และไม่เหมือนกับผู้ดีฝรั่งเลย ผู้ดี-ฝรั่งเขามั่งมีสืบตระกูลกันมาด้วยได้ดอกเบี้ยค่าเช่าต่าง ๆ ตัวเองเป็นผู้ได้เงินจากราษฎรเลี้ยงพอสมควร ที่จะเลี้ยงชีวิตและรักษาเกียรติยศเท่านั้น อย่าไปอวดมั่งอวดมี ทำเทียบเทียมเขาให้ฟุ้งซ่านไปเป็นอันขาด

อีกอย่างหนึ่ง จะนึกเอาเองว่าถึงโดยเป็นหนี้สินลงอย่างไร พ่อจะไม่ใช้หรือจะให้ใช้ ก็กลัวต้องทำโทษ คิดว่าเงินทองของตัวที่ได้ปีหนึ่ง ๆ มีอยู่ทั้งเบี้ยหวัดและเงินกลางปี เวลาออกไปเรียนไม่ได้ใช้เงินรายนี้เก็บรวมอยู่เปล่า ๆ จะเอาเงินรายนี้ใช้หนี้เสีย ต่อไปก็คงได้ทุกปี ซึ่งจะคิดอย่างนี้แล้ว และจับจ่ายเงินทองจนต้องเป็นหนี้กลับเข้ามานั้น ก็เป็นการไม่ถูกเหมือนกัน เพราะว่าผลประโยชน์อันใด ที่จะได้อยู่ในเวลามีพ่อกับเวลาไม่มีพ่อนั้น จะถือเอาเป็นแน่ว่าจะคงที่อยู่นั้นไม่ได้ และยิ่งเป็นผู้ใหญ่ขึ้น ก็จะมีบ้านเรือนบุตรภรรยามากขึ้น คงต้องใช้มากขึ้น เงินที่จะได้นั้นบางทีก็จะไม่พอ จะเชื่อว่าวิชาที่ตัวไปเรียนจะเป็นเหตุให้ได้ทำราชการ ได้ผลประโยชน์ทันใช้หนี้ ก็เชื่อไม่ได้ เพราะเหตุที่ตัวเป็นเจ้านาย ถ้าบางทีจะเป็นเวลาเกิดขัดข้อง เพราะเป็นเจ้านายนั้นก็จะทำอะไรไม่ได้เลย ถ้าจะหันไปช่างทำมาหากินซึ่งเป็นการยากที่จะทำ เพราะเป็นเจ้าเหมือนกัน คือไปรับจ้างเขาเป็นเสมียนไม่ได้เป็นต้น เมื่อทุนรอนที่มีเอาไปใช้หนี้เสียหมดแล้ว จะเอาอันใดเป็นทุนรอน

ทำมาหากินเล่า เพราะฉะนั้นจึงว่า ถ้าจะคิดใช้อย่างเช่นนี้ ซึ่งตัวจะคิดเห็นว่าเป็นอันไม่ต้องกวนพ่อแล้วนั้น ก็ยังเป็นการเสียประโยชน์ภายหน้ามาก ไม่ควรจะก่อให้มีให้เป็นขึ้น

๖. วิชาที่จะออกไปเรียนนั้น ก็คงต้องเรียนภาษาและหนังสือในสามภาษา คือ อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ให้ได้แม่นยำชัดเจนคล่องแคล่วจนถึงแต่งหนังสือได้สองภาษาเป็นอย่างน้อย เป็นวิชาหนังสืออย่างหนึ่งกับวิชาเลข ให้เรียนรู้คิดใช้ได้ในการต่าง ๆ อีกอย่างหนึ่งนี่เป็นต้น วิชาสองอย่างที่จำเป็นจะต้องเรียนให้รู้ให้ได้จริง ๆ เป็นชั้นต้น แต่วิชาอื่น ๆ ที่จะเรียนต่อไปให้เป็นวิชาชำนาญวิเศษในกิจการข้างวิชานั้น จะตัดสินเป็นแน่นอนว่า ให้เรียนสิ่งใดในเวลานี้ก็ยังไม่ควร จะต้องไว้เป็นคำสั่งต่อภายหลังเมื่อรู้วิชาชั้นต้นพอสมควรแล้ว แต่บัดนี้จะขอตักเตือนอย่างหนึ่งก่อนว่า ซึ่งให้ออกไปเรียนภาษาวิชาการในประเทศยุโรปนั้น ใช่ว่าจะต้องการเอามาใช้แต่เฉพาะภาษาฝรั่ง หรืออย่างฝรั่งนั้นอย่างเดียว ภาษาไทยและหนังสือไทยซึ่งเป็นภาษาของตัว หนังสือของตัว คงจะต้องใช้อยู่เป็นนิจ จงเข้าใจว่าภาษาต่างประเทศนั้น เป็นแต่พื้นของความรู้ เพราะวิชาความรู้ในหนังสือไทย ที่มีผู้แต่งไว้นั้นเป็นแต่ของเก่า ๆ มีน้อย เพราะมิได้สมาคมกับชาติอื่น-ช้านาน เหมือนวิชาการในประเทศยุโรป ที่ได้สอบสวนซึ่งกันและกัน จนเจริญรุ่งเรืองมากแล้วนั้น ฝ่ายหนังสือไทยจึงไม่พอที่จะเล่าเรียน จึงต้องไปเรียนภาษาอื่น เพื่อจะได้เรียนวิชาให้กว้างขวางออก แล้วจะเอากลับลงมาใช้

เป็นภาษาไทยทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น จะทิ้งภาษาของตัวให้ลืมถ้อยคำจะพูดให้สมควรเสีย หรือจะลืมวิธีเขียนหนังสือไทย ที่ตัวได้ฝึกหัดแล้วเสียนั้นไม่ได้เลย ถ้ารู้แต่ภาษาต่างประเทศ ไม่รู้เขียนอ่านแปลลงเป็นภาษาไทยได้ก็ไม่เป็นประโยชน์อันใด ถ้าอย่างนั้นหาจ้างแต่ฝรั่งมาใช้เท่าไร ๆ ก็ได้ ที่ต้องการนั้นต้องให้กลับแปลภาษาต่างประเทศลงเป็นภาษาไทยได้ แปลภาษา-ไทยออกเป็นภาษาต่างประเทศได้ จึงจะนับว่าเป็นประโยชน์ อย่าตื่นตัวเองว่าได้ไปร่ำเรียนภาษาฝรั่งแล้วลืมภาษาไทย กลับเห็นเป็นการเก๋การกี๋อย่างเช่นนักเรียนบางคนมักจะเห็นผิดไปดังนั้น แต่ที่จริงเป็นการเสียที่ควรจะติเตียนแท้ทีเดียว เพราะเหตุฉะนั้นในเวลาที่ออกไปเรียนวิชาอยู่ ขอบังคับว่าให้เขียนหนังสือถึงพ่อทุกคน อย่างน้อยเดือนละฉบับ เมื่อเวลายังเขียนหนังสืออังกฤษไม่ได้ ก็เขียนมาเป็นหนังสือไทย ถ้าเขียนหนังสืออังกฤษหรือภาษาหนึ่งภาษาใดได้ ให้เขียนภาษาอื่นนั้นมาฉบับหนึ่ง ให้เขียนคำแปลเป็นหนังสือไทยอีกฉบับหนึ่ง ติดกันมาอย่าให้ขาด เพราะเหตุที่ลูกยังเป็นเด็ก ไม่ได้เรียนภาษาไทยแน่นอนมั่นคง ก็ให้อาศัยไต่ถามครูไทยที่ออกไปอยู่ด้วย หรือค้นดูตามหนังสือภาษาไทย ซึ่งได้จัดออกไปให้ด้วย คงจะพอหาถ้อยคำที่จะใช้แปลออกเป็นภาษาไทยได้ แต่หนังสือไทยที่จะเป็นกำลังช่วยอย่างนี้ ยังมีน้อยจริงเมื่อเขียนเข้ามาคำใดผิด จะติเตียนออกไปแล้ว จงจำไว้ใช้ให้ถูกต่อไปภาย-หน้า อย่าให้มีความกลัวความกระดากว่าจะผิด ให้ทำตามที่เต็มความอุตสาหะความแน่ใจว่าเป็นถูกแล้ว เมื่อผิดก็แก้ไปไม่เสียหายอันใด

๗. จงรู้ว่าการเล่าเรียนของลูกทั้งปวงนั้น อาว์ของเจ้า กรมหมื่นเทวะวงศวโรประการ ได้รับปฏิญาณต่อพ่อว่า จะตั้งใจอุตสาหะเป็นธุระในการเล่าเรียนของลูกทั้งปวง ทั้งในปัจจุบันและภายหน้า พ่อได้มีความไว้วางใจมอบธุระสิทธิขาด แก่กรมหมื่นเทวะวงศวโรประการ เป็นธุระทุกสิ่ง ทุกอย่างอยู่ในกรุงเทพ ฯ เมื่อมีธุระขัดข้องประการใด ให้มีหนังสือมาถึงกรมหมื่นเทวะวงศ์ ฯ ก็จะรู้ได้ตลอดถึงพ่อ และกรมหมื่นเทวะวงศ์นั้น คงจะเอาธุระทำนุบำรุงทุกสิ่งทุกอย่างให้สำเร็จตลอดไป ได้ ส่วนที่ในประเทศยุโรปนั้น ถ้าไปอยู่ในประเทศใดที่มีราชทูตของเราอยู่ ราชทูตคงจะเอาเป็นธุระดูแลทุกสิ่งทุกอย่าง เมื่อมีการขัดข้องลำบากประการใด จงชี้แจงแจ้งความให้ท่านราชทูตทราบ คงจะจัดการได้ตลอดไป เมื่อไปอยู่ในโรงเรียนแห่งใดจงประพฤติการให้เรียบร้อย ตามแบบอย่างซึ่งเขาตั้งลงไว้ อย่าเกะกะวุ่นวายเชื่อตัวเชื่อฤทธิ์ไปต่าง ๆ จงอุตสาหะพากเพียรเรียนวิชา ให้รู้ มาได้ช่วยกำลังพ่อ เป็นที่ชื่นชมยินดี สมกับที่มีความรักนั้นเถิด.

เด็กข้างถนน

ท. เลียงพิบูลย์

คืนวันหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ ข้าพเจ้าได้ไปในงานศพภรรยาของเพื่อนที่คุ้นเคยรักใคร่นับถือกันมาก คืนนั้นมีสวดพระอภิธรรมหน้าศพ เจ้าภาพได้ตั้งศพไว้ที่บ้าน ข้าพเจ้าไปถึงก่อนพระสงฆ์จะมาสวดพระอภิธรรม หลังจากนำดอกไม้สดและธูปเทียน เข้าไป ทำความเคารพศพตามประเพณีแล้วก็ออกมานั่งสนทนากับเจ้าภาพและเพื่อน ๆ ส่วนมากเป็นผู้ที่คุ้นเคยกันมาก่อนที่ชานบ้านซึ่งเจ้าภาพจัดเก้าอี้ไว้สำหรับแขก จากนั้นแขกซึ่งจะมาเยี่ยมศพและฟังสวดพระอภิธรรมต่างก็แต่งกายไว้ทุกข์ ค่อย ๆ ทยอยกันเข้ามาในบ้านทั้งชายและหญิง บ้างก็มีพวงหรีด บ้างก็ช่อดอกไม้สด บางท่านก็มีพวงมาลัยมาด้วย เพื่อนข้าพเจ้าผู้เป็นเจ้าภาพกุลีกุจอออกไปต้อนรับและนำไปห้องตั้งศพเพื่อทำความเคารพ

ข้าพเจ้า กำลังนั่งคุยกับเพื่อนสามสี่คนด้วยเรื่องชีวิตเก่า ๆ พอดีแลเห็นเจ้าภาพนำชายผู้หนึ่งอายุล่วงเข้าปัจฉิมวัยแล้ว แต่ยังแข็งแรง ท่าทางสง่าและแสดงว่าเป็นผู้มีใจดีเดินเข้ามา ข้าพเจ้าได้ยินหางเสียงเจ้าภาพแต่ไกลบอกว่า "โน่นเดี๋ยวผมจะแนะนำให้"

ข้าพเจ้ามองดูด้วยความสงสัย ไม่ช้าเจ้าภาพได้นำชายผู้นั้นเดินเข้ามาที่ข้าพเจ้านั่งอยู่และแนะนำขึ้นว่า

"ท่านผู้นี้อยากพบอยากรู้จักเพราะสนใจหนังสือ"

ข้าพเจ้ากล่าวขอบคุณท่านผู้นั้น เจ้าภาพได้แนะนำให้รู้จักทั่วกันและเชิญให้ท่านนั่งร่วมสนทนากับข้าพเจ้าและเพื่อน ๆ ถึงเรื่องต่าง ๆ รู้สึกว่าเราเข้าใจและสนิทสนมกันอย่างรวดเร็ว หลังจากได้สนทนากันนานพอควรแล้ว ท่านผู้นั้นก็เอ่ยขึ้นว่า

"ผมมีเรื่องแปลกและเป็นคติอยู่เรื่องหนึ่ง แทบไม่น่าเชื่อ แต่ผมได้ประสพมาด้วยตัวเอง จึงอยากจะพบคุณเพื่อเล่าเรื่องนี้ให้คุณฟัง ครั้งแรกผมตั้งใจจะจดบันทึกแล้วส่งไปให้คุณแต่พอจะเริ่มลงมือเขียนไม่รู้จะเริ่มต้นอย่างไร บังเอิญได้พบคุณในงานนี้ ผมดีใจมาก เพราะผมจะได้มีโอกาสถ่ายทอดเรื่องนี้ให้คุณไป เพราะมันอัดอยู่กับผมมานานแล้ว ตั้งแต่ได้อ่านหนังสือของคุณ ผมจึงคิดได้ว่าเรื่องของผมถ้าไม่มอบให้คุณ มันจะไม่เกิดประโยชน์อะไรขึ้น

ความจริงเรื่องนี้มันเกิดขึ้นมานานแล้ว คือ วันหนึ่งผมไปหาเพื่อนที่บางลำภูประตูใหม่ด้วยธุระบางประการ ขากลับเดินมาทางสะพานผ่านฟ้า พอขึ้นสะพานได้พบเด็กขายสลากกินแบ่งรัฐบาลกำลังเดินชูสลากร้องขายว่า "เหลือใบเดียวครับ ใบเดียวครับ ๆ ๆ" พอผมเห็นเด็กจึงเกิดนึกขึ้นได้ว่า ตอน

จวนสว่างคืนนั้น ผมเกิดฝันว่า ผมได้พบพระสงฆ์องค์หนึ่ง ขณะกำลังเดินไปที่แห่งหนึ่ง พระองค์นั้นครองจีวรเรียบร้อยเป็นสง่าน่าเคารพนับถือ และมีเด็กคนหนึ่งเดินตามหลังมาด้วย ท่านเดินเข้ามาหาผม ในฝันนั้นผมยกมือขึ้นไหว้ทำความเคารพตามมารยาทของชาวพุทธ เพราะในที่นั้นไม่มีคนอื่นนอกจากพระสงฆ์ ผมและเด็กอีกคนหนึ่งเท่านั้น

ผมถามท่านว่า "ท่านจะไปไหนครับ"

ท่านยิ้มแล้วตอบว่า "อาตมาจะมาหาคุณ"

ผมสงสัยจึงถามท่านว่า "มีสิ่งใดที่กระผมพอจะรับใช้ท่านได้ผมยินดี" ก่อนที่จะพูดท่านได้เหลียวหลังไปดูเด็กแล้วหันมาพูดว่า

"อาตมาเอาเด็กมาให้"

พอท่านพูดจบเด็กก็เดินมาตรงหน้าผม แล้วทำท่าจะก้มลงกราบ ผมรีบกอดเด็กนั้นไว้ด้วยความเอ็นดูก่อนที่เด็กจะก้มลงแล้วพูดว่า

"หนูมาอยู่กับฉันเถิด" ยังไม่ทันที่เด็กจะพูดว่าอย่างไร ผมก็ตกใจตื่นเพราะนาฬิกาปลุกเกิดดังรัวขึ้น มองดูนาฬิกาตีห้าครึ่งพอดี ผมตื่นขึ้นก็คิดว่าเป็นความฝันที่แปลกประหลาดมาก เป็นความฝันสั้น ๆ ที่จำได้ติดหูติดตา ถ้าหากผมมีภรรยา ไม่ต้องสงสัยความฝันนี้ต้องมีความหมายว่าผมจะได้บุตรเป็นชายแน่ แต่ภรรยาผมได้ถึงแก่กรรมไปนานแล้ว และผมก็ได้รับสัญญากับเธอก่อนที่เธอจะหมดลม ด้วยความรักและสงสารในความเป็นห่วงของเธอกลัวทรัพย์สินที่ตกทอดมาถึงผมจะถูกภรรยาใหม่ผลาญผมจึงรับปาก ผมจะ

ไม่มีภรรยาใหม่อีกในชาตินี้ เพื่อเธอจะได้หมดความเป็นห่วง ฉะนั้นการที่จะได้บุตรชายตามความฝันเป็นอันหมดหวัง ไม่ต้องคิดอีกต่อไป

แต่พอเห็นเด็กร้องขายสลากกินแบ่งจึงนึกได้ ผมจึงตกลงใจซื้อสลากใบนั้นแล้วเขียนลงไปในต้นขั้วว่า "เด็กให้ลาภ" เมื่อผมฉีกฉลากออกจากต้นขั้วแล้วก็หยิบเงินให้เด็กคนขาย เมื่อเด็กรับเงินแล้วก็พูดว่า

"ขอให้คุณโชคดีนะครับ" ผมนึกเอ็นดูเด็กขึ้นมาจึงพูดว่า

"ถ้าฉันถูกจะให้รางวัลเธอ แต่จะพบเธอได้ที่ไหนล่ะ"

เด็กยิ้มแล้วตอบว่า "ผมอยู่แถวบางลำภู และสะพานผ่านฟ้านี่แหละครับ"

ต่อจากนั้นผมก็ไม่ได้สนใจอีก เพราะตามปรกตินาน ๆ ผมจึงจะได้ซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลสักครั้งหนึ่ง บางครั้งเมื่อออกสลากแล้วผมก็ลืมตรวจทิ้งไว้ตั้งสองเดือนจึงได้ตรวจแต่ก็ไม่เคยถูกเลย ครั้งนั้นในวันออกสลากผมได้ยินข้างบ้านเขาเปิดวิทยุฟังผลการออกสลาก ผู้อ่านประกาศตัวเลขเสร็จแล้วก็ประกาศชื่อผู้ถูก บังเอิญผมได้ยินแต่ชื่อผู้ถูกว่า "เด็กให้ลาภ" ผมก็เกิดดีใจขึ้นมา แต่เลขที่ออกนั้นผมไม่ได้สนใจฟังแต่แรก จึงไม่ทราบว่าตรงกันกับเลขหมายฉบับของผมหรือไม่ เกรงว่าต้นขั้วจะไปลงพ้องกับใครเข้าเพราะไม่ได้ลงชื่อจริง ต่อมาเมื่อได้สอบกับหนังสือพิมพ์อีกครั้งหนึ่งจึงได้แน่

ใจว่าได้ถูกรางวัลที่สามในงวดนั้น ผมรู้สึกตื่นเต้นและดีใจมากเพราะยังไม่เคยถูกมาก่อน เวลานั้นการออกสลากยังทำกันที่ศาลากลาง ข้างกระทรวงมหาดไทยและเดือนหนึ่งออกเพียงสามครั้ง

หลังจากได้รับเงินรางวัลตามสลากที่ถูกต้องแล้ว ผมก็เที่ยวตามหาเด็กขายสลากกินแบ่งคนนั้น ซึ่งผมได้สัญญาไว้ว่าจะให้รางวัล แต่ผมยังสงสัยว่าจะจำเค้าหน้าเด็กคนนั้นได้แม่นยำหรือไม่ คิดว่าถ้าหากได้เห็นหน้าอีกครั้งหนึ่งคงจำได้ เดินหาแถวบางลำภูและสพานผ่านฟ้าหลายเที่ยวก็ไม่พบเด็กคนนั้น ต่อมาอีกสองสามวันผมได้ไปหาอีกก็คงไม่พบเด็กอีกตามเคย วันหลังนี้ผมได้ตั้งใจไว้ว่าจะไปเที่ยวค้นหาทางเขาดินบ้าง หลังจากเมื่อหาทางบางลำภูและผ่านฟ้าไม่พบแล้ว ผมจึงเดินไปทางลานพระบรมรูปทรงม้า หน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม พอถึงสี่แยกมุมขวาที่จะเข้าสวนสัตว์เขาดินวนา ก็ได้พบเด็กชายอายุประมาณคงไม่เกิน ๑๐ ขวบ ยืนร้องไห้ยกหลังมือขึ้นเช็ดน้ำตาที่ไหลออกมา ห่างออกไปมีเด็กชายอายุประมาณ ๑๒—๑๓ ขวบ ใช้เท้าเขี่ยกระติกที่กลิ้งอยู่ตรงหน้าไปมา เสียงที่พูดอะไรกันผมอยู่ห่างไม่ทันได้ยิน เมื่อเข้าไปใกล้จึงได้ยินแต่หางเสียงเด็กที่เล็กกว่าร้องไห้พลางพูด

"ถือว่าโตกว่า ชอบรังแกเด็ก แล้วยังไม่พอ ยังเตะกระติกหวานเย็นเขาแตก" แล้วส่งเสียงร้องไห้ ห่างออกไปมีกรรมกรสองสามคน ทำความสะอาดสถานที่แถวนั้นหยุดมองดูเพราะเสียงร้องไห้ของเด็ก ผมจึงเดินไปดูแล้วถามว่า

"เกิดเรื่องอะไรขึ้น หนูถึงได้ร้องไห้เสียอกเสียใจอย่างนี้" เด็กร้องไห้พลางบอกว่า

"เขารังแกผมครับ เขาถือว่าตัวโตกว่า"

"สิ่งที่ทำผมเกิดเอ็นดูเด็กคนนั้น ก็เพราะแม้แกจะโกรธแค้นถึงกับร้องไห้แกก็ไม่กล่าวคำหยาบออกมาจากปาก ซึ่งผิดกับเด็กบางคน ถ้าโกรธถึงกับร้องไห้ก็มักใช้วาจาหยาบด่าออกมาเพื่อให้หายแค้น ผมจึงถามว่า

"ใครทำกระติกแตกล่ะหนู" เด็กคนเล็กชี้มือไปทางเด็กที่โตกว่า ซึ่งกำลังจะเดินออกจากที่นั้นไปด้วยท่าทางหยิ่งยะโสตามนิสสัยของคนพาล

"เขาถือว่าตัวโตกว่ารังแกผมยังไม่พอ ยังเตะกระติกน้ำแข็งใส่หวานเย็นของผมแตกแล้วยังเอาตีนเขี่ยเล่น ผมจึงแค้นใจ เสียใจ เพราะผมไม่รู้ว่าจะไปพูดกับเจ้าของกระติกหวานเย็นเขาว่าอย่างไรดี เขาเคยชมผมว่าเป็นคนดี ไม่เกเรเหมือนเด็กอื่น ผมอายเขาไม่รู้จะมองหน้าเขาอย่างไร จะซื้อกระติกใช้ให้เขาก็ไม่มีเงิน ผมรับหวานเย็นเขามายังขายได้ไม่ถึงบาทกระติกก็แตก หวานเย็นก็เสียหมด นี่ผมก็คงต้องถูกดุถูกด่าที่ทำให้เขาขาดทุน และเขาคงไม่ว่าผมเป็นคนดีอีกแล้ว คงไม่ให้ผมรับมาขายต่อไป เขาคงไม่รู้หรอกครับว่าผมไม่ได้ทำ ผมบอกเขาก็คงไม่เชื่อ"

ผมได้ยินเด็กพูดแล้วก็ให้นึกสงสาร เพราะแกพูดอย่างซื่อ ๆ มองดูหน้าแล้วก็รู้สึกว่าจะเคยเห็นมาก่อน

ผมจึงถามแกว่า "หนูไปทำอะไรให้เขาโกรธล่ะ เขาจึงได้รังแกถึงกับเตะกระติกหวานเย็นของหนูแตก"

. เด็กใช้หลังมือปาดน้ำตาจนแห้งแล้วจึงพูดว่า

ผมไม่ได้ทำไมเขาหรอกครับ ผมก็ไม่เคยรู้จักเขามาก่อน ทีแรกเขาเข้ามาชวนผมเล่นทายหัวทายก้อยเอาตังกัน ผมบอกว่าไม่มีตัง เขาบอกว่าตังขายหวานเย็นไงล่ะ ผมก็บอกว่าตังขายหวานเย็นไม่ใช่ของผม เป็นของเจ้าของหวานเย็นเขา ถ้าขายหมดก็เอาไปส่งให้เขา ๆ ก็จะคิดเปอร์เซ็นต์ให้ทีหลัง เขาว่าผมไอ้โง่ หักค่าเปอร์เซ็นต์ไว้ก่อนซีวะ ถ้าเอ็งไม่อยากเล่นปั่นแปะหัวก้อยก็มาเล่นทาย เลขท้าย รถยนต์ ก็ได้เอาไหมล่ะ ผมบอกว่าผมเล่นไม่เป็นและไม่อยากเล่น เพราะยายผมสอนไว้ว่าอย่าเล่นการพนัน เพราะการพนันทุกอย่างมันไม่ดี มันเป็นของชั่วร้าย ถ้าเห็นใครเขาเล่นกันที่ไหนก็อย่าไปดูเขา หลีกไปให้ไกล มันมีแต่โทษไม่มีคุณ ถ้าตำรวจมาจับก็จะพลอยถูกจับไปด้วย เขาเห็นว่าผมไม่ยอมเล่นด้วยก็โกรธพูดว่า อ้ายนี่แก่ยายสอนนัก กูจะเตะมึงดูซิว่ายายมึงจะสอนว่ายังไงอีก ว่าแล้วเขาก็เตะผม ผมกำลังถือกระติกน้ำแข็งใส่หวานเย็นอยู่ ผมก็ยกขึ้นรับปิดป้องกัน แต่แล้วกระติกในมือผมก็กระเด็นหลุดจากมือเพราะถูกเท้าเขาเตะ ระเบิดแตกกระจาย และเขาก็ใช้เท้าเตะเขี่ยเล่นแล้วก็หัวเราะชอบใจส่วนผมตกใจ ผมมีสตางค์เอาไปให้ยายใช้ก็เพราะอาศัยที่ผมได้ขายหวานเย็น" เด็กพูดแล้วก็น้ำตาไหลออกมาอีก ผมนึกสงสารจึงถามว่า

"บ้านหนูอยู่ที่ไหนล่ะ เห็นหนูพูดถึงแต่ยายไม่เห็นพูดถึงพ่อแม่" เด็กตอบว่า "ผมไม่มีบ้าน พ่อแม่ก็ตายหมด ผมอยู่กับยาย ยายผมถือศีลอาศัยอยู่กับแม่ชีในวัด"

ผมได้ยินเช่นนั้นก็เกิดนึกได้ว่าความฝันของผม บังเอิญเด็กมีรูปร่างสูงต่ำท่าทางมาตรงกันกับเด็กคนนี้ จึงคิดว่าเด็กคนที่ผมฝันก็มีส่วนช่วยให้ถูกรางวัล เพราะถ้าผมไม่ฝันก็คงไม่ซื้อสลากกินแบ่ง ฉะนั้นเด็กคนนี้สมควรมีส่วนรับรางวัลด้วย ส่วนเด็กคนขายที่ผมสัญญาจะให้รางวัลนั้น เมื่อตามตัวพบค่อยให้คราวหลัง เมื่อคิดเช่นนั้นผมก็หยิบเงินออกมาจากกระเป๋าพลางพูดว่า

"หนูไม่ต้องเสียใจ หยุดร้องไห้ได้แล้ว ฉันจะช่วย เอานี่หนู ฉันให้เงินเธอแปดสิบบาท เอาไปซื้อกระติกให้เขา" พูดแล้วก็ยื่นธนบัตรให้เด็กผู้นั้นแล้วพูดต่อไปว่า

"เอาแก้วไส้ในกระติกที่แตกนั้นไปทิ้งเสียในที่ปลอดภัย ถ้าทิ้งไว้จะไปตำเท้าคนอื่นเข้า แล้วเอาเปลือกนอกไปซื้อแก้วไส้ในใส่ใหม่คงไม่แพงนักไม่เกิน ๒—๓ บาท แล้วเอาไปคืนให้เจ้าของหวานเย็น พร้อมทั้งจ่ายค่าหวานเย็นให้เรียบร้อย แล้วเธอก็เป็นคนดีต่อไป ส่วนเงินที่เหลือเก็บไว้ใช้หรือให้ยายก็ได้ตามใจเธอ"

เด็กน้อยมองดูธนบัตรใบละยี่สิบเป็นจำนวนสี่ใบ ด้วยสายตาและกิริยาไม่เชื่อตาและไม่เชื่อหู แล้วก็ยื่นมือออกมารับอย่างงง ๆ เพราะไม่เคยนึกฝันมาก่อนว่าจะได้เงินมากเช่นนี้ แกหยิบธนบัตรไปดูและลูบคลำ พอได้สติดวง

ตาก็แจ่มใสขึ้น แกยิ้มแล้วก็ยกมือขึ้นไหว้ผมแล้วร้องว่า

"โอ! นี่ผมได้เงินแปดสิบบาทจริง ๆ หรือครับ แทบไม่เชื่อเลย ท่านทำไมถึงได้ให้ผมมากเช่นนี้ ตั้งแต่เกิดมาผมยังไม่เคยมีเงินถึงสิบบาทเลยครับ"

แกมองดูธนบัตรที่กำไว้ในมือ แล้วก็พูดกับตัวเองว่า "ยายเราคงดีใจมากเมื่อรู้ว่าเราได้เงินตั้งแปดสิบบาท"

ผมเองเมื่อเห็นกิริยาตื่นเต้นของเด็ก ก็พลอยปลื้มใจเกิดมีความสุขเกินค่าของน้ำเงินที่ผมมอบให้แก คล้ายกับความดีใจที่ได้ช่วยชุบคนไข้ให้ฟื้นจากความตาย เงินของผมได้ให้ถูกจุดของผู้ต้องการ แกกำลังปลื้มใจและผิ่นอะไรต่ออะไรตามนิสัยของเด็กพอสมควรแล้วก็หันมาทางผมพูดว่า

"ท่านใจดีเหลือเกิน ผมคิดว่าคงไม่มีใครให้เงินเด็กมาก ๆ อย่างนี้นะครับ"

ผมยิ้มปลอบใจแกแล้วว่า "คนอื่นเขาอาจให้มากกว่านี้ก็ได้ ถ้าเด็กคนนั้นเป็นเด็กดีมีความซื่อสัตย์ มีความกตัญญูเคารพผู้ใหญ่ ทำให้ผู้ใหญ่มีความรักใคร่เอ็นดูขึ้น"

เด็กยิ้มอย่างดีใจแล้วพูดว่า "จริงครับ ยายเคยสอนผมเสมอในเรื่องให้ทำความดี อ้อ ท่านอยู่ที่ไหนครับและท่านชื่ออะไรผมขอทราบเพียงเท่านี้ผมจะไม่รบกวนท่านอีก ผมอยากรู้จะได้ไปบอกกับยายว่า ท่านเป็นผู้มีบุญคุณให้เงินกับผมมาก ผมกลัวยายจะไม่เชื่อว่าท่านให้เงินผม เพราะเงินมันมากเดี๋ยวยายจะสงสัยและเสียใจนึกว่าผมได้เงินมาโดยทางไม่ดี แต่ผมก็ไม่เคยโกหก ยายไม่ชอบคนทุจริต ยายเคยเล่าให้ผมฟังถึง เสือเปีย และ

เสืออ้น ที่ถูกแทงตาย และถูกยิงตายอายุสั้นเพราะหากินในทางทุจริตตายเร็วกว่าคนธรรมดา"

ผมได้ฟังเด็กพูดอย่างมีเหตุผลเช่นนั้น ก็เกิดสงสารและเอ็นดูมากขึ้น จึงบอกว่า "ฉันชื่อ......อยู่ที่ถนน......ซอย......บ้านเลขที่......ถ้าหนูเข้าไปในซอยถามชื่อฉันคนในซอยนั้นเขาจะชี้บ้านให้ ถ้ามีเรื่องเดือดร้อนไปหาฉันซินะ ถ้าช่วยได้ฉันยินดีช่วย"

ผมเห็นกรรมกรทำความสอาดนั้น มองดูผมอย่างสงสัยคงคิดว่า ทำไมผมจึงให้เงินเด็กขายหวานเย็นมากถึงเพียงนั้น และคงจะนึกว่าผมอวดเบ่งอวดเป็นเศรษฐี แต่ถ้าเขารู้ว่าผมถูกสลากกินแบ่งรัฐบาลรางวัลที่สามเขาคงหมดสงสัย

เหตุการณ์ครั้งนั้น เมื่อทบทวนถึงความฝันแล้วก็คิดว่าเป็นเพียงเหตุบังเอิญเท่านั้น และเด็กคนนั้นก็ไม่ได้ติดตามมาขออยู่ด้วย แม้ว่าผมจะรู้สึกเอ็นดูรักใคร่สงสารเพราะผมเห็นว่าเป็นเด็กนิสัยดีมีความซื่อสัตย์กตัญญูผิดกับเด็กอื่นที่วิ่งเล่นแถวท้องถนนทั่ว ๆ ไปก็ตาม แต่ในไม่ช้าผมก็ลืมเหตุการณ์ในครั้งนั้นเสียสนิท

เวลาได้ผ่านไปประมาณ ๒ ปี ผมไม่ได้พบเด็กคนนั้นอีกเลย ในเวลานั้นผมมีไร่อยู่ต่างจังหวัด และผมต้องเดินทางไปไร่อย่างน้อยเดือนละครั้ง คือวันสิ้นเดือนเพื่อนำเงินค่าแรงและสิ่งอื่น ๆ ไปจ่ายเป็นประจำ

วันหนึ่งผมจำได้ว่าเป็นวันเสาร์ก่อนสิ้นเดือนสองวัน ผมต้องไปเบิกเงินที่ธนาคารตอนเช้า เพราะตอนบ่ายธนาคารปิดและจำเป็นจะต้องนำเงิน

ไปจ่ายทางไร่ นอกจากจะจ่ายตามปรกติประจำเดือนแล้ว ผมยังเบิกเงินไปวางมัดจำซื้อที่เจ้าของไร่ที่อยู่ข้างเคียงกับไร่ของผมเพื่อขยายกิจการให้ใหญ่โตยิ่งขึ้น เงินสดจำนวนมากนี้ผมได้นำมาเก็บไว้ที่บ้านเพื่อการสะดวกก่อนจะนำไปไร่ในตอนเช้าวันจันทร์ ซึ่งเป็นวันสิ้นเดือนพอดี

ค่ำวันเสาร์นั้นเอง เมื่อผมกลับจากธุระกำลังเดินเข้าซอยกลับบ้าน ผมก็ได้ยินเสียงฝีเท้าคนเดินตามมาข้างหลังเมื่อเข้าไปถึงกลางซอยก่อนจะถึงบ้านผม ขณะนั้นไม่ค่อยมีคนพลุกพล่านอากาศย่ำค่ำทำให้มองหน้าตากันไม่ถนัดเพราะซอยนั้นเทศบาลยังไม่ได้ตามไฟ ผมได้ยินเสียงเรียกค่อย ๆ พอได้ยินมาจากทางหลังว่า

"ท่านครับหยุดก่อน" ผมชงักหยุดเดิน เมื่อเหลียวไปเห็นเด็กอายุประมาณ ๑๒—๑๓ ปี เดินตามมา พอมาทันก็ยกมือขึ้นไหว้

ผมจึงถามว่า "เธอมีธุระอะไรกับฉันหรือ" เด็กคนนั้นแสดงกิริยาอ่อนน้อมแล้วพูดค่อย ๆ ราวกับกลัวคนได้ยินและกลัวคนเห็น แกเหลียวดูซ้ายขวาตลอดเวลาและพูดว่า

ผมมีธุระสำคัญมากครับท่าน จำผมได้ไหมครับ ผมเด็กขายหวานเย็นที่ท่านให้เงินแปดสิบบาท"

ผมพิจารณาดูอีกทีก็จำได้ จึงพูดขึ้นอย่างดีใจว่า "อ้อ หนู ฉันจำเธอได้แล้ว ดีใจมาก เธอมีธุระอะไรให้ฉันช่วยหรือเปล่า" เสียงเด็กตอบอย่างระมัดระวังว่า

"ไม่มีอะไรต้องรบกวนให้ท่านช่วยเหลือหรอกครับ ผมมาเตือนท่านเพราะท่านมีบุญคุณต่อผม"

ผมชักสงสัยจึงถามว่า "เธอมาเตือนฉันเรื่องอะไร ไหนบอกให้รู้ซิ"

เด็กชักปากสั่นกว่าจะพูดออกมาได้ เสียงที่พูดได้ยินคล้ายเสียงกระซิบว่า

"คืนพรุ่งนี้วันอาทิตย์ เวลาตีสี่จะเกิดโจรกรรมขึ้นในบ้านท่าน"

ผมได้ยินเช่นนั้นสดุ้งย้อนถามว่า "เธอรู้ได้อย่างไรเรื่องสำคัญเช่นนี้"

เด็กตอบว่า "ผมรู้จากคนที่จะมาขโมยบ้านท่าน"

ผมร้อนใจจึงถามว่า "ใคร"

เด็กกระซิบตอบว่า "สลัดดำ"

ผมต้องสดุ้งเพราะเคยได้ยินชื่อโจรคนนี้ วางแผน การณ์แนบเนียนมาก จึงย้อนถามว่า "มันรู้ได้อย่างไรว่าบ้านฉันมีเงิน"

เด็กกระซิบบอกอีกว่า "คนใช้ คนครัวในบ้านของท่านเป็นสาย และท่านระวังอาหารเย็นจะถูกวางยานอนหลับ แต่อยากจะขอให้ท่านสัญญากับผมมาสักอย่าง"

ผมสงสัยจึงถามว่า "เธอต้องการให้ฉันสัญญาอะไร เธอต้องการเงินหรือ"

เสียงเด็กรุ่นหน้าเศร้าลงว่า "เปล่าครับผมไม่ต้องการเงิน แต่อยากขอร้องท่าน กรุณาอย่าทำอันตรายแก่สลัดดำ เพราะผมเป็นหนี้บุญคุณเขา ตกลงนะครับ ท่าน"

ผมนึกติเตียนตัวเองที่ตีราคาเด็กคนนี้ต่ำไป จึงรีบรับปากว่า "ตกลง ฉันจะพยามเพื่อเห็นแก่เธอ"

เด็กหนุ่มดีใจบอกว่า "ขอบคุณท่านมาก ผมต้องรีบไปละครับ ถ้าเขารู้เข้าผมต้องตายแน่" พูดแล้วก็รีบเดินจากไปทันที

ผมจึงบอกว่า "เธอต้องกลับมาหาฉันอีกนะ" แต่เด็กเดินไปไกลเกินกว่าที่จะได้ยินคำพูดของผมเสียแล้ว สังเกตดูแกกลัวภัย คอยระวังตัวอยู่เสมอ คืนนั้นผมยิ่งนึกก็ยิ่งเห็นจริงว่า ผมเบิกเงินมาจากธนาคารมาไม่มีใครรู้ นอกจากคนในบ้านเท่านั้น ในบ้านก็มีคุณป้าของผมเป็นผู้ดูแลจัดการในบ้าน นอกนั้นก็มีพวกบ้านไร่ร่างกายแข็งแรงซึ่งจะเดินทางมาแจ้งถึงการตกลงซื้อขายไร่ข้างเคียง และจะเดินทางกลับไปพร้อมกับผมในวันจันทร์ พวกนี้มีความซื่อตรงและรักใคร่ผมดี แต่คนรับใช้และแม่ครัว ผู้หญิงสองคนนี้เพิ่งจะมาอยู่ใหม่ยังไม่ถึงสามเดือน และบัดนี้รู้แน่ชัดแล้ว เพราะสองคนนี้เองผลัดกันออกไปนอกบ้านคราวละนาน ๆ คงนำข่าวการเบิกเงินซื้อไร่ของผมไปบอกพวกโจรอย่างไม่ต้องสงสัย นึกแล้วรู้สึกใจเต้นเพราะผมยังไม่เคยได้รับเหตุการณ์เช่นนี้มาก่อนเลย แต่ก็เป็นบุญกุศลที่รู้ล่วงหน้าเสียก่อน นี่ก็เห็นจะเป็นความดีของผมที่ได้ให้เงิน แก่เด็ก ขายหวาน เย็นเมื่อ ครั้งนั้นได้ เกิดผลสนองขึ้น ยิ่งคิดผมก็ยิ่งเป็นห่วงเด็กคนนั้นมากขึ้น การที่แกผ่าอันตรายมาบอกผม ถ้าหากพวกโจรรู้เข้าแกคงได้รับอันตรายถึงคอขาดบาดตายแน่ คิดแล้วก็ไม่สบายใจ

ต่อมาเมื่อถึงกำหนดพวกโจรก็มาตามนัด แต่ได้ถูกพวกรักษากฎหมายซ้อนกลจึงจับได้หมดทุกคน โดยมิได้มีการต่อสู้ เกิดขึ้นเพราะเจ้าหน้าที่รู้ ตัวอยู่

ก่อนแล้ว ไม่ช้าพวกเหล่าร้ายก็ได้รับโทษตามความผิดที่ตนได้ทำไว้ มากน้อยทั่วทุกคน แต่การรับสารภาพย่อมได้รับความปรานีเป็นธรรมดา

หลังจากนั้นผมก็เฝ้าคอยเด็กคนนั้น เข้าใจว่าแกคงจะมาหาแต่ก็ไม่ได้พบอีกเลย คราวนี้ผมมีความร้อนใจเกิดมีความเอ็นดูสงสารแกขึ้นมา เห็นจะเป็นเพราะแกสร้างความดีโดยป้องกันทรัพย์สินให้พ้นจากโจรภัย เป็นความดีเด่นเห็นประจักษ์ในความกตัญญูของแก สิ่งนี้ได้เกิดชักจูงใจผมให้เกิดความรักใคร่และสงสารอันแท้จริงซึ่งผมจะลืมไม่ได้ อีกอย่างหนึ่งการที่แกช่วยป้องกันทรัพย์สินให้ผมในคราวนี้ เห็นได้ชัดว่าแกมิได้หวังสินจ้างรางวัลสิ่งใดตอบแทน หากว่าเป็นเพราะแรงกตัญญู ถ้าแกหวังสินจ้างแล้วแกคงรีบมาหาผมอีกทันที ผมได้พยายามให้คนไปสืบหาอยากจะพบแกอยากจะนำมาเลี้ยงดูต่อไป เพื่อตอบแทนความดีแต่ก็หาไม่พบผมออกจะเป็นห่วงชีวิตในอนาคตของเด็กคนนี้มาก และเริ่มเห็นความดีของแกเพิ่มขึ้นทั้ง ๆ ที่แกรู้ดีว่าหากแกมาหาผมแกก็จะได้รับรางวัลในความดีความชอบครั้งนี้อย่างแน่นอน แม้บางครั้งก่อนซึ่งแกยังไม่เคยทำความดีอะไร ผมก็ยังมอบเงินให้แปดสิบบาท แกย่อมเข้าใจดี นี่แหละเป็นจุดที่ทำให้ผมเพิ่มความรัก และสงสารแกมากขึ้น ต่อมาผมคิดว่า ถ้าเราได้อาศัยเจ้าของท้องที่ช่วยสืบหาคงได้ผล ผมจึงขอร้องให้เพื่อนผู้เป็นนายตำรวจช่วยจัดการสืบหาให้ เพื่อนผู้นั้นกล่าวเป็นคติว่า

"คุณคิดอุปการะอบรมเด็กข้างถนนอย่างนี้ เป็นบุญกุศลที่ได้ช่วยให้สังคมหมดคนประพฤติชั่วไปได้อีกคนหนึ่ง ทำให้ตำรวจหนักแรงน้อยลง"

ผมจึงบอกว่า "เด็กคนนี้เป็นเด็กดีอยู่แล้วเพราะได้รับการอบรมจากผู้

เป็นยาย แกรู้ดี รู้จักบุญคุณ" เพื่อนนายตำรวจคนนั้นหัวเราะแล้วพูดว่า

"ผมเชื่อ เท่าที่แกทำไปนั้นก็แสดงว่าแกเป็นเด็กดี เด็กที่อยู่ในสภาพเช่นนี้หาไม่ได้ง่าย ๆ แต่สิ่งแวดล้อมนี่ซิครับ ความคับแค้นความทุกข์ยากลำบาก ความจำเป็นบีบบังคับ อาจเปลี่ยนแปลงจิตใจของแกให้เป็นมหาโจรไปก็ได้ คราวนี้แหละจะเพิ่มความยุ่งยากลำบากให้แก่สังคม และการปราบ-ปราม จึงเป็นหน้าที่ของผมช่วยคุณหาเด็กเป็นการป้องกันอาชญากรไปด้วยได้ทั้งงานในราชการและส่วนตัว ผมจึงมีความยินดีและเต็มใจจะสืบหา นำเด็กคนนี้มาให้คุณจนได้"

ต่อมาไม่นานนักด้วยความสามารถของเพื่อนผม ก็ได้นำเด็กคนนั้นมาให้ตามสัญญาเขาเล่าว่าไปพบแกอยู่ในวัดกับท่านสมภาร

ผมไม่ทราบว่าจะพูดอะไรดี จึงจะสมกับความดีใจครั้งนี้เหมือนได้ลาภอันประเสริฐที่ได้เด็กคนนี้มาอยู่กับผม แต่แล้วผมก็ไม่สบายใจเพราะสังเกตดูแกเศร้าเหงา ๆ อยู่ตลอดเวลาคล้ายกับมีทุกข์หนักอยู่ในใจ แทนที่จะดีใจผมได้พยายามปลอบโยนแกให้หายทุกข์ และถามว่าเหตุใดแกจึงไปได้ข่าวจากสลัดดำ แล้วก็เสี่ยงภัยมาบอกให้ผมทราบ แกบอกกับผมว่า แกรู้จักสลัดดำหลังจากยายถึงแก่กรรมลงด้วยโรคชรา และเริ่มเล่าเรื่องชีวิตของแกโดยทำตาแดง ๆ จะร้องไห้ แกเล่าว่า

"ก่อนจะตาย ยายเรียกผมไปนั่งข้าง ๆ ที่ยายนอนเจ็บ แล้วยายก็เอามือคลำทั่วหน้าผม เพราะเวลานั้นตาของยายผมมองอะไรไม่เห็น แล้วยายก็

ร้องไห้ ผมเอามือของยายขึ้นไว้บนหัวด้วยความเคารพนับถือ เพราะผมไม่รู้ว่าจะทำอะไรดีกว่านี้ แล้วผมก็ร้องไห้สงสารที่ยายเป็นห่วงผม"

ยายพูดว่า "อ้ายหนู ยายรู้ดีว่า *ยายจะอยู่กับเอ็งได้อีกไม่กี่วันแล้ว รักษาตัวให้ดีนะ หลานนะ เอ็งอุตส่าห์อาบเหงื่อต่างน้ำ เพื่อหาเงินมาเลี้ยงยายโดยทางสุจริตขายทั้งหวานเย็น ลอตเตอรี่หนังสือพิมพ์และลูกโป่ง เอ็งทำทุกอย่างเพื่อหาเลี้ยงยายด้วยความกตัญญูแต่ยายไม่มีทรัพย์สมบัติจะให้เอ็ง ยายมีแต่ศีลธรรมที่ใช้อบรมสั่งสอนเอ็งมาตลอดเวลา เพื่อจะได้ติดตัวปฏิบัติเป็นความดีต่อไป คนเราอาจจะจนทรัพย์สินเงินทอง แต่อย่าให้จนศีลธรรมและความดีมีความกตัญญูรู้คุณ อย่าเนรคุณคนจะมีความเจริญแก่ตัวต่อไปศีลธรรมความดีทำให้จิตใจเราสูงขึ้นและมีความสบายใจผิดกับความชั่ว มันทำให้จิตใจต่ำเลวและเสื่อมลงที่สุดก็ต้องอยู่ในความทุกข์จงจำคำของยายไว้ก่อนที่ยายจะจากไป ก่อนนี้ยายเป็นห่วงเอ็งมากนอนตาไม่หลับ คิดว่าถ้ายายตายแล้วเอ็งจะลำบาก จึงฝากท่านสมภารให้ช่วยดูแลสั่งสอนเอ็งต่อไป เอ็งก็โตขึ้นทุกวันเกรงจะเสียคนเพราะไม่มีคนคอยสั่งสอนตักเตือน* เมื่อวันก่อนท่านสมภารมาเยี่ยมยายท่านก็รับปากว่าจะช่วยดูแลเอ็งต่อจากยาย แล้วท่านได้ขอเอาดวงวันเดือน ปีเกิดของเอ็งไปตรวจดู แล้วท่านก็กลับมาบอกยายว่า

"ไม่ต้องเป็นห่วงไอ้หนูหรอก โยม อาตมาตรวจดูดวงชตามันแล้ว ดวงของมันว่าจะมีคนมาอุ้มชูชุบเลี้ยงอุปถัมภ์มันให้มีความสุขแน่ อ้ายนี่ตกน้ำไม่

ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ชตามันดีที่แรกมันก็ลำบากบ้างแต่ต่อไปก็สบายตำราของอาตามาไม่เคยผิด"

"ยายรู้ว่าท่านสมภารทายแม่นมากไม่เคยพลาด นี่แหละอ้ายหนู ยายจึงบอกว่ายายหมดห่วงแล้ว ถึงจะตายก็ตาหลับ"

และอีกสองวันต่อมายายก็ตายลงด้วยความสงบ และมีสติดี ทางวัดได้ช่วยกันจัดงานศพจนเรียบร้อย ผมมีความอาลัยว้าเหว่มาก เพราะเรามีกันสองยายหลานหอบหิ้วไปไหนมาไหนด้วยกันตั้งแต่ผมเล็ก ๆ พอจำความได้ก็เห็นหน้ายายคนเดียวที่เป็นญาต เราไม่เคยคลาดกันเลยบัดนี้ผมเหลือตัวคนเดียว ยายเคยบอกว่าเราไม่มีญาติพี่น้องที่ไหนอีกแล้ว ไม่มีใครอีกแล้วที่ผมจะรักเท่ายาย ผมมีความอาลัยและเสียใจคิดถึงยายมากจนทนอยู่ในวัดไม่ไหว ผมจึงไปหาท่านสมภาร บอกท่านว่าจะลาไปทำงาน เพราะผมไปติดต่องานเอาไว้แล้ว สมภารท่านเป็นคนใจดีท่านจึงแนะนำว่า

"ไปทำงานให้คลายความเสียใจคิดถึงยายสักพักหนึ่งก็ดีเหมือนกัน จะได้ไปพบกับคนที่อุปถัมภ์ค้ำชูเอ็งแต่ชาติก่อนจะได้สบายเสียที แต่เอ็งก็ไม่เคยทำงานที่ไหนมาก่อน อายุของเอ็งก็ยังน้อย หลวงพ่อสงสารเป็นห่วงเอ็งมาก คนเราเกิดมาก็ต้องต่อสู้ ยังชีวิตเป็นธรรมดาของโลก แต่เอ็งยังเด็กและยังใหม่ต่อโลก ถ้าครั้งแรกไปพบคนชั่วเป็นตัวอย่างประพฤติตามจะติดเป็นนิสสัยชั่วต่อไป ถ้าไปพบคนดีมีศีลธรรมก็จะได้ตัวอย่างที่ดีติดเป็นนิสสัยเช่นกัน หลวง-พ่อจะให้คติเหมือนคาถาสักบทหนึ่งจะได้ท่องให้ขึ้นใจ เมื่อยามคับขันจะได้เป็นเครื่องเตือนใจ ให้นึกถึงคำของหลวงพ่อที่ให้ไว้ว่า "**พบคนชั่วให้**

หลีกหนี พบคนดีให้เข้าหา" จงจำไว้ให้ดีจะเป็นทางนำเอ็งไปสู่ทางที่ดีที่ชอบ ยายของเอ็งเป็นคนดีมาก อยู่ในศีลธรรมตลอดมา เป็นผู้ดีตกยาก เป็นที่เคารพรักใคร่นับถือของคนในวัดทั่วไป เอ็งก็เป็นเชื้อสายของยาย และได้รับความอบรมมาด้วยความดี หลวงพ่อขอเตือนเอ็งว่า *"เมื่อทำงานแล้วให้มีความขยันขันแข็ง มีความซื่อสัตย์มั่นคง อย่ารังเกียจงานที่เขามอบให้ ต้องตั้งใจทำให้ดีเรียบร้อยและรวดเร็วอย่าถ่วงงาน อย่าถ่วงเวลาและอย่าไถล จะเป็นการเพาะนิสัยชั่วมาสู่ตัวเราเองความขยันขันแข็งซื่อสัตย์สุจริต ถ้าติดเป็นนิสัยประจำตัวของเราจะเป็นทางนำความรุ่งเรืองมาสู่ชีวิต เพราะคนดีมีความขยันขันแข็ง มีจิตใจซื่อสัตย์สุจริตจะไปอยู่กับใครก็มีคนยินดีต้อนรับทุกแห่ง ผิดกับคนเกียจคร้านต่อการงานมีใจไม่สุจริตขอบไถล โกงเวลางาน พวกนี้เป็นผู้ทำลายตัวเอง ทำลายความรุ่งเรืองของชีวิตอนาคตเป็นที่รังเกียจของผู้รู้ทั่วไป เขาไม่รู้ทันทีแต่ต่อไปเขาก็รู้ เราเกิดมาเป็นคนต้องมีมานะอดทนเสียสละไม่เห็นแก่ตัว มีศีลมีสัตย์ อย่าเอาชนะคนพาลด้วยพาลตอบเราใช้ศีลธรรมความดีเข้าต่อสู้ เราต้องชนะใจของเราเอง สำคัญกว่าสิ่งอื่น"*

คำเหล่านี้หลวงพ่อให้เป็นสมบัติของเจ้า จำเอาไว้เพื่อตักเตือนตัวเองให้ไปสู่ทางดี ป้องกันทางชั่ว เอ็งจำเอาไว้ปฏิบัติต่อไป และขอให้คุณพระศรีรัตนตรัยจงป้องกันคุ้มครองเอ็งให้พ้นจากภัยทั้งปวง นำเอ็งไปสู่ทางที่ดีที่ชอบและความเจริญต่อไปเถิด

ผมก้มลงกราบรับโอวาทของท่านสมภารแล้วพูดว่า

"กระผมจะจดจำคำของหลวงพ่อเหมือนเครื่องราง ของขลังอันศักดิ์สิทธิ์ที่จะป้องกันตัวผมให้พ้นจากความชั่ว"

ท่านสมภารหัวเราะชอบใจแล้วว่า "เจ้าหนู เจ้านี่ฉลาดเกินตัวหายาก เด็กอายุเท่านี้จะพูดได้อย่างนี้ เห็นจะเป็นเพราะยายของเอ็งฝึกฝนอบรมมาก่อน จึงเข้าใจอะไรได้อย่างรวดเร็ว ถ้าเอ็งไปอยู่ที่ไหนไม่สบายใจก็กลับมาอยู่วัด ถ้าจะเอาดีทางศาสนาอยากบวชเณรหลวงพ่อจะบวชให้ ถ้าได้เล่าเรียนฝึกฝนศึกษาดีคงได้มหาเปรียญแน่ ๆ นี่มันแล้วแต่บุญกุศล แต่ดวงของเอ็งไม่บอกว่าจะเอาดีทางศาสนา

เมื่อผมลาท่านสมภารออกจากวัดแล้ว ผมก็มาได้งานทำที่ร้านขายอาหารแห่งหนึ่งกินอยู่หลับนอนเสร็จ ผมมีหน้าที่ทำความสอาดและล้างถ้วยชาม ได้กินอิ่มนอนหลับสมกับสภาพของลูกจ้างทั่ว ๆ ไป ผมเข้าไปทำงานได้ ๔—๕ เดือน เจ้าของร้านรู้สึกเอ็นดูสงสารผมมากกว่าคนอยู่ก่อน แต่ชตาของผมมักจะพบคนพาล แม้ว่าผมจะทำงานต่ำ ๆ ก็ยังมีคนคอยอิจฉาริษยาพวกคนทำงานด้วยกัน คอยแกล้งพูดเสียดสีหาเรื่องรังแก หาว่าผมทำงานขยันเพื่อประจบเจ้าของร้าน ทำงานเอาหน้า ทำข้ามหน้าข้ามตาพวกเขาเพราะผมทำงานเรียบร้อยเสร็จเร็วกว่าเขาในงานอย่างเดียวกัน ฉะนั้นเขาจึงพากันโกรธแค้นคอยกีดกันหาเรื่องผมตลอดมา แต่ผมก็อดคิดไม่ได้ว่าเหตุเหล่านี้มันคงไม่เป็นต้นเหตุให้พวกเขาโกรธมากถึงกับพาลหาเรื่อง คิดว่าสิ่ง

ที่ทำให้เขาโกรธมากก็เพราะผมไปรู้เห็นว่า พวกนี้ชอบยักยอกเงินขายอาหารเอาไปแบ่งกัน แต่เมื่อผมรู้เห็นเขาก็มาทำใจดีชวนผมร่วมมือเป็นพวกด้วยโดยสัญญาจะแบ่งเงินให้ผมด้วยส่วนหนึ่ง แต่ผมนึกถึงยายนึกถึงคาถาของท่านสมภาร ผมจึงไม่ยอมร่วมมือทำการทุจริตด้วย พวกเขาจึงโกรธมากขู่ให้ผมออกจากงานมิฉะนั้นจะเจ็บตัว ผมเองก็ไม่สนใจในคำขู่ไม่ยอมปฏิบัติตามและผมก็ทำงานมาเป็นปกติ

เหตุเกิดขึ้นในวันหนึ่ง เวลาเช้าผมเดินเข้าไปในซอยเพื่อเก็บจานชามที่มีผู้สั่งมาเลี้ยงกันที่บ้านในวันสิ้นเดือน ตามธรรมดาเวลาเช้าเรามีเวลาว่างเพราะเปิดขายอาหารตั้งแต่กลางวันถึงกลางคืน เมื่อผมเดินเข้าไปในซอยยังไม่ทันถึงบ้านที่จะไปเก็บชาม ก็เดินสวนทางกับชายผู้ร่วมทำงานกับผมซึ่งเป็นหัวหน้าขู่และแสดงกิริยาไม่เป็นมิตรกับผมตลอดมา ผมก็ไม่สนใจ แต่ผมเดินคล้อยหลังก็ได้ยินเสียงร้องโอยเหมือนได้รับความเจ็บปวดอยู่ข้างตัว ผมตกใจหันไปดู เห็นชายคนหนึ่งผิวดำ รูปร่างกำยำล่ำสันจับข้อมือชายร่วมงานผู้เป็นอริกับผมบิดท่ายูโดจนหลังแอ่น ร้องออกมาด้วยความเจ็บปวดและกลัว แต่ในมือยังกำมีดโต๊ะไว้แน่นไม่ยอมปล่อยจนชายผู้นั้นบิดข้อมือ สบัดมือหนักขึ้นจนหน้าเบี้ยวบูดเห็นจะทนเจ็บไม่ไหว มือที่กำมีดไว้ก็คลายออกปล่อยมีดหลุดมือตกลงยังพื้น ชายผู้นั้นยังคงบิดมือไพล่หลังแน่นอยู่ไม่ยอมให้ดิ้นหลุดไป ชายร่วมงานกับผมตกใจจนหน้าซีดเหงื่อออก อ้อนวอนขอร้องให้ผมบอกให้ชายผู้นั้นปล่อย เคราะห์ดีในซอยนั้นไม่มีผู้คนผ่านไปมามากนักเพราะ

เป็นเวลาเช้า จึงไม่ใคร่มีใครรู้เห็นเหตุการณ์พอที่จะมายืนมุงดู ผมหันไปมองหน้าชายผู้มีพระคุณนั้นเพื่อขอความเห็น

ชายผู้นั้นมองดูหน้าผมแล้วพูดว่า "อ้ายหนู เอ็งยังเคราะห์ดีที่ข้าเห็นมันชักมีดออกมาก่อนที่จะทำอะไรลงไป ข้าจึงโดดเข้ามาคว้าข้อมือมันไว้ทันไม่เช่นนั้นมีดคงปักหลังเอ็งแน่"

แต่แล้วเจ้าคนร่วมงานกับผมก็ร้องบอกขึ้นว่า "ไม่จริง ผมเพียงแต่ชักมีดออกมาขู่ ผมไม่ตั้งใจจะแทงหรอกครับ กรุณาปล่อยผมเถิด ผมจะไม่ทำอย่างนั้นอีก นึกว่าสงสารยกโทษให้ผมเถิด" พูดแล้วก็ร้องไห้เหมือนจะสำนึกตัว แล้วชายผู้นั้นก็หันมาพูดว่า

ยังไง อ้ายหนู เอ็งรู้จักกับมันดีหรือ"

ผมจึงเล่าเรื่องชายผู้ร่วมงานนั้น ให้ชายแปลกหน้าฟังโดยตลอด เมื่อทราบแล้วชายผู้นั้นถามผมว่า

"นี่จะจัดการกับมันอย่างไรดี อ้ายนักเลงกุ๊ย ๆ อย่างนี้"

ผมบอกว่า "ผมอยากจะให้เขาสัญญาว่าจะไม่ทำชั่วอีกแล้วปล่อยเขาไป"

ชายผู้นั้นพูดว่า "เอ้า! ตามใจเอ็ง ข้าไม่ชอบคนทำร้ายข้างหลัง"

ผมจึงพูดกับผู้ร่วมงานของผมว่า "เราจะต้องให้สัญญาว่าจะไม่ประพฤติชั่วต่อไป และการยักยอกเงินของร้านขายอาหารก็ห้ามเด็ดขาด อย่าทำอีก ถ้าไม่เชื่อฉันจะบอกให้เขารู้เรื่องที่แกดักแทงฉัน เพราะฉันรู้ความลับที่แกยักยอกเงิน แกจะรับปากให้ฉันได้ไหม"

ชายร่วมงานรีบรับปากทันทีว่า "ได้ ต่อไปผมจะไม่คิดร้ายต่อคุณและไม่ทุจริตยักยอก แต่ขออย่าได้บอกเรื่องนี้ให้ใครรู้"

เสียงชายผู้นั้นตะคอกว่า เฮ้ย แล้วมันจะมีอะไรประกันล่ะวะ" พูดง่าย ๆ พอจะเอาตัวรอดเท่านั้น แล้วมันก็ไม่ทำตาม ใครจะรู้"

เสียงชายร่วมงานตอบปากคอสั่นว่า "ผมสาบาลให้ได้ ถ้าผมผิดคำพูดที่ให้ไว้ ขอให้ผมตายภายในสามวันเจ็ดวันเถิดครับ"

ผมจึงบอกชายแปลกหน้าคนนั้นว่า "ปล่อยเขาไปเถิดครับ เขาคงเข็ดและได้สาบาลแล้ว"

ชายผู้นั้นมองดูหน้าผมแล้วพูดว่า "อ้ายหนูนี่ใจดีนักมันจะเอาชีวิตเอ็งแล้วยังไม่เอาเรื่อง แต่เอ็งอยากปล่อยมัน ข้าก็ไม่ว่า ข้าเองก็ไม่ชอบยุ่งกับตำรวจเหมือนกัน แต่ข้าจะขอสั่งสอนให้มันรู้เสียบ้าง" ว่าแล้วก็ปล่อยมือที่ไขว้หลังแล้วใช้มือขวาตบหน้าข้างซ้ายของชายร่วมงานจนเซไป แล้วตวาดซ้ำว่า

"ไปให้พ้นหน้าข้าเร็ว ๆ ประเดี๋ยวข้าเกิดกลับใจ เอ็งจะเจ็บตัวมากกว่านี้"

ชายผู้ร่วมงานของผม ยกมือขึ้นไหว้แล้วไหว้อีกด้วยความกลัว พอจะก้มหยิบมีด ชายผู้นั้นก็ใช้เท้าเหยียบเอาไว้ ทั้งตวาดซ้ำอีกว่า

"ไป ไม่ต้องหยิบ ถ้าช้า ประเดี๋ยวมีดเล่มนี้จะเล่นงานมึง"

ชายร่วมงานกับผมตกใจยกมือไหว้อีก แล้วรีบตาลีตาลานเดินออกไปไม่ยอมหันกลับมามองอีกเลย ชายแปลกหน้าหัวเราะก้มลงหยิบมีดโต๊ะขึ้นมา

หักด้วยข้อมืออันแข็งแรงออกเป็นสองท่อน แล้วก็โยนทิ้งไปในถังขยะซึ่งตั้งอยู่บริเวณนั้น แล้วหันมาพูดกับผมว่า

"อ้ายหนู เอ็งอย่ากลับไปทำงานที่ร้านอาหารอีกเลย ข้าชักชอบเอ็งแล้วล่ะ ไปอยู่กับข้า ข้ามีงานให้ทำดีกว่านี้"

ผมมองดูชายแปลกหน้าผู้นั้นด้วยความรู้คุณ ที่ได้ช่วยเหลือผมจากการลอบทำร้าย จึงพูดขึ้นว่า

"คุณจะให้ผมทำงานอะไรครับ ผมไม่มีความรู้อะไรมากนัก ผมกลัวจะเสียงานของคุณ"

ชายแปลกหน้าหัวเราะพลางพูดว่า "เฮ้ย เอ็งอย่าเรียกข้าคุณเคินอะไรเลยวะ เรียกข้าว่าพี่ก็แล้วกัน งานของข้ามันไม่ยากเย็นอะไร ข้าคิดว่าเอ็งคงทำได้ หน่วยก้านเอ็งมันดีฉลาดแต่ซื่อ ๆ ข้าชอบ"

ผมเลยบอกไปว่า "ตกลงครับ พี่ ผมจะทำงานให้พี่ทุกอย่างที่พี่เห็นว่าผมทำได้"

ชายแปลกหน้าหัวเราะชอบใจพูดว่า "เออให้มันได้อย่างนั้นซีวะอ้ายน้องชาย ข้าเองก็ไม่มีญาติพี่น้องเหมือนกัน มา เราไปอยู่ด้วยกัน ข้าจะเลี้ยงดูเองให้เหมือนน้องของข้า"

ผมบอกว่า "ขอบคุณครับ พี่ ผมจะไปบอกเจ้าของร้านเขาก่อน"

ชายแปลกหน้าตบหลังผมเบา ๆ แสดงความกรุณาแล้วพูดว่า "เอ็งมันเป็นเด็กเรียบร้อยกว่าเด็กที่อยู่ในฐาเดียวกันที่ข้าเคยพบมา ไม่ต้องไปบอกเจ้าของร้านก็ได้นี่วะ"

ผมจึงบอกว่า "ขอให้ผมไปบอกเขาก่อนดีกว่าครับ เพราะยายผมเคยสอนไว้ว่า "จะไปให้ลา จะมาให้ไหว้" และผมนับถือว่าเขาเป็นผู้มีบุญคุณ ที่ได้ให้งานผมทำ ชายแปลกหน้าหัวเราะอย่างอารมณ์ดีแล้วก็ตอบว่า

"เออ ตามใจเอ็ง ข้าคิดว่ายายของเอ็งนี่แกเป็นคนดี ข้าชักจะนับถือยายเอ็งขึ้นมาแล้ว"

ต่อจากนั้นผมก็ไปลาเจ้าของร้านอาหารที่ผมเคยทำงาน เมื่อเขารู้ว่าผมจะลาออก เจ้าของร้านก็เสียดายผมมากและพยายามชี้แจงว่าแกรักผมเหมือนลูกหลาน ไม่คิดว่าเป็นลูกจ้างขอให้ผมอยู่ช่วยแกต่อไป ไม่อยากให้ผมออก เมื่อผมบอกว่าผมได้งานทำที่อื่นแล้ว แกก็เสียใจและสั่งว่าหากทำที่อื่นไม่สบายก็ขอให้กลับมาอยู่ด้วยกันใหม่แกยินดีรับผมเสมอ จากนั้นผมก็ลาเจ้าของร้านที่ใจดีและมีความรักอาลัยผมซึ่งผมไม่อาจลืมได้

จากนั้นผมก็ได้มาอยู่กับชายแปลกหน้า ซึ่งผมไม่เคยรู้จักมาก่อนว่าชายคนนี้เป็นใครทำงานอะไร การที่ผมมาอยู่ด้วยก็เพราะเห็นเป็นผู้มีพระคุณได้ช่วยชีวิตผมไว้ สิ่งที่แปลกใจสำหรับผมก็อยู่ที่เห็นคนแปลกหน้ามาหาพี่บ่อย ๆ แต่บางวันบางคืนก็ไม่มีใครมาเลย และบางเวลาชายแปลกหน้าก็หายไปหลายวันหลายคืน ได้ทราบว่ามีบ้านอยู่หลายแห่ง ส่วนบ้านที่ผมอยู่นั้น นอกจากผมแล้วก็ยังมีเด็กรุ่นเดียวกันอีกคนหนึ่งชื่อ 'แดง' ชีวิตของแดงน่าสงสารมาก แกเล่าให้ผมฟังว่า ชีวิตของแกได้รับความลำบากมาก และได้รับความกระทบกระเทือนในความรู้สึกเพราะ พ่อกับแม่แยกกันอยู่พ่อก็ไปมีเมียใหม่

แม่ก็ไปมีผัวใหม่ ต่างก็ไม่สนใจในเรื่องลูก แกก็ไม่รู้จะไปอยู่กับพ่อหรือแม่ดี แกเป็นเด็กที่น่าสงสารมาก เมื่อไปหาพ่อ ๆ ก็ไล่ให้ไปอยู่กับแม่ กลัวจะไปทำความรำคาญให้เมียใหม่ไม่ยอมให้ลูกอยู่ด้วย ครั้นพอไปหาแม่แม่ก็ไล่ไปหาพ่อเพราะแม่อยากเอาใจผัวใหม่ ที่สุดก็หมดที่พึ่งหมดความอบอุ่นต้องพเนจรไปตามลำพัง เป็นเด็กมีกรรมต้องอด ๆ อยาก ๆ เพราะพ่อแม่แตกกันไปคนละทาง ลูกยังไม่เดียงสาต้องรับบาปได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจมาก หมดความสุขเหมือนเด็กรุ่นเดียวกันที่ควรมี ไม่มีที่อยู่อาศัย ต้องเที่ยวเป็นเด็กข้างถนน ไปพบเด็กจรจัดด้วยกัน ก็พากันไปนอนตามวัดหรือตามใต้สะพานท่าน้ำ บางครั้งดึก ๆ ก็มีตำรวจเข้าไปไล่ต้อนจับ ต้องวิ่งหนีหัวซุกหัวซุนหลบหลีกไปในกลางดึก เช้าขึ้นก็ไปเที่ยวขอทานอาหารเขากินไม่มีอนาคตกลางคืนก็นอนไม่เป็นที่ ต่อมาก็พบชายแปลกหน้าชักชวนให้มาอยู่ด้วย พอจะได้รับความสุขสบายบ้างพอกินอิ่มนอนหลับ เราได้เล่าความทุกข์ยากสู่กันฟัง ที่สุดผมก็รู้ว่าชายแปลกหน้าที่ผมมาอยู่ด้วยคือสลัดดำ หากินในทางทุจริต มีชื่อเสียงในทางจี้ปล้น ผมมารู้สึกตัวว่าได้เข้ามาอยู่ในหมู่คนชั่วเสียแล้ว ผมจะทำอย่างไรดี ที่นั่นมีข้อบังคับว่า ทุกอย่างที่เป็นความลับถ้าใครนำไปบอกกับคนภายนอก ถือว่าเป็นการทรยศต่อพวกมีโทษร้ายแรงถึงตาย เพราะฉนั้นจึงไม่มีใครกล้าทรยศ เมื่อผมได้รู้ความจริงเข้าเช่นนี้ก็ไม่มีความสบายใจ ยังจำคำของท่านสมภารที่ให้คติเหมือนคาถาประจำตัวว่า **พบคนชั่วให้หลีกหนี พบคนดีให้เข้าหา** แต่สลัดดำมีบุญคุณกับผม

ถ้าผมหนีก็เท่ากับผมเป็นคนเนรคุณ ผมคิดไม่ตก ตัดสินใจไม่ถูก ก็พอดีได้ทราบว่าพี่สลัดดำมีแผนการณ์ที่จะเข้าโจรกรรมในบ้านของท่าน ผมตกใจมาก เพราะท่านเป็นผู้มีพระคุณต่อผมมาก และท่านก็เป็นคนดีไม่ใช่คนชั่วเหมือนสลัดดำ ผมจึงเลือกที่จะช่วยท่านให้พ้นภัยจากการโจรกรรมครั้งนี้ เพราะผมตัดสินใจว่าในระหว่างคนดีกับคนชั่วซึ่งเป็นคนที่มีบุญคุณต่อผมมาทั้งคู่ ผมเลือกที่จะช่วยคนดี โชคเข้าข้างผม เพราะสลัดดำได้ใช้ให้ผมนำความลับมานัดแนะให้แน่นอนกับคนใช้ที่บ้าน ของท่านซึ่งเป็นสายลับของพวกคนร้าย สลัดดำไว้ใจผมมาก ผมจึงมีโอกาสได้มาแอบกระซิบบอกให้ท่านทราบถึงแผนการณ์อันนี้ นี่แหละครับ เรื่องของผมก็มีเท่านี้"

เมื่อผมได้ยินเรื่องราวที่แกเล่าให้ฟัง ยิ่งทำให้ผมรู้สึกสงสารอย่างจับใจและนึกรักเอ็นดูเด็กคนนี้มากขึ้น ผมจึงถามว่า

"แล้วทำไมเธอจึงไม่มาหาฉันเลย ทั้ง ๆ ที่ฉันอยากจะพบอยู่เสมอ เธอเองก็ทำบุญคุณไว้กับฉันมากมาย โดยบอกให้ฉันรู้ล่วงหน้า เป็นการช่วยรักษาทรัพย์สินของฉันไม่ให้ถูกโจรกรรม ถ้าเธอไม่บอกฉันก็ไม่รู้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจะเป็นอย่างไร อาจเสียทั้งทรัพย์สินและเลือดเนื้อ เพราะฉนั้นฉันจึงอยากพบเธอมากเพื่อหวังจะตอบแทนความดีของเธอ"

เด็กหนุ่มตอบผมด้วยใบหน้าเศร้า ๆ ว่า "ผมไม่อยากจะให้ท่านคิดมากไปว่าผมทำเพื่อสินจ้างรางวัล การที่ผมทำไปนี้ก็เพราะท่านเคยมีบุญคุณต่อผมและท่านเป็นคนดี ผมจึงต้องยอมให้เขาตราหน้าว่าเป็นคนเนรคุณพี่

สลัดดำ ทั้ง ๆ ที่เขาก็มีบุญคุณกับผมเหมือนกัน แต่เขาเป็นคนชั่วเป็นคนนอกกฎหมาย ผมจึงตัดสินใจดังที่ท่านได้ทราบมาแล้ว" พูดแล้วเด็กหนุ่มก็ทำหน้าเศร้า ๆ จะร้องไห้

ผมจึงปลอบแกว่า "เธออย่าคิดมากไปเลย บุญคุณเป็นเรื่องส่วนตัว เรื่องความชั่วเป็นเรื่องของส่วนรวม เท่าที่ทำไปก็เป็นการกระทำที่ถูกแล้ว เธอต้องเป็นพลเมืองดี เพราะคนชั่วมีความประพฤติเป็นภัยต่อสังคมส่วนรวม เธอได้ทำคุณความดีไม่ใช่แต่ฉันคนเดียวเท่านั้น แต่เพื่อคนอื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นเหยื่อรายต่อไปก็ได้ ถ้าไม่จับกุมไปลงโทษเสียก่อนจะทำให้คนสุจริตนอนตาไม่หลับ การกระทำของเธอครั้งนี้เธอควรจะได้รับการยกย่อง ไม่มีใครเขาติเตียน เธออย่าคิดมากไปเลย"

เด็กหนุ่มทำหน้าไม่สบายพูดต่อไปว่า "ถึงเช่นนั้นผมก็อดคิดไม่ได้"

ผมจึงบอกว่า "เธอหยุดคิดได้แล้ว ฉันพร้อมที่จะให้เธออยู่ด้วย และจะไม่ยอมให้เธอไปได้รับความลำบากอีกต่อไป การที่ฉันได้ตัวเธอมานี้ก็ทำให้ฉันดีใจจนพูดไม่ถูกอยากจะบอกว่า ฉันยังไม่เคยได้สิ่งใดที่ทำให้ฉันพอใจเท่าที่ได้เธอมาอยู่ด้วยเลย ฉันคงมีความสุขและสบายขึ้นมาก" เมื่อผมพูดไปแล้วก็คิดว่า เด็กรุ่นคนนี้คงจะยินดีปฏิบัติตาม แต่ผมต้องผิดหวังในเมื่อแกยกมือขึ้นไหว้ผมแล้วบอกว่า

"ท่านกรุณาผมมาก แต่ผมมิอาจจะรบกวนให้ท่านต้องได้รับความลำบากเพราะผม ความจริงผมไม่อยากปฏิเสธความกรุณาของท่าน แต่ก็จำเป็นที่ผมจะอยู่กับท่านไม่ได้ปล่อยให้ไปตามทางของผมเถิดครับ"

เมื่อผมได้ยินคำพูดเช่นนี้ผมเองก็ตลึงงง ไม่นึกว่าเด็กจน ๆ คนนี้จะกล้าปฏิเสธในเมื่อมีผู้อุปการะให้มีความสุข ถ้าเป็นเด็กอื่นก็คงรีบรับด้วยความยินดี เหตุนี้ทำให้ผมมีจิตใจไม่สบายขึ้นมาทันที นึกว่าเด็กคนนี้คงจะเสียสติหรือจะมีเหตุผลอย่างไรแกจึงกล้าปฏิเสธ ผมพยายามข่มใจให้เป็นปกติแล้วถามว่า

"ทำไมเธอถึงปฏิเสธความรักและความหวังดีที่ฉันมีต่อเธอ และฉันตั้งใจจะเลี้ยงดูเธอให้เหมือนบุตรของฉัน เพราะฉันไม่เคยมีบุตร เธอทำให้ฉันเสียใจและผิดหวัง"

เมื่อพูดแล้ว ผมก็สังเกตเห็นแกมีน้ำตาไหลซึมออกมาทำให้ผมยิ่งสงสารมากขึ้น แต่นึกในใจว่าเด็กคนนี้เหมือนกับคนไม่มีหัวใจ แต่ก็เด็กคนนี้แหละที่ได้ช่วยป้องกันทรัพย์สินของผมโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนแม้จะหยิบยื่นให้ แล้วผมก็ได้ยินเสียงพูดคล้ายสะอื้นว่า

"ได้โปรดเถิดครับ ท่าน อย่า อย่า รับผมไว้เป็นบุตรของท่านเลยครับ ผมจะนำความเดือดร้อนมาให้ท่าน ได้โปรดเถิดครับ"

ผมได้ยินเช่นนั้นก็เสียใจและนึกสงสัยว่า เด็กคนนี้คงจะถูกขู่เข็ญอะไรสักอย่างแกจึงไม่ยอมมาอยู่กับผม ยิ่งคิดก็ยิ่งเห็นจริง และแน่ใจว่าต้องมีเบื้องหลังแน่ ผมจึงปลอบโยนอ้อนวอนขอให้แกบอกเหตุผล ผมจะช่วยแกทุกอย่างไม่ว่าสิ่งนั้นจะยากลำบากสักเท่าใด ในที่สุดแกก็บอกโดยเสียอ้อนวอนผมไม่ได้แต่อย่างไม่สู้เต็มใจนักว่า

"ความจริงผมตั้งใจจะไม่บอก เรื่องนี้ ให้ท่าน ทราบ กลัว จะทำ ให้ท่านพลอยเดือดร้อนไปด้วยแต่ก็ไม่มีทางเลือกเพราะจะทำให้ท่านเข้าใจผิดคิดว่าผมเป็นคนเนรคุณ เมื่อไม่มีอะไรที่จะแก้ความสงสัยได้ผมก็ต้องบอก

เรื่องมีว่า เมื่อลูกพี่สลัดดำถูกจับครั้งจะเข้าทำการโจรกรรมที่บ้านของท่าน เมื่อถูกจับตัวได้ก็ต้องเข้าไปอยู่ในสถานที่จองจำและรับโทษตามความผิด เขารู้ภายหลังว่าผมเป็นคนนำความลับมาบอกกับท่าน เขาถือว่าเป็นการทรยศอย่างร้ายแรง เขาฝากบอกมากับลูกน้องว่าเขาเจ็บใจแทบจะอาเจียรเป็นเลือด แค้นใจที่เกลือเป็นหนอน เคยดูคนไม่ผิดแต่คราวนี้ใช้คนผิด คนที่เขาได้ช่วยเหลือชุบเลี้ยงมากับเนรคุณ เขาโกรธจนพูดอาฆาตออกมาว่า "อ้ายคนอย่างนี้มันต้องฆ่าเสียทั้งโคตรจึงจะหายแค้น ฉะนั้นพี่สลัดดำจึงสั่งลูกน้องทุกคนว่าข้าให้พวกเอ็งคอยระวังอย่าให้คนอื่นทำอันตรายอ้ายเด็กคนนี้ ใครไม่เชื่อข้าเมื่อข้าพ้นโทษออกมาได้ ข้าจะลงโทษอย่างหนัก ข้าต้องการแก้แค้น ล้างชีวิตมันด้วยมือของข้าเอง มันถึงจะหายแค้น พวกเอ็งจำไว้ต้องทำตามคำสั่งข้าโทษของข้ามีความผิดไม่มากมายอะไรนัก ไม่นานข้าคงได้ออก พวกเอ็งคอยดูว่ามันจะหนีไปอยู่ที่ไหนเมื่อข้าออกไปข้าขอสาบาลว่า สิ่งแรกที่ข้าจะทำก็คือตามสังหารอ้ายเด็กทรยศเพื่อเอาเลือดมันมาล้างแค้น ถ้ามีญาติพี่น้องของมันอยู่ที่ไหน ข้าจะจัดการให้หมดทั้งโคตรให้สมแค้น"

"นี่แหละครับ เป็นต้นเหตุที่ผมไม่ยอมให้ท่านมารับบาปร่วมกับผม เพราะถ้าท่านรับผมเป็นบุตรท่านก็ต้องร่วมรับชตากรรมกับผมด้วย ซึ่งผมทำไม่ได้ เมื่อท่านทราบแล้วกรุณาให้ผมไปตามทางของผมเถิดครับ"

เมื่อผมได้ฟังแกเล่าจบลงก็แทบสอื้น ด้วยความตื้นตันใจ เด็กคนนี้อายุยังน้อยไม่น่าจะมีจิตใจสูงเกินตัว ยอมเสียสละเพื่อความกตัญญู ผมพูดอะไรไม่ออก ทั้งรัก ทั้งสงสารและเห็นใจ ผมรำพึงในใจว่า ในโลกนี้จะมีเด็ก

ข้างถนนจน ๆ ที่มีจิตใจสูงเช่นนี้สักกี่คน แล้วผมก็ต้องแข็งใจระงับความรู้สึกให้สงบ แล้วจึงปลอบแก่ว่า

"เธออย่าได้วิตกไปเลย เรื่องเพียงเท่านี้ โลกยังมีความยุติธรรมสำหรับคนทำความดี ธรรมะย่อมชนะอธรรม ความดีย่อมชนะความชั่ว ทุกอย่างที่เธอทำไปนั้นเข้าหลักทางธรรมในการสร้างความดี ไม่มีใครมาทำอะไรเธอได้ ฉันยังอยู่ เธอมีความทุกข์ฉันต้องช่วย ครั้งก่อนเธอช่วยทุกข์ของฉัน แต่พอเธอมีทุกข์ฉันจะปล่อยให้เธอไปเผชิญทุกข์โดยลำพังฉันทำไม่ได้ อยู่กับฉันเถิด เธอจะปลอดภัยทุกอย่าง" เมื่อพูดจบสังเกตดูกิริยาแกไม่ดีขึ้นเลย แกพูดด้วยเสียงเศร้า ๆ ว่า

"ผมขอกราบขอบพระคุณท่านที่ให้ความหวัง และกรุณาผมมากครับ แต่สลัดดำนั้นเป็นคนพูดจริงทำจริง ไม่ว่าจะมีอุปสรรคขัดขวางอย่างไรแกก็ไม่ละความพยายาม ด้วยอำนาจของความพยาบาทและความโกรธแค้น แกคงพลิกแผ่นดินหาทุกแห่ง ผมสังหรณ์ใจว่าต้องพบแกแน่ เมื่อแกพ้นโทษออกมาแล้ว แกคงไม่ยอมให้กฎที่แกตั้งไว้นั้นเป็นหมันไป เพราะมันจะเสื่อมเสียต่อการปกครองลูกน้องทำให้หมดความนับถือ"

ผมปลอบแกอีกว่า "ฉันรับรองเธอจะไม่เป็นอันตรายแม้แต่เพียงเลือดตกยางออกก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ ฉันจะส่งเธอไปที่ไร่ของฉันซึ่งอยู่ต่างจังหวัด เธอเลิกวิตกทุกข์ร้อนได้แล้ว เพราะไร่ของฉันอยู่ไกลหูไกลตาพวกสลัดดำมาก และที่ไร่ของเราก็มีคนงานที่แข็งแรง ล้วนแต่เป็นคนที่ซื่อสัตย์ จะไม่มีใครที่

แปลกปลอมเข้าไปได้เป็นอันขาด เธอวางใจได้ ที่ไร่นั้นมีอากาศดี มีคนงานที่แข็งแรง ทุกคนมีใบหน้ายิ้มแย้มมีแต่ความเป็นมิตร ที่พักก็สบายข้าวของเครื่องใช้ก็มีพร้อมบริบูรณ์ คงทำให้เธอสบายใจขึ้นมาก ฉันจะสั่งคนงานทุกคนให้คอยป้องกันเธอ ที่นั่นก็ไม่ใช่ตำบล หมู่บ้านที่ใหญ่โตอะไรนัก เพียงแต่คนแปลกหน้าเข้าไปเราก็รู้ทันที เราจะวางคนไว้ทั้งที่ตลาดและหมู่บ้าน และชาวบ้านแถวนั้นรักใคร่นับถือฉันมาก ฉะนั้นนอนใจเสียเถิด ทุกคนจะดูแลเธอให้ดีที่สุด ไม่มีใครรอดพ้นสายตาเข้าไปทำร้ายเธอได้หรอก เธอต้องเชื่อฉัน

ผมได้พยายามอ้อนวอนแกให้อยู่กับผม ที่สุดแกก็ตกลง แต่แกขอให้ผมรับแกไว้เป็นเพียงแค่ลูกจ้างทำงานอย่างคนธรรมดา มิฉะนั้นแกจะไม่ยอมไปด้วย ผมรู้สึกเสียใจยิ่งขึ้น เพราะขณะนี้ผมมีความรักใคร่แกเหมือนลูก แต่ผมก็ต้องตกลงตามใจแกอย่างน้อยแกก็อยู่ใกล้ผม หลังจากแกเข้าไปอยู่ในไร่ของผม สังเกตดูแกมีไม่อะไรดีขึ้น แกคงเป็นเด็กเจ้าทุกข์ คล้ายกับว่าในชีวิตของแกคงจะหาความสุขไม่ได้ตลอดไป ผมพยายามทุกๆ อย่างเพื่อให้เด็กคนนี้มีความสุขเหมือนเด็กทั้งหลาย ผมพลอยมีความทุกข์เป็นห่วงแก เลยไม่มีความสุขไปด้วย เพราะความรักเอ็นดูที่ผมมีต่อแกซึ่งนับวันจะมีมากขึ้น ฉะนั้นทุกอย่างที่ผมมองเห็นว่าจะนำความสุขมาให้แกได้ผมไม่นิ่งนอนใจ แต่ก็ไม่ทำให้แกดีขึ้น ความเป็นห่วงทำให้ผมต้องไปอยู่ประจำในไร่ของผมด้วย

วัน เดือน ปี ผ่านไป ความเป็นคนเจ้าทุกข์ของแกก็ยังคงอยู่อย่างเดิม ผมได้พยายามนำแกไปหาพระตามวัดเพื่อจะช่วยให้จิตใจของแกดีขึ้น และผมคิด

ว่าเมื่อแกมีอายุครบบี่บวชแล้วผมก็จะจัดการบวชให้แก บางทีแกจะมีความรู้สึกดีขึ้น และคงมีความสุขเมื่อได้รับความสงบทางใจโดยอาศัยรสพระธรรม วันหนึ่งคนในไร่ของเราบอกว่า มีพระธุดงค์มาปักกลดพักอยู่ที่ปลายไร่ทางทิศตะวันออก วันรุ่งขึ้นตอนเช้าผมจึงชวนแกจัดอาหารนำไปถวายพระธุดงค์ เช้าวันนั้นผมจำได้ว่าเบ็นวันอาทิตย์ พวกคนงานในไร่หยุดพักผ่อน ผมถือโอกาสชวนคนงานในไร่ที่สมัครไปด้วย เพราะถือว่าอย่างน้อยโอวาทของพระท่านย่อมจะมีประโยชน์ทางจิตใจแก่คนงานของเราบ้าง ตกลงในเช้าวันนั้นจึงมีผมเด็กหนุ่มกับพวกคนงานในไร่อีกประมาณ ๓--๔ คน ต่างก็ช่วยกันนำอาหารคาวหวานไปถวายพระ ตรงไปยังที่ซึ่งพระธุดงค์กางกลดอยู่ เมื่อเราไปถึงเห็นคนงานในไร่ และชาวบ้านมีทั้งผู้เฒ่าผู้แก่มาคอยอยู่ก่อนแล้ว ๗--๘ คน เราก็ทักทายปราศัยกันตามที่รู้จักคุ้นเคยกัน ชาวบ้านพวกนี้มาโดยหวังจะขอเครื่องรางของขลัง ให้ทำนายโชคชตาเบ็นส่วนมาก ส่วนพระธุดงค์นั้นท่านยังนั่งอยู่ในกลดซึ่งยังไม่ได้ตลบขึ้นยังคลุมถึงพื้นเราจึงมองไม่เห็นท่าน ได้ยินแต่เสียงสวดมนต์ทำวัตรเช้าอยู่ในกลด พวกเราไปถึงก็นั่งรอท่านอยู่ห่าง ๆ รอบกลดคอยว่าเมื่อท่านสวดมนต์ทำวัตรเช้าเสร็จแล้วออกมา ก็จะประเคนสำรับอาหารคาวหวานซึ่งต่างก็หามาถวาย

เมื่อรอจนท่านสวดมนต์ทำวัตรเช้าเสร็จเรียบร้อยแล้ว ท่านก็ตลบกลดขึ้น และทักทายปราศัยกับผู้ที่ไปคอยถวายอาหารแก่ท่านโดยทั่วกัน ท่านสำรวมอิริยาบถสมกับเบ็นสมณเพศเบ็นที่น่าเคารพเลื่อมใส ทุกคนพากันกราบลงด้วยความเคารพ

ทันใดนั้นสิ่งที่ประหลาดก็เกิดขึ้น คือพอเด็กหนุ่มมองเห็นหน้าพระภิกษุรูปนั้นถนัดก็ร้องออกมาอย่างลืมตัวว่า "หลวงพี่สลัดดำ" ทุกคนที่อยู่ในที่นั้นได้ยินก็ตลึง เพราะต่างก็ชินหูกับชื่อนี้มาแล้ว ผมเองได้ยินแล้วก็ตกใจ เมื่อระงับใจเป็นปรกติแล้ว พิจารณาดูหน้าของหน้าพระภิกษุรูปนั้นแล้วก็จำได้ว่าใช่สลัดดำแน่ บัดนี้ท่านได้บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ไปแล้ว ขณะที่ทุกคนในที่นั้นยังแตกตลึงอยู่ พระภิกษุรูปนั้นไม่ได้แสดงกิริยาให้ผิดปรกติ คงสำรวมกิริยาอย่างสงบ ดวงตาของท่านเต็มไปด้วยความเมตตากรุณา ท่านยิ้มแล้วก็พูดช้า ๆ ว่า

ในที่นี้ไม่มีสลัดดำ คงมีแต่พระภิกษุที่จำศีลภาวนาเจริญรอยตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อได้ล่วงพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงในโลกมนุษย์อันมีความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย โลภ รัก โกรธ หลง เป็นต้นเหตุ เป็นกองกิเลส ที่มนุษย์ยังลุ่มหลงงมงายเวียนว่ายอยู่ในกองทุกข์ อาตมาได้ศึกษาพระธรรมวินัยจึงเกิดปัญญาพิจารณา เห็นจริงในเหตุที่เกิดทุกข์และทางที่จะดับทุกข์ ฉนั้นชื่อ สลัดดำ ซึ่งมีชื่อในทางชั่วร้ายหากินในทางทุจริตจึงไม่มีอยู่ในโลกนี้อีกต่อไปแล้ว" ผมได้ยินท่านพูดเช่นนั้นก็ขนลุกเกิดตื้นตันใจจนน้ำตาไหล

ทุกคนที่อยู่ในที่นั้นต่างก็มีความรู้สึกเช่นเดียวกัน เพราะผมได้เคยสั่งคนงานและพวกชาวบ้านทั่วไป ให้ระวังชายที่ชื่อ สลัดดำ และบอกรูปร่างให้ทราบกันแล้วทุกคน ถ้าพบบุคคลผู้นี้จะเป็นฆาตกรตัวร้ายให้รีบมาบอกด่วน เพราะได้มีผู้ส่งข่าวส่วนตัวบอกให้ผมทราบว่า ชายผู้นี้ได้พ้นโทษออกมาแล้ว

แต่ผมได้ปิดเป็นความลับผมเองก็ไม่สบายใจ แต่ผมไม่อยากบอกให้เด็กรู้ เพราะกลัวแกจะเพิ่มความไม่สบายใจยิ่งขึ้น แต่เหตุการณ์ประหลาดก็เกิดขึ้น โดยที่สลัดดำได้มาปรากฏตัวขึ้นปลายไร่ ในร่างของพระภิกษุสงฆ์ เป็นธรรมดาที่ทุกคนจะต้องงงและตกตลึง แล้วพระภิกษุก็เรียกเด็กวัยรุ่นเข้าไปหาใกล้ ๆ เมื่อเด็กคลานเข้าไปใกล้ท่านแล้วก็กราบลงตรงหน้าสามครั้ง ทุกคนต่างเห็นกันว่า เด็กคนนี้เข้าพระได้เรียบร้อยมาก ผิดกับเด็กที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน เมื่อกราบเสร็จเรียบร้อยแล้วพระท่านก็ถามว่า

"เป็นอย่างไรบ้าง เจ้าหนู มาอยู่นี่คงมีความสุขดี อาตมาคิดถึงเจ้ามาก เพราะเจ้าทำบุญคุณให้อาตมาไม่น้อย" เสียงเด็กวัยรุ่นกล่าวตอบอย่างตะกุกตะกักว่า

"กระผมสบายแต่ร่างกายเท่านั้นครับ หลวงพี่ แต่จิตใจมีแต่ทุกข์ ผมพูดไม่ถูก มองหน้าหลวงพี่ไม่สนิท ผมมีความละอายใจ เพราะคิดว่าผมได้ทำผิดทำให้หลวงพี่ต้องได้รับความทุกข์ยากลำบากเข้าไปรับโทษ เพราะการกระทำของผมคนเดียว แม้ว่ากระผมไม่มีใจเจาะจงจะให้เป็นเช่นนั้น แต่ก็เหมือนว่ากระผมเป็นคนทรยศ เนรคุณ เหตุนี้จึงทำให้กระผมไม่เคยมีความสุขเลย เพราะใจนึกแต่ว่าผมทำผิด"

พระภิกษุยกมือลูบศีรษะเด็กหนุ่มซึ่งหมอบอยู่ตรงหน้าด้วยความเมตตาแล้วพูดขึ้นด้วยเสียงอ่อนโยนเจือไปด้วยความกรุณาปราณีว่า

"ลืมมันเสียเถิด เจ้าหนู เธอไม่มีความผิด แต่เธอกลับมีความชอบ การกระทำของเธอถูกต้องแล้ว ความผิดย่อมมีแก่คนทำชั่วมิใช่มีแก่คนทำดี

กรรมย่อมตามสนองเป็นธรรมดา คนเราเมื่อทำชั่วยังไม่เคยรู้จักความทุกข์ ก็ยังมองไม่เห็นทางทำดีในธรรม เธอไม่ต้องกลัวอีกแล้ว เพราะไม่มีนายสลัดดำผู้มีใจเหี้ยมโหด ไม่มีการแก้แค้น ไม่มีการอาฆาต ไม่มีการสังหารเกิดขึ้นจากน้ำมือของสลัดดำอีกต่อไป เธอคงไม่รู้ตัวว่า การกระทำของเธอครั้งนั้น ได้ทำให้ผู้หลงผิดเป็นชอบหูตาสว่างขึ้น เกิดกุศลขึ้นทางจิตใจ มองเห็นแสงสว่างของธรรมะ"

เมื่อท่านพูดกับเด็กวัยรุ่นเสร็จแล้ว ท่านก็หันมาทางผู้ที่นั่งคอยจะประเคนอาหารเช้าขณะนั้นทุกคน ในที่นั้นนั่งนิ่งเงียบฟังพระภิกษุกับเด็กหนุ่มพูดกัน เวลาล่วงไปยิ่งสายชาวบ้านก็ยิ่งทะยอยกันเข้ามามีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ รู้สึกว่าจะเป็นธรรมดาของชาวบ้านแถวนั้นที่พอทราบว่ามีพระธุดงค์มาปักกลด ต่างก็พากันมาหาไม่ขาดสาย ท่านหันไปยิ้มทักทายปราศรัยทั่วกัน แล้วจึงพูดขึ้นด้วยน้ำเสียงปกติว่า

"ก่อนที่อาตมาจะรับประเคนของญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาทั้งหลายโดยทั่วถึงกัน และขอเวลาให้อาตมาสักหน่อย เพราะอยากจะบรรยายเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตบุคคลหนึ่ง เป็นเรื่องที่ญาติโยมทั้งหลายควรที่จะทราบไว้ เพื่อเป็นประโยชน์หรือเพื่อเป็นข้อที่นำไปคิดประดับความรู้ ในเรื่องความดีความชั่ว เพราะเป็นเรื่องที่อาตมาได้รู้ได้เห็นทุกข์ เมื่อได้รับทุกข์ด้วยตนเองจึงเกิดรู้สึกผิดชอบชั่วดี เมื่อได้ฟังเทศนาสั่งสอนอบรมของพระเถระผู้ทรงธรรมอันสูงแล้ว จึงเห็นแจ้งในที่เกิดทุกข์

เรื่องมีว่า "ครั้งหนึ่ง มีหัวหน้าผู้หากินทุจริตผิดกฎหมายได้วางแผนการณ์ที่จะเข้าทำการโจรกรรมในบ้านผู้มีชื่อผู้หนึ่ง แต่แล้วแผนการณ์ได้รั่ว

ไหลไปถึงเจ้าทรัพย์จนรู้ตัวเสียก่อนที่จะลงมือ ที่สุดผู้ทุจริตก็ถูกผู้รักษากฎหมายจับตัวได้ ผลกรรมชั่วที่ทำมาทำให้ต้องเข้าไปรับกรรมตามกฎหมาย ถูกตัดสินจองจำอยู่ในที่คุมขัง ชายผู้นั้นมีความโกรธแค้นมาก คิดว่าแผนการณ์ของตนถูกทำลายครั้งนี้ จะต้องมีคนหักหลังมิฉะนั้นเจ้าทรัพย์และผู้รักษากฎหมายคงไม่รู้ละเอียดละออเช่นนี้ ภายหลังจึงได้ทราบว่า มีเด็กคนหนึ่งนำความไปบอกเจ้าทรัพย์ให้รู้ตัวก่อน และก็เป็นเหตุบังเอิญบ้านที่จะเข้าโจรกรรมนั้น เจ้าของบ้านเคยเป็นผู้มีบุญคุณกับเด็กคนนั้นมาก่อน เมื่อทราบเช่นนั้น ชายผู้ทุจริตโกรธแค้นเด็กคนนั้นถึงขนาดออกปากว่า ถ้าพ้นโทษวันไหนก็จะตามล้างแค้นให้สาสมกับความเจ็บใจ

เมื่อชายผู้นั้นถูกส่งเข้าไปรับกรรมชั่ว ทนทุกข์อยู่ในบริเวณเรือนจำแล้ว ก็รู้สึกตัวเองนั้นหมดความเป็นอิสรภาพได้รู้ได้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ในที่ต้องจำขัง อยู่ภายใต้กำแพงอันสูงใหญ่แน่นหนา เป็นเขตกั้นขาดจากโลกภายนอกเหมือนอยู่อีกโลกหนึ่ง เป็นโลกของทรชนผู้มีบาป เป็นสถานที่ที่คนชั่ว ต้องมาใช้หนี้กรรมชั่ว ที่ตนได้ทำไว้ เป็นโลกที่จำขังผู้มีแต่ความโหดเหี้ยม จิตใจหยาบช้า เป็นที่ห่างไกลจากผู้มีศีลธรรม ห่างไกลจากความสดชื่นอ่อนหวาน ห่างจากสิ่งเจริญตาเจริญใจทั้งปวง ห่างจากญาติพี่น้อง พ่อ แม่ บุตร ภรรยา และมิตรสหายที่รัก

นักโทษที่เข้าไปใหม่นั้น ถ้าไม่ใช่ผู้ร้ายใจแข็งเหี้ยมโหดมาแต่กำเนิดแล้ว ย่อมจะมีจิตใจหวั่นไหวเกรงกลัว เพราะชื่อก็ไม่เป็นมงคล ทำให้ประสาทและสมองสับสนหวาดหวั่นขวัญเสียตลอดเวลา ไม่รู้ว่าจะมีอะไรร้าย

แรงเกิดขึ้นกับตัวต่อไป นึกกลัวว่าจะต้องทำงานหนักอีก กลัวจะถูกเฆี่ยนโบย กลัวจะถูกตีตรวน มันเหมือนกับอยู่ในยมโลก ซึ่งมียมฑูตนำตนมาส่งให้ยมบาลฺ นักโทษบางคนที่ประสาทอ่อนกลัวจนแทบเป็นบ้า เพราะเห็นแต่หน้านักโทษส่วนมากเหี้ยมเกรียมกิริยาดุร้าย กักขฬะ วาจาสามหาว หยาบคาย สวมเสื้อผ้าสกปรก หูก็ได้ยินแต่เสียงโซ่ตรวนที่นักโทษเดินลากไปมา บางคนก็เอาผ้าพันขา บางคนพันที่ตรวนไว้ไม่ให้เหล็กสีกับเนื้อขา ทุกคนต้องทำงานตรากตรำตลอดเวลา บางคนก็แบกหามมือหนึ่ง อีกมือหนึ่งคอยจับโซ่ดึงตรวนที่ขาขึ้นมาให้ตึง ไม่ยอมให้เหล็กถูกกับเนื้อขา กลัวจะถูเนื้อหนังตามแข้งขาถลอกจะเกิดเป็นแผล มองดูก็เห็นความลำบาก บางพวกก็ทุบหินขนหิน ตามแต่ทางการจะใช้งานนอกจากเสียงโซ่ตรวนที่ได้ยินจำเจ เสียงตะโกนโต้ตอบกันด้วยถ้อยคำหยาบคาย เมื่อถึงเวลาเยี่ยมก็มีเสียงจอแจเหมือนอยู่กลางตลาดตลอดเวลา สำหรับพวกที่มีความรู้ และพวกช่างต่าง ๆ ก็ได้ทำงานที่ตนถนัด งานจึงเบากว่าพวกที่ต้องแบกหามมีนักโทษบางคนที่กักขฬะ เมื่อเห็นนักโทษที่มาใหม่มีหน้าตาหมดจดก็คอยจ้องดูหมายตาไว้ แล้วตะโกนเชิงจองไว้ก่อนว่า 'คนนี้เป็นของกู คนโน้นเป็นของข้า ใครจะแตะต้องไม่ได้' ต่างก็อวดฤทธิ์เดชว่าตนเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในหมู่นักโทษด้วยกัน ต่างถือสิทธิ์นักโทษใหม่ที่ตนชิงจองกันไว้ หากมีนักโทษผู้อื่นขัดขวางแย่งเอาไปก็มักใช้กำลังต่อสู้ทำร้ายซึ่งกันและกัน นักโทษที่เข้าไปใช้กรรมในที่คุมขังต่างก็มีประวัติความผิดที่ตนประกอบขึ้นด้วยกันทุกคน มีผิด

มากผิดน้อยก็ได้รับโทษหนักและเบา ตามกรรมที่ผู้นั้นประกอบขึ้น ในคดีที่นักโทษต้องโทษอุกฉกรรจ์และผู้มีสันดานผู้ร้ายมาแต่กำเนิด ดุร้าย โทษหนักติดนาน ทางการก็ต้องคุมขังไว้อีกเขตหนึ่งต่างหาก แต่เมื่อนักโทษที่ไม่มีสันดานเป็นผู้ร้ายมาแต่กำเนิด โทษไม่หนักมากนักก็ถูกขังมาอยู่ในที่ไม่แออัดยัดเยียดในห้องที่คับแคบ และบางเวลาก็มีพระสงฆ์เข้าไปเทศนาอบรมสั่งสอนทำให้ชายผู้นั้นนึกถึงตัวว่านี่เป็นกรรมที่ทำไว้ เพราะความชั่วจึงต้องถูกทรมานทั้งร่างกายและจิตใจ ต้องก้มหน้ากัดฟันอดทนไปจนกว่าจะใช้กรรมจนถึงวันสิ้นสุด เมื่อนักโทษมีเวลาอยู่ใกล้ชิดกันเช่นนี้ ต่างก็ถามถึงสาเหตุที่ต้องโทษและก็เล่าสู่กันฟัง แต่ก็มีนักโทษเก่า ๆ บางคนที่ไม่สนใจในการอบรมของพระสงฆ์ กลับอวดอ้างความรู้ของตัวเก่งกล้าสามารถ อวดอำนาจวิชาไสยศาสตร์ของตนว่าอยู่ยงคงกระพัน และอวดอ้างการผจญภัยอย่างโชกโชนของตนให้ทราบ เพื่อข่มขวัญนักโทษที่มาใหม่ให้เกรงกลัวจะได้ยกตนให้เป็นใหญ่ มีพวกพ้องมากในหมู่นักโทษด้วยกัน นักโทษที่เข้าไปใหม่ ๆ มีความกลัวและขวัญไม่ดีอยู่แล้ว ก็เลยยึดถือเป็นที่พึ่งฝากเนื้อฝากตัวนับถือยกขึ้นเป็นอาจารย์

เรื่องของพวกนักโทษที่ทำผิดนั้นมีมาก เท่าที่เล่าสู่กันฟัง บางคนส่วนมากไม่มีสันดานผู้ร้ายมาก่อน บางคนมีความรู้ความประพฤติตลอดจนฐานะดีรู้สึกผิดชอบชั่วดี แต่ต้องมารับกรรม ก็เพราะได้ทำผิดด้วยความประมาททำลายชีวิตคนในท้องถนนหลวงโดยไม่ตั้งใจ บางคนก็ดื่มเหล้าเมาไม่ได้สติ

ทำผิดไปโดยไม่รู้สึกตัว มีนักโทษผู้หนึ่งเล่าให้ฟังว่า เขาต้องมาใช้กรรม เพราะความโกรธเป็นต้นเหตุ ตนเองตกอยู่ในอำนาจของโทสะไม่สามารถจะยับยั้งจิตใจคุมสติให้สงบได้ จึงทำสิ่งที่ไม่สมควรลงไปคือ ลุแก่อำนาจโทสะทำร้ายคนมีอาการปางตาย แต่เมื่อรู้สึกตัวว่าตนได้ทำความผิด ทุกสิ่งทุกอย่างก็สายเกินที่จะแก้ไขให้คืนเป็นปรกติได้แล้ว ฉะนั้นคนสมัยก่อนจึงเตือนไว้ว่า เวลารู้สึกโกรธก็ให้นับหนึ่งถึงสิบเสียก่อนที่จะทำอะไรลงไป เพราะคนเราเวลาโกรธนั้น เหมือนคนบ้าขาดความยั้งคิด ลืมทุกสิ่งทุกอย่าง จะผิดถูกเวลานั้นไม่นึก อยากจะทำทารุณมุ่งจะให้สาสมกับความแค้นของตน การที่คนสมัยก่อนให้นับหนึ่งถึงสิบนั้น ก็จะให้ผู้อยู่ในอารมณ์โกรธนั้น ได้มีเวลาคิดพอที่จะยับยั้งชั่งใจได้สติรู้สึกผิดชอบชั่วดี พอจะหยุดยั้งไม่ประกอบกรรมชั่วตามอารมณ์ของตน นอกจากผู้เล่าเรื่องนี้แล้ว ก็คิดว่ามีนักโทษจำนวนไม่น้อยที่ต้องมาติดโทษเพราะความโกรธเป็นต้นเหตุ

เรื่องราวของนักโทษที่ต้องมาใช้กรรมในที่นั้น มีมากมาย แต่มีเรื่องหนึ่งที่ทำให้ชายผู้นั้นต้องเสทือนใจมากกว่าเรื่องอื่นก็คือ เรื่องของชายนักโทษผู้หนึ่งซึ่งเล่าว่า ตนเป็นผู้ที่มีความชำนาญในทางโจรกรรม ตัดช่องย่องเบาและฉกชิงวิ่งราว มีเพื่อนร่วมใจด้วยกันอีกสองคน ในคืนวันหนึ่งเขาได้เข้าไปโจรกรรมในบ้านของผู้มีฐานะปานกลางผู้หนึ่ง เป็นคราวเคราะห์ของเจ้าของบ้าน และเป็นโชคดีของผู้ทำการทุจริตทั้ง ๆ ที่ไม่เคยนึกเลยว่า บ้านนั้นจะมีเงินสดมากเกินกว่าฐานะคนชั้นนั้นจะมีได้ เมื่อได้ลาภมามากมายเช่นนี้

ต่างก็ดีใจ แบ่งเงินกันใช้จ่ายอย่างสนุกสนาน เพราะเงินหามาได้ง่าย ๆ ไม่ต้องใช้ความพยายามให้เหนื่อยยากลำบากความเสียดายจึงไม่มี ต่อมาก็ได้ข่าวว่าเจ้าของบ้านที่ถูกชายผู้นั้นเข้าทำการโจรกรรม ได้ฆ่าตัว โดยผูกคอตายและไม่ทราบเหตุผล ทรัพย์สินก็ไม่มีเหลือ พอที่จะให้ภรรยา และบุตรครองชีวิตต่อไป แม้แต่บ้านที่อยู่ก็ได้ขายฝากเอาไว้ ทิ้งภรรยาและบุตรที่ยังเยาว์ตาดำ ๆ อีก ๔ คน ไว้เผชิญโลกโดยลำพัง บุตรทั้งสี่นั้นเป็นหญิงสามชายหนึ่ง คนโตอายุเพียง ๑๑ ขวบ คนรองอายุ ๗ ขวบ คนที่ ๓ อายุเพียง ๕ ขวบ คนสุดท้องเป็นหญิงอายุเพียง ๒ ขวบเท่านั้น ซึ่งต้องกำพร้าพ่อตั้งแต่อายุยังน้อย ยังรับผิดชอบตัวเองไม่ได้ ต้องอยู่ในความดูแลของภรรยาของผู้ตายซึ่งเป็นมารดาของเด็ก

ผู้ที่มาร่วมฟังเรื่องราวอยู่ด้วยหลายคน ต่างก็เศร้าใจบางคนก็สนใจอยากรู้เรื่องให้ตลอดถึงกับซักถามนักโทษผู้เป็นเจ้าของเรื่องว่า การที่เจ้าของบ้านฆ่าตัวตายนั้น เกี่ยวกับเรื่องที่ถูกขโมยเงินไปจนหมดตัวหรือเปล่า หรืออาจจะเป็นเพราะเงินที่อยู่ในความผิด ชอบ ของตน หายไป บอก ใครก็ คงไม่มีใครเชื่อว่าถูกโจรกรรม และไม่สามารถจะหาเงินมาใช้แทนได้ เมื่อหาทางออกไม่ได้ก็เลยคิดฆ่าตัวตายก็อาจจะเป็นได้ แต่ชายนักโทษเจ้าของเรื่องก็ไม่สามารถจะตอบได้เพราะไม่รู้เบื้องหลังของชายที่ฆ่าตัวตายคนนั้นมาก่อน เหตุที่รู้เรื่องมาถึงแค่นั้น ก็เป็นเพราะบ้านของนักโทษผู้นี้อยู่ห่างไกลจากบ้านผู้ตายมากนัก บอกได้แต่เพียงว่า การที่ตนต้องมาต้องโทษไม่ได้เกี่ยวกับคดี

เรื่องนี้ ต่อจากนั้นมาก็รู้สึกว่ามีนักโทษที่มีใจเป็นธรรมได้ฟังเรื่องนี้หลายคน พลอยจะไม่ชอบหน้านักโทษผู้เล่าเรื่องนี้ เพราะเห็นใจสงสารครอบครัวผู้เคราะห์ร้าย หลายครั้งที่มีผู้จะหาเรื่องลงทัณฑกรรมนักโทษผู้นั้นเพราะชังน้ำหน้า เนื่องจากเป็นต้นเหตุทำให้ครอบครัวนั้นต้องรับกรรม นักโทษผู้นั้นเห็นจะเข้าตำรา ที่โบราณว่า ปลาหมอตายเพราะปาก เพราะแทนที่นักโทษด้วยกันจะยกย่องในความเก่งกล้า กลับพากันเห็นใจภรรยาและบุตรของเจ้าของทรัพย์ ที่ต้องได้รับเคราะห์กรรมอย่างแสนสาหัสเป็นการตัดความรุ่งเรืองก้าวหน้าในอนาคตของพวกเด็ก ๆ ที่ควรจะได้รับหากบิดายังมีชีวิตอยู่ ทั้งแม่และลูกจะต้องอยู่กันไปตามยะถากรรม เพราะลำพังกำลังของแม่เพียงผู้เดียว คงไม่อาจจะให้การศึกษาแก่ลูก ๆ ได้มากเท่าที่ควร แต่ความจริงแล้วก็มิใช่ความผิดของนักโทษผู้ก่อเรื่องนี้ขึ้น เพราะเขาเองก็ไม่รู้ว่าเงินจำนวนนั้นจะมีความสำคัญเกี่ยวกับชีวิตของครอบครัวนี้ ถึงกับต้องสูญเสียพ่อบ้านไปและไม่นึกว่า เหตุจะรุนแรงเกี่ยวโยงไปถึงชีวิตอีกหลายชีวิต ที่จะต้องรับเคราะห์กรรมต่อไปในอนาคต สิ่งเหล่านี้กระเทือนใจชายผู้นั้นมาก เพราะตนเองก็เคยประกอบกรรมชั่วแบบนี้ไว้มากและตนก็ไม่เคยสนใจในเรื่องเช่นนี้มาก่อน แต่เมื่อฟังพระสงฆ์สั่งสอนศีลธรรมนานเข้า เมื่อมาได้ฟังเรื่องเศร้ากลับนึกละอายและอดสูใจยิ่งขึ้น ทำให้นึกถึงคนที่ตนได้เคยทำโจรกรรมมาแล้ว คงจะมีคนที่อยู่ในสภาพเช่นนั้นบ้าง ทำให้คิดสงสารคนที่ถูกโจรกรรมเท่าที่เคยรู้สำหรับผู้ที่ไม่มั่งมีอะไรนักต้องอุสาหะพยายามหาทรัพย์มาด้วยความเหนื่อยยากลำบากหามาด้วยน้ำพักน้ำแรง หากินด้วยความสุจริต

มิได้คิดคตโกงใคร เพื่อที่จะสะสมเงินไว้ให้ลูกในอนาคต เมื่อรู้ว่าถูกลักขโมยไปจนหมดตัว บางรายที่เป็นหญิงก็ถึงกับร้องไห้เป็นลมไป เพราะเสียใจเสียดายทรัพย์สินที่สะสมไว้ พวกที่เก็บเงินไว้กับบ้านไม่ยอมนำไปฝากธนาคารยังมีอีกมาก เป็นเรื่องน่าเศร้าใจที่สุดในชีวิต ความรู้สึกผิดชอบก็ค่อย ๆ เกิดขึ้นในจิตใจของชายผู้นั้น

ต่อมาชายผู้นั้นเพิ่มความสนใจในศีลธรรมบาปบุญมากขึ้น เมื่อได้ฟังพระเถระผู้ทรงศีลอันบริสุทธิ์ ซึ่งได้รับการนิมนต์ให้เข้าไปอบรมเทศนาสั่งสอน เพื่อให้พวกนักโทษรู้ซึ้งถึงรสพระธรรมของพระพุทธศาสนา กล่อมเกลาให้เห็นศีลธรรมเห็นบุญ เห็นบาป ให้พิจารณาดูรอบตัวในแง่ของความจริงแล้วสำรวมใจให้สงบ แล้วพิจารณาสำรวจในตัวเองว่า ได้เคยทำสิ่งใดไว้บ้างจึงต้องตกอยู่ในสถานที่เช่นนี้ เราทำชั่ว เราก็หนีกรรมชั่วไม่พ้น อย่าไปหวังพึ่งอ้อนวอนพระเจ้าองค์ไหนที่จะใช้อำนาจ จะลบล้างให้หายจากความผิดความชั่วได้ เราเองต้องก้มหน้ารับใช้กรรมกว่าจะสิ้นกรรมเมื่อหมดเวรวันเป็นอิสสระก็มาถึง ก็จงประกอบกรรมดีต่อไป ชายผู้นั้นก็เกิดกุศลขึ้นทางใจเมื่อได้รับการอบรมสัจจะธรรมจากพระเถระผู้ทรงคุณธรรม เทศนาโปรดชี้ให้เห็นทางดีบ่อยเข้า จิตใจก็เกิดศรัทธามองเห็นผลกรรมที่ทำแต่หนหลังกิเลสที่ปิดบังดวงตาที่มืดมัวมานานก็ค่อย ๆ กระจ่างแจ้ง เป็นแสงสว่างมองเห็นความจริงยิ่งขึ้นอย่างชัดแจ้ง ที่พวกนักโทษต้องมาถูกจำจอง ก็เพราะกรรมชั่วที่ตนเคยสร้างไว้ หากว่าบุคคลเหล่านี้สร้างกรรมดี ก็คงไม่มาอยู่ในสถานที่คุมขังได้รับความลำบากเช่นนี้ มองเห็นชีวิตที่หากินในทางทุจริตมีการจี้ ปล้น

ฆ่าเจ้าทรัพย์ ทำให้ปวงชนผู้สุจริตได้รับความเดือดร้อนนอนตาไม่หลับ แม้ตนเองจะได้ทรัพย์สินไปก็หาความสุขความสบายไม่ได้ เพราะทรัพย์สินเหล่านั้นเป็นเลือดเนื้อของผู้บริสุทธิ์ แม้ว่ายังไม่ถูกจับกุมก็หมดอิสรภาพทางใจ เพราะเป็นภัยต่อสังคมเป็นที่รังเกียจของคนดีทั่วไป ต้องคอยหลบหลีกอาญาแผ่นดิน นับวันมีแต่จะเพิ่มพูลกิเลสให้มีจิตใจโหดเหี้ยมยิ่งขึ้น ถือเอาอารมณ์ของตนเป็นใหญ่ หูตามืดมัว มองไม่เห็นศีลธรรมเหมือนคนว่ายน้ำออกทะเลลึก ยิ่งห่างจากฝั่งของศีลธรรมออกไปทุกที สิ่งที่ได้รับก็คือมีชีวิตอยู่ได้ไม่ยืนยาวเหมือนคนธรรมดา ส่วนมากต้องจบชีวิตลงเมื่อยังไม่ถึงเวลาที่สมควร คือจบชีวิตลงด้วยคมอาวุธหรือกระสุนปืน หรือมิฉะนั้นก็จบชีวิตลงโดยเข้าไปอยู่ในที่คุมขัง เวลาตายจิตใจก็ไม่สงบ ผิดกับผู้มีศีลธรรมหากินในทางสุจริต ไม่เบียดเบียนมนุษย์และสัตว์ ท่านเหล่านี้ตายตามอายุขัยตายตามธรรมชาติ คือเจ็บและแก่ตาย จิตก็อยู่ในความสงบ เหตุด้วยพิจารณาดูสิ่งที่เกิดและผ่านไปในอดีต เนื่องจากได้รับการอบรมและสั่งสอนจากพระ-เถระ ทำให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งในรสพระธรรม ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เลยตั้งปฏิญาณไว้ว่า เมื่อพ้นโทษจากที่คุมขังไปแล้ว ก็จะใช้เวลาที่เหลืออยู่ทั้งหมดในอนาคตของชีวิตประกอบแต่กรรมดี เพราะความชั่วที่ได้ผ่านไปแล้ว ก็ไม่สามารถเรียกย้อนหลังกลับมาแก้ไขให้ดีได้ มีทางเดียวคือลืมเรื่องราวในอดีตเสียและตั้งต้นทำความดีต่อไป

ในเวลาต่อมา บุคคลผู้นั้นก็พ้นโทษออกมาสู่อิสรภาพอีกครั้งหนึ่ง แม้ว่าบุคคลผู้นั้นจะมีรูปร่างท่าทางเหมือนเดิม แต่จิตใจได้เปลี่ยนแปลงไปจนหมดสิ้น

ในที่สุดเขาก็เข้าสู่ร่มโพธิของพระบวรพุทธศาสนา โดยได้อุปสมบทครองผ้ากาสาวพัสตร์ อุทิศตนเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นี่แหละญาติโยมทั้งหลาย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลผู้นั้น คงจะเป็นตัวอย่างของชีวิตแก่บุคคลอื่นต่อไป "บุคคลผู้นั้น คือตัวอาตมาเอง"

ทันทีที่ท่านพูดจบ ก็เกิดมีเสียงพึมพำขึ้นในหมู่ชนที่อยู่ในที่นั้น บางคนก็ยกมือขึ้นพนมเหนือหัว ร้องขึ้นว่า

"สาธุ ท่านได้เปลี่ยนจิตใจมาสู่ทางพระได้ดีเหลือเกิน เจ้าประคุณ"

ผู้ที่อยู่ในที่นั้นต่างก็รู้สึกว่า มีความเลื่อมใสตื่นตันใจศรัทธาเพิ่มขึ้นเมื่อรู้ถึงที่มาของพระภิกษุองค์นี้ แล้วก็เข้าไปประเคนถวายของขบฉัน โดยเฉพาะเด็กชายวัยรุ่นของผมก็มีหน้าตาสดชื่นขึ้น ความเป็นคนเจ้าทุกข์หายไป และพวกคนงานในไร่ที่อยู่ในที่นั้น ก็พลอยมีจิตใจเบิกบาน เพราะรู้เรื่องว่าสลัดดำ บัดนี้บวชเป็นพระภิกษุทรงศีลอันบริสุทธิ์ เคร่งต่อระเบียบวินัย เจริญศีลภาวนาเป็นที่น่าเคารพนับถือ มิได้เป็นภัยต่อสังคมแล้ว ต่อไปก็ไม่ต้องระมัดระวังคนแปลกหน้าโดยเกรงว่าจะเป็นสลัดดำแปลงปลอมเข้ามาอีก ทุกคนก็จะได้นอนตาหลับกันเสียที

ส่วนผมนั้นรู้สึกเลื่อมใสและเกิดศรัทธาในพระภิกษุองค์นี้ยิ่งขึ้น เมื่อได้ทราบประวัติของท่านโดยตลอดแล้ว คิดว่าในสมัยปัจจุบันจะหาบุคคลชนิดนี้ได้ไม่ง่ายนัก เรารอจนท่านฉันเช้าเสร็จ ให้พระยดาสัพพีเป็นที่เรียบ

ร้อยแล้ว ต่อจากนั้นชาวบ้านและคนงานต่างก็นมัสการลาท่านทะยอยกลับ เหลือแต่ผมและเด็กวัยรุ่นและคนงานในไร่อีก ๒—๓ คน ซึ่งยังนั่งสนทนากับท่าน ผมต้องสะอื้นอยู่ในอกด้วยความเลื่อมใสศรัทธา ที่ไม่เคยได้พบบุคคลเช่นนี้ ผมจึงขอปาวารณาตัวต่อท่าน แลสั่งให้เด็กวัยรุ่นและคนงานรีบกลับไปที่พัก สั่งให้คนครัวจัดอาหารมาให้ทันเวลาถวายเพล และหากท่านมีความประสงค์สิ่งใด ก็ให้จัดมาถวายทุกอย่าง เมื่อเด็กวัยรุ่นและคนงานไปตามสั่งแล้ว ผมก็นั่งสนทนากับท่านต่อไป ตอนหนึ่งท่านพูดขึ้นว่า

"คุณโยมได้เจ้าหนูมาอยู่ด้วย อาตมาขอแสดงความยินดี **เด็กคนนี้เป็นคนมีความกตัญญูจิตใจมั่นคง มีความดีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นนิสัยประจำตัว** คุณโยมจะหาไม่ค่อยพบคนที่ไว้วางใจได้เช่นนี้"

ผมตอบว่า "จริงครับ ท่าน เวลานี้ผมรักใคร่แกเหมือนบุตรของกระผมเองจะขาดแกเสียมิได้ แต่ยังรู้สึกว่าผมเป็นคนมีกรรมมาก เพราะถึงจะมีความรักใคร่แกมากเนื่องจากผมไม่เคยมีบุตร และภรรยาของผมก็ถึงแก่กรรมไปนานแล้ว ผมตั้งใจไว้ว่าจะไม่มีภรรยาใหม่ จึงขอร้องให้แกเป็นบุตรบุญธรรมของกระผม โดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ผมก็ผิดหวังครับ ท่าน เพราะแกไม่-ยอมรับเป็นบุตร แกขอเป็นเพียงคนงานของผมเท่านั้น จึงทำให้ผมไม่มีความสุขไม่สบายใจตลอดมา แต่ก็ยังดีที่แกยังอยู่ใกล้ ๆ ผม หากว่าแกไปจากผมแล้ว ผมคิดว่าในชาตินี้ผมคงไม่มีความสุขแน่ ๆ"

ผมพูดแล้วก็ถอนหายใจ เพราะรู้สึกไม่สบายใจขึ้นมาทันที แต่ก็ได้ยินท่านพูดขึ้นว่า

อาตมาก็เห็นใจคุณโยม แต่เด็กคนนี้เป็นคนมักน้อยและอาตมาก็อยากจะพูดว่า สิ่งใดที่ได้มาง่ายก็ทำให้ผู้ได้มารู้สึกว่ามีค่าน้อย หากว่าสิ่งนั้นได้มาด้วยความยากลำบาก ก็ยิ่งมองเห็นความดีเด่นชัดยิ่งขึ้น เมื่อได้มา ก็ยิ่งเห็นเป็นสิ่งมีค่าควรถนอม เป็นธรรมดาของมนุษย์ปุถุชนทั่ว ๆ ไป อย่างคุณโยมได้สิ่งของมาด้วยความยากลำบากเช่นนี้ ก็ย่อมจะทราบได้ว่าสิ่งนั้น ย่อมเป็นสิ่งที่หายากคุ้มกับคุณค่าของความยากลำบาก ความพยายามของคุณโยมนั้นย่อมจะประสพผลตามความปรารถนาสักวันหนึ่งข้างหน้า

ผมได้ยินท่านพูดเช่นนั้นก็บอกว่า "ผมยังมองไม่เห็นว่าจะสำเร็จตามความประสงค์เมื่อใด"

พระภิกษุนั้นจึงพูดว่า "อาตมาคิดว่าคงจะไม่นานนัก" และแล้วเราก็สนทนากันด้วยเรื่องอื่น ๆ ต่อไปจนได้เวลา คนงานและเด็กวัยรุ่นของผมกลับมาพร้อมด้วยสำรับอาหารเพื่อถวายเพล เมื่อเห็นทุกสิ่งเรียบร้อยแล้ว ผมก็นมัสการลาท่านกลับที่พัก ปล่อยให้คนงานกับเด็กวัยรุ่นของผมอยู่ปรนนิบัติสนทนากับท่านต่อไป

เมื่อผมกลับมาถึงที่พักก็รู้สึกอ่อนเพลีย เพราะเหตุการณ์ต่าง ๆ ทำให้เกิดความรู้สึกตื่นเต้นทางจิตใจ เมื่อทานอาหารแล้วก็นอนพักผ่อนไม่ช้าก็หลับไป จะนานเท่าใดไม่ทราบเห็นจะเป็นเวลาเย็นแล้ว พอลืมตาขึ้นมา

ก็เห็นเด็กวัยรุ่นนั่งอยู่ข้าง ๆ เห็นมีธูปเทียนแพอยู่ในพานวางไว้ข้างตัว ผมจึงลุกขึ้นนั่งถามว่า

"เธอกลับมานานแล้วหรือ" เด็กวัยรุ่นตอบว่า

"ไม่นานหรอกครับ แต่เมื่อเข้ามาเห็นท่านหลับ ผมก็เลยนั่งรอ-ท่านอยู่"

ผมจึงถามต่อไปว่า "เธอเอาธูปเทียนมาทำไมหรือจะลาบวช" เด็กยิ้มแล้วตอบว่า

"ผมจะมาฝากเนื้อฝากตัว นับถือท่านเหมือนบิดาบังเกิดเกล้า"

ผมรู้สึกตื่นเต้นขึ้นมาทันที หูตาสว่างใจเบิ่นสุขขึ้น จึงพูดว่า "เธอจะทำอย่างไรล่ะ" เด็กวัยรุ่นไม่พูดอะไร ยกพานธูปเทียนแพและดอกไม้ไปกราบพระพุทธรูป ผมมองดูแกปฏิบัติด้วยความตื่นเต้น เสร็จแล้วเด็กหนุ่มก็ยกพานมาวางไว้ข้างหน้าผม แล้วกราบลงสามครั้งพร้อมกับพูดขึ้นว่า

กระผมจะมาขอเคารพท่าน เบิ่นบิดาบังเกิดเกล้าของผมนับแต่วันนี้เบิ่นต้นไป ผมจะปฏิบัติตัวให้อยู่ในศีลธรรม จะมีความซื่อสัตย์สุจริต จะไม่นำความชั่วและความเสื่อมเสียมาสู่ท่าน จะประพฤติแต่สิ่งที่ดีงาม ขอพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จงเบิ่นที่พึ่งที่ระลึกจนตลอดชีวิต ขอให้ท่านรับผมไว้เบิ่นบุตรของท่าน นับแต่บัดนี้เบิ่นต้นไป"

ผมปลื้มใจจนน้ำตาไหล รีบสวมกอดแกด้วยความรัก แล้วพูดว่า "ลูกรักของพ่อ พ่อเฝ้ารอเวลานี้มานานแล้ว เพิ่งจะได้สมความตั้งใจวันนี้เอง พ่อ

ดีใจมาก ดีใจจนพูดอะไรไม่ถูก ลูกต้องอยู่กับพ่อตลอดไปนะ ไม่มีอะไรจะแยกจิตใจของความสุขเป็นพ่อลูกของเราออกได้จนตลอดชีวิต"

เด็กหนุ่มก้มลงกราบแล้วพูดว่า "ครับ ผมจะเคารพนับถือคุณพ่อไปจนตลอดชีวิต"

นี่แหละครับ เป็นจุดหมายปลายทางที่ผมต้องการ ผมได้ทราบว่าการที่เด็กได้ปฏิบัติต่อผมเช่นนั้น ก็เพราะได้รับคำแนะนำจากพระภิกษุสลัดดำเป็นผู้สั่งสอนให้ทำ ผมซาบซึ้งใจในความกรุณาของพระคุณเจ้าองค์นี้ยิ่งขึ้น

เช้าวันรุ่งขึ้น ผมได้สั่งให้คนงานไปนิมนต์ท่านมาอยู่ในเขตบ้านไร่ของเราและนิมนต์ฉันอาหารเช้าด้วย เพื่อจะได้เปิดโอกาสให้บุตรผมได้ปรน-นิบัติท่านได้สดวกขึ้นด้วยความเลื่อมใสและเคารพ แต่แล้วผมก็ต้องผิดหวัง ที่ได้ทราบจากคนงานที่กลับมาบอกว่า บัดนี้พระภิกษุรูปนั้นได้ถอนกลดเดินทางต่อไปแล้ว ไม่ทราบว่าท่านเดินทางไปไหน เพราะไม่มีใครเห็น ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมาก็ไม่ได้ทราบข่าวจากท่านอีกเลย นี่แหละครับเรื่องของผม ส่วนบุตรบุญธรรมของผมนั้นผมรู้สึกเป็นสุขมากที่ได้แกมาเป็นบุตร การมีบุตรของคนทั่ว ๆ ไปนั้น ความรักใคร่ในระหว่างพ่อแม่กับบุตรในไส้ของตน จะมีมากเพียงไรผมไม่ทราบ เพราะผมไม่เคยมี แต่สำหรับบุตรของผมคนนี้รู้สึกว่าแกเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของผม ผมจะขาดแกเสียมิได้ ผมอาจจะสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อแกได้ บัดนี้แกก็ได้ศึกษาในสิ่งที่แกสนใจ ซึ่งผมได้จ้างครูมาสอนจนเป็นที่พอใจในความรู้ที่แกได้รับ และต่อมาผมก็ได้มอบงานให้แกทำด้วยความไว้วางใจ ในความขยันและความซื่อสัตย์สุจริตของแก แกเป็น

ที่รักใคร่นับถือของนายงานและคนงานทั่วไป เพราะแกปฏิบัติต่อคนงานด้วยเมตตาและเห็นอกเห็นใจ

เมื่อข้าพเจ้าได้ฟัง ท่านผู้นั้นเล่าเรื่อง ยืดยาวด้วยความเพลิดเพลิน จบลงแล้ว มีหลายท่านที่อยู่ในที่นั้นต่างก็ลงความเห็นว่า เด็กคนนั้นคงจะเป็นบุตรของท่านผู้เล่าในอดีตชาติ มิฉะนั้นก็คงไม่ประจวบเหตุการณ์อันแสดงถึงจิตใจ ให้มองเห็นความดีเด่นอย่างอัศจรรย์ และเป็นเด็กที่มีอัจฉริยะบุคคลผู้หนึ่ง จึงได้เข้าถึงศีลธรรมตั้งแต่อายุยังเยาว์เช่นนี้

ในหมู่ผู้ที่นั่งฟังอยู่ด้วย มีท่านผู้หนึ่งซึ่งเป็นข้าราชการเก่า เป็นผู้มีอาวุโสที่สุดในหมู่พวกที่นั่งสนทนา ท่านมีความสนใจในเรื่องนี้มาก เมื่อเห็นมีผู้วิจารณ์เรื่องนี้ มีความเห็นต่าง ๆ กันก็อดอยู่ไม่ได้ จึงพูดกับผู้เล่าอย่างสะเทือนใจและน้อยใจว่า

"คุณเป็นคนโชคดี แม้จะมีบุตรบุญธรรมคุณก็ยังได้รับความสุขสบายใจดีกว่าผมมีบุตรในไส้ เพราะเด็กของคุณมีความเคารพ กตัญญูรู้คุณ มีจิตใจสูง รู้ศีลธรรม รู้ดีรู้ชั่ว เพราะคุณได้ชนะจิตใจของเด็กด้วยการให้ และประกอบด้วยเมตตากรุณา ส่วนเด็กก็ชนะใจคุณ ด้วยความกตัญญูที่เกิดขึ้นเอง เป็นนิมิตรอันดียิ่ง นับว่าคุณเป็นผู้มีบุญกุศลที่ได้เคยสร้างสมไว้แต่ปางก่อน จึงได้มาพบบุตรเลี้ยงที่ดีเช่นนี้ สำหรับผมเป็นคนโชคร้าย ผมมีบุตรชายซึ่งเป็นเลือดเนื้อเชื้อไข เลือดในอกของผมแท้ ๆ เขาก็ไม่ค่อยอยู่ในโอวาทนัก เห็นจะเป็นเพราะอบรมผิดมาแต่เด็ก ๆ แต่เขาก็เป็นลูก ที่ผมมีความรักและเอ็นดู ตามอกตามใจตลอดมา

ครั้นเขามีครอบครัวแล้ว ทรัพย์สมบัติซึ่งผมได้อุตส่าห์ออมสะสมไว้ ตั้งแต่ยังหนุ่ม ๆ ผมก็ได้โอนให้เขาหมด เพราะผมเห็นว่าเราแก่แล้ว ถึงอย่างไรเราก็ต้องให้ลูกวันยังค่ำ เราควรจะให้เขาเสียเมื่อเรายังมีชีวิตอยู่ แต่แล้วต่อมาผมก็รู้สึกเสียใจที่คิดผิดไป เพราะบัดนี้ลูกของผมมองเห็นผมเป็นเพียงคนแก่ ๆ คนหนึ่ง เหมือนไม่ใช่พ่อของเขา เป็นคนแก่จน ๆ ที่ไม่มีทรัพย์สมบัติติดตัวต้องอาศัยเขาอยู่ อาศัยเขากิน เขาแสดงกิริยารังเกียจ ด่าคน ด่าหมา กระทบอยู่ทุกวัน คล้าย ๆ กับผมอยู่ไปก็เปลืองข้าวสุก ไม่เป็นประโยชน์นอกจากทำความรำคาญให้เขา ผมจะกินข้าวแต่ละครั้งกลืนไม่ค่อยจะลงคอเลย ผมต้องคิดมากใจคอมันตื้นตัน น้ำตาตกใน มันน้อยใจตัวเอง ผมต้องใช้ทางพระเข้าข่ม เพื่อสำรวมจิตใจดับไฟแห่งโทสะและความน้อยใจมิให้มันเข้าไปเดือดอยู่ในความรู้สึกให้มันผ่านเลยไป นึกเสียว่าชาติก่อนเราทำกรรมไว้ ชาตินี้กรรมจึงตามสนอง เราต้องก้มหน้าใช้กรรมจนกว่าจะหมด เพราะอายุเราก็มากแล้ว คงทนอยู่ได้ไม่นาน ก็จะหมดเวรกรรม เราได้ทำความดีมาแต่ต้นแล้ว ก็ควรทำให้ตลอดไป นึกได้เช่นนี้ก็มีความรู้สึกสงบเย็นชาไป ถ้าไม่นึกเอาพระธรรมเข้าข่มไว้ปล่อยให้เป็นไปตามอารมณ์ ก็คงเสียสติหรือมิฉนั้นก็อกคงแตก หรืออาเจียนมาเป็นโลหิตแน่ หรือทนไม่ไหวฆ่าตัวตายก็ได้ นี่ยังบุญอยู่หน่อยที่หลวงท่านยังให้บำนาญพอจะใช้จ่าย พอได้ทำบุญทำทานได้บ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ และก็ต้องหา

ความสงบในทางเข้าวัด สนทนากับพระกับเจ้า บัดนี้ผมอยู่วัดมากกว่าอยู่บ้าน บั้นปลายของชีวิตต้องศึกษาทางธรรมที่พอจะกำจัดกิเลสให้เบาบางลง ทำให้จิตใจสงบ จึงมีชีวิตผ่านไปได้วันหนึ่ง ๆ จนกว่าจะจากโลกนี้ไป ผมคิดว่าในที่นี้ไม่มีใครโชคร้ายในเรื่องบุตรเท่ากับตัวผม"

พวกเราได้ฟังแล้วก็เศร้าใจ และเห็นใจท่านผู้นั้นมาก คืนนั้น เราสนทนากันอยู่จนพระสวดอภิธรรมจบพระกลับวัดไปนานแล้ว เราได้รับความรู้หลายอย่างที่พอจะนำมาขบคิดได้ เจ้าภาพได้จัดเลี้ยงข้าวต้มกุ้งในตอนดึก หลังจากนั้นเราก็ต่างลาเจ้าภาพและเพื่อนร่วมสนทนาเดินทางกลับเมื่อกลับมาถึงบ้าน แม้จะเป็นเวลาดึกแล้ว แต่ข้าพเจ้าก็นอนไม่หลับ อดนำเรื่องต่าง ๆ มานึกคิดไม่ได้ว่า อันบุคคลในโลกนี้ ไม่ว่าผู้ใดจะมีการศึกษาความรู้สูงก็ดี มีความรู้ต่ำก็ดี สิ่งเหล่านี้มิได้เป็นเครื่องวัดจิตใจว่า จะเป็นผู้ที่มีจิตใจสูง อยู่ในศีลธรรมประกอบกรรมดี ความดีมิได้เลือกว่าจะเกิดในตระกูลสูงหรือต่ำ ศีลธรรมและความดีจะเกิดขึ้นได้กับบุคคลทุกชั้นไม่ว่าจะยากจน มั่งมี ความรู้สูงหรือต่ำ และผู้ที่ประกอบกรรมทำชั่ว ใจต่ำย่อมจะเกิดกับคนทุกชั้นได้เช่นเดียวกัน และอดคิดไม่ได้ว่า เยาวชนของเราหากได้ป้องกันโดยการอบรมศีลธรรมเสียตั้งแต่อายุยังน้อย ให้ซาบซึ้งถึงกรรมดีกรรมชั่ว สิ่งใดควรประพฤติและสิ่งใดไม่ควรประพฤติ ให้เชื่อกฎแห่งกรรมย่อมตามสนอง คนชั่วย่อมได้รับความทุกข์ คนดีย่อมได้รับความสบายทางจิตใจ

เด็กย่อมมีอารมณ์พอที่จะรับเชื้อทางศีลธรรม ได้ง่ายพอที่จะซึม เข้าไปทางจิตใจ เป็นเครื่องที่จะคุ้มกันสิ่งที่ชั่วไม่ให้ผ่านไปถึงจิตใจได้ ธรรมดาเด็กเมื่อได้ตกลงฝังจิตใจในความดีและศีลธรรมแล้ว ย่อมจะยึดถือมั่น อยากจะปฏิบัติทำความดี ชังความชั่วตลอดไป เช่นเรื่องของ "เด็กข้างถนน" ซึ่งเป็นผู้ที่ยึดถือศีลธรรมจากคำสั่งสอนของยายและท่านสมภาร แล้วก็ได้ถือเป็นหลักปฏิบัติ เป็นตัวอย่างที่หาได้ยากในสมัยปัจจุบันนี้ ที่จะหาผู้ปกครองรุ่นเก่า ๆ ที่จะคอยอบรมสั่งสอนลูกหลานที่ยังเยาว์ให้ประกอบกรรมดี ดังเรื่องนี้เป็นเรื่องที่น่าคิดเรื่องหนึ่งสำหรับผู้ปกครองในปัจจุบันนี้

คนมีบาป

ท. เลียงพิบูลย์

เมื่อต้นสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๖ ข้าพเจ้าได้รู้จักชายพิการ หน้าตาน่าเกลียดน่ากลัวผู้หนึ่ง ใบหน้าเต็มไปด้วยริ้วรอยของแผลเป็น นัยน์ตาข้างหนึ่งแหกหลบลงต่ำกว่าอีกข้างหนึ่ง แขนซ้ายคอก ขาข้างหนึ่งลีบ ตามตัวเต็มไปด้วยแผลเป็น เห็นแล้วขยะแขยงน่าเกลียดและน่าสังเวช เวลาจะเดินต้องใช้ไม้ยันรักแร้สองข้าง จะเดินแต่ละก้าวก็ต้องโยกตัวไปด้วยความลำบาก

ตามปกติ แกชอบมานั่งที่ห้องแถวร้านปากซอยติดถนนเจริญกรุงเสมอ ห้องแถวนี้หลังคามุงด้วยจาก เดิมมีผู้เช่าทำการค้า แต่ได้ย้ายไปอยู่ที่อื่น ต่อจากนั้นก็ไม่มีผู้มาเช่า ต้องทิ้งว่างร้างจน หลังคาจากบางส่วนที่มุงผุพังไม่สามารถจะกันฝนได้ เจ้าของก็ไม่ยอมซ่อม เพราะคิดว่าซ่อมแล้วก็ไม่มีใครเช่า จะเป็นด้วยตรงกันข้ามฟากถนนมีตรอกซอยเล็ก ๆ ตรงพอดีกับห้องแถวนี้ ชาวจีนที่ถือลางไม่กล้ามาเช่าอยู่หรือทำการค้า เพราะพากันเข้าใจว่าไม่เป็นมงคลและไม่ให้ความเจริญกับผู้เช่าอยู่ทั้ง ๆ ผู้เช่าเดิมก็เป็นจีนได้แขวนรูปหัวสิงห์คาบกั้นหยั่นจีน ทำด้วยไม้ทาสีตัดขอบเป็นแปดมุมแขวนไว้หน้า

ห้องแถวให้ตรงกับปากตรอก ใช้เป็นเครื่องลางป้องกันสิ่งอัปมงคล เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข แต่ก็ต้องย้ายไป เมื่อย้ายก็มิได้แกะรูปหัวสิงห์ไปด้วย เห็นจะเป็นเหตุนี้เองจึงไม่มีใครกล้ามาเช่าจึงต้องร้างต่อมา หน้าห้องแถวหลังนี้ยกพื้นเป็นม้าสูงสำหรับตั้งขวดโหลวางของขาย และยังมีลังไม้เก่า ๆ ที่แข็งแรงพอที่จะนั่งเล่นได้อย่างสบายอีกใบหนึ่ง ผู้เช่าเดิมทิ้งไว้ คงตั้งใจทิ้งไว้ให้ผู้เดินทางเป็นที่นั่งพักแดดพักฝนก็ได้

ชายพิการอัปลักษณ์ผู้นี้ได้มาอาศัยนั่งที่ห้องแถวร้างนี้ตามเคย แกนั่งดูคนสัญจรไปมา จนถึงเวลาเย็นแกก็กลับไปวัดซึ่งเป็นที่พักอาศัย ชายผู้นี้ข้าพเจ้าเรียกว่า "ลุงตาล" เด็ก ๆ แถวนั้นชอบเรียกแกว่า "ตาตาลผีดิบ" เพราะรูปร่างแกเหมือนครึ่งผีครึ่งคน มีเด็กแก่น ๆ ชอบล้อเลียนเอาก้อนดินขว้างปาแกเล่นเป็นการสนุก ทำให้ลุงตาลมีอารมณ์ขุ่นเคืองและโกรธแค้นบางครั้งแกก็ใช้คำที่ไม่สุภาพกับเด็ก ๆ เหล่านั้นไปบ้างเพื่อคลายอารมณ์โกรธเห็นแล้วก็อดสงสารแกไม่ได้ ข้าพเจ้าพยายามทำความสนิทสนมกับเด็กเหล่านั้นแล้วก็ขอร้องให้เลิกการล้อเลียนขว้างปาลุงตาล และชี้ให้เห็นเคราะห์กรรมที่แกได้รับอยู่นี้ มันก็หนักมากอยู่แล้ว อย่าไปซ้ำเติมแกเลย เท่าที่ร่างกายแกพิกลพิการน่าเกลียดต้องใช้ไม้ยันเวลาเดินบ้านช่องไม่มีจะอยู่ ต้องอาศัยศาลา-วัด อาศัยข้าวพระเลี้ยงท้องเพื่อยังชีวิต การที่พวกเราล้อเลียนแกมาก บางครั้งทำให้แกน้ำตาตก และเราก็ขว้างปาแกเพื่อความสนุกสนานเท่านั้นโดยที่แกไม่มีความผิด ไม่มีทางจะหลบหรือต่อสู้เลยเพราะแขนขาพิการ บาปกรรม

อันนี้มันจะตามมาทันเรา เราอาจจะต้องเป็นอย่างแกบ้าง ถ้าแขนขาเราพิการ เดินก็ลำบากวิ่งก็ไม่ได้ เมื่อมีคนมาขว้างปาเราบ้างจะทำอย่างไร

คำขอร้องของข้าพเจ้าที่ประกอบไปด้วยเหตุผลนั้นได้ผลสำหรับเด็กหัว–อ่อนที่เห็นจริงพลอยเห็นใจและสงสารไปด้วย แต่เด็กหัวแข็งดื้อด้านบางคนก็ไม่ยอมเชื่อ กลับหัวเราะเยาะความคิดของข้าพเจ้า แต่กระนั้นการล้อเลียนขว้างปาก็สงบลงไปมาก ทำให้ลุงตาลมีอารมณ์ดีขึ้น สายตาของแกที่มองข้าพเจ้านั้นดูเป็นมิตรและรู้คุณ ความสนิทสนมของข้าพเจ้ากับลุงตาลก็เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ที่จริงก่อนนี้ข้าพเจ้าเห็นลุงตาลก็เพียงแต่รู้สึกสมเพทแกเท่านั้นไม่คิดว่าจะไปสนิทสนมด้วย ต่อมามีผู้ใหญ่บางคนบอกข้าพเจ้าว่าลุงตาลคนนี้ เดิมก่อนจะพิการนั้น แกเคยมั่งมีและมีชื่อเสียงมาก่อน พอแกพิการฐานะของแกก็กลับหน้ามือเป็นหลังมือ ไม่มีใครรู้เบื้องหลังชีวิตอันแท้จริงของแกเลย เหตุนี้เองทำให้ข้าพเจ้าเพิ่มความสนใจในตัวแกขึ้นมา เพราะความอยากรู้ คิดว่าต้องมีเรื่องที่น่ารู้น่าศึกษามาก ข้าพเจ้าจึงพยายามให้ความสนิทสนมกับแก ซึ่งไม่เคยมีใครกล้าสนิทสมมกับแกมาก่อนเลย เพราะหน้าตาแกน่าเกลียดน่ากลัว

เมื่อได้สนทนาปราศรัยใกล้ชิดกันแล้ว ข้าพเจ้าจึงรู้สึกว่าลุงตาลเป็นคนมีความรู้ดีคนหนึ่งในสมัยนั้นในเรื่องหนังสือไทย และยังอ่านหนังสือขอมได้ไม่แพ้หนังสือไทยอีกด้วย นอกจากนั้นก็สามารถแต่งโคลงฉันท์กาพย์กลอนได้ดีแกเคยว่าแหล่เทศน์ให้ข้าพเจ้าฟังปากเปล่าเสมอ และที่ข้าพเจ้าชอบมากก็ คือ

แหล่เรื่องเรือรบฝรั่งเศสบุกเข้ามาทางเมืองสมุทรปราการ และเกิดต่อสู้กับทหารไทยที่รักษาป้อม ทางด้านความรู้ทางประวัติศาสตร์ก็มีความรู้อย่างดี แกเล่าเรื่องกรุงศรีอยุธยาล่ม ถูกพม่าเผาเมืองและเรื่องพระเจ้าตากสินสู้รบพม่ากู้ชาติ จนถึงตอนที่มีพระสติฟั่นเฟือนและถูกสำเร็จโทษ ลุงตาลเล่าได้อย่างคล่องแคล่วและถูกต้อง บางครั้งข้าพเจ้าติดขัดในวิชาเรียน เคยไปถามลุงตาล แกก็อธิบายให้ความเห็นและเหตุผลอย่างน่าฟัง เช่นครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้าเคยถามแกว่า ก่อนนี้ที่พวกเรานิยมเรียนหนังสือขอมนั้นเพราะเหตุใด หนังสือไทยเราก็มีอยู่แล้ว และเป็นหนังสือที่เรียนง่ายเป็นหนังสือประจำชาติอีกด้วย ลุงตาลยิ้มนิ่งคิดอยู่ครู่หนึ่งแล้วก็ให้ความเห็นว่า

"ลุงคิดว่า" เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาถูกพม่าตีแตกและเข้าเมืองได้นั้น ได้เผาตำหรับตำราเก่าแก่จนแทบจะไม่มีอะไรเหลือ จะมีบ้างก็เป็นเมืองที่พม่าไม่ได้ผ่าน ซึ่งเป็นส่วนน้อยเหลือเกิน ฉะนั้นเมื่อมาสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นใหม่ จำเป็นจะต้องหาตำหรับตำราเมื่อครั้งก่อนเสียกรุงศรีอยุธยา จะไปหาที่ไหนก็คงไม่ได้เหมือนตำราหนังสือขอม หรือประเทศเขมรเพื่อนบ้านของเรา ซึ่งเมื่อครั้งก่อนเคยแลกเปลี่ยนวิชาความรู้ซึ่งกันและกันเสมอ ตำราต่าง ๆ ของไทยที่แปลเป็นภาษาขอมก็มาก ฉะนั้นเมื่อของเราถูกเผาก็จำเป็นต้องไปขอคัดลอกมาจากขอม มาแปลเป็นไทยอีกครั้งหนึ่ง ตำราที่เอามาจากเขมรนั้นเป็นตำราหนังสือขอมมีมากมาย แต่คนที่รู้หนังสือขอมมีเพียงไม่กี่คน ฉะนั้นเราจึงต้องเรียนหนังสือขอมซึ่งเรียนไม่ค่อยยาก เพราะมันคล้ายหนังสือไทย"

ฉะนั้นคนไทยจึงอ่านหนังสือขอมออกเสียงเป็นภาษาไทยเข้าใจกันดี แต่พูดภาษาเขมรไม่ได้ เพราะไม่ได้อ่านเป็นภาษาเขมร

ข้าพเจ้าได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากลุงตาลมิใช่น้อย ทำให้ข้าพเจ้าเพิ่มความเคารพนับถือในวิชาความรู้ของชายพิการผู้นี้ยิ่งขึ้น แต่นั้นมาข้าพเจ้ากับลุงตาลก็สนิทสนมกันยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าไม่มีความรังเกียจว่าลุงตาลจะมีร่างกายพิกลพิการอย่างใด เพื่อนบางคนหัวเราะเยาะและบอกว่า คุยกับคนบ้าอย่างลุงตาลจะได้ประโยชน์อะไร ข้าพเจ้าจึงพยายามอธิบายให้เขา เขาฟังว่าลุงตาลไม่ใช่คนบ้า แกเป็นคนมีความรู้ดีอย่างจะหาคนรุ่นเดียวกันในละแวกบ้านนี้เหมือนแกยาก แต่ข้าพเจ้าอดคิดไม่ได้ว่า ถ้าข้าพเจ้าไม่ได้มาสนิทสนมกับลุงตาล ข้าพเจ้าก็คงคิดเหมือนคนอื่นว่า ลุงตาลคนพิการนี้คงไม่มีความรู้ความสามารถอะไร แม้ว่าลุงตาลจะพิการถึงเพียงนี้ แกก็ยังทนงตัวไม่ขอทานใคร ซึ่งตามธรรมดาคนพิการที่มีสภาพเช่นนี้ แล้วไม่มีปัญญาจะทำงานอะไรนอกจากขอทาน แม้หน้าตาแกจะเป็นที่น่าเกลียดน่ากลัว แต่แกก็พยายามแต่งกายให้สะอาดเท่าที่คนพิการอย่างแกสามารถจะทำได้ ลุงตาลมีรายได้จากการรับจ้างจานหนังสือ โดยใช้เหล็กปลายแหลมขีดไปบนใบลาน ใช้เวลาทำงาน ในเวลากลางคืน ถึงแขนจะคอกไปข้างหนึ่งแต่ตัวหนังสือที่แกจานออกมานั้นสวยและเรียบร้อยสม่ำเสมอกัน ราวกับอักษรที่พิมพ์ออกมาจากแท่นพิมพ์ แกรับจ้างจานหนังสือไทยและขอม ชาวบ้านและพระสงฆ์ต่างนิยมในฝีมือแกมาก บ้างก็ให้ลอกตำรา บ้างก็เอาตำราขอมมาให้แปลเป็นไทย

บ้างก็ให้ลอกแหล่เทศน์สุดแต่ใครจะจ้างแกรับทั้งนั้น ค่าจ้างนั้นผูกหนึ่งหรือมัดหนึ่งก็ไม่แพง ด้วยงานนี้ทำให้ลุงตาลพอจะมีเงินใช้จ่ายซื้อหมากพลูบุหรี่ไปวันหนึ่ง ๆ โดยไม่ต้องพึ่งพระเสียทุกอย่าง

ข้าพเจ้าเคยบอกกับแกว่า

"ถ้าลุงจะไปรับจ้างสอนหนังสือเด็กตามบ้านหรือทำอะไร ๆ เกี่ยวกับหนังสือ คงจะมีคนต้องการและลุงก็คงให้ความรู้แก่ศิษย์ได้ดี"

แกตอบข้าพเจ้าว่า

"หลานเอ๋ย ลุงเป็นคนมีกรรม แม้แต่ลุงจานหนังสือก็เพียงได้เงินมาพอซื้อหมากพลูเท่านั้น ถ้าทำเกินกว่านั้นมันก็ให้มีอันเป็นไปทุกคราว มือไม้สั่นบ้างละ ปวดหัวมัวตามองไม่เห็นอะไรบ้าง นี่เป็นกรรมอันหนึ่งซึ่งลุงรู้ตัว หลานจะให้ลุงไปสอนหนังสือตามบ้านใครที่ไหน เขาจะจ้างลุง แล้วเด็กที่ไหนจะยอมเรียน ยอมเป็นลูกศิษย์ของลุง ร่างกายไม่สมประกอบอย่างนี้ ขึ้นบ้านใครเจ้าของบ้านก็ถือว่าเป็นอัปมงคล" แกพูดด้วยสีหน้าเศร้า ๆ ข้าพเจ้าเห็นจริงกับแกเลยหยุดพูดเรื่องนี้เพื่อไม่ให้แกต้องเสทือนใจอีกต่อไป

วันหนึ่งหลังจากผ่านพ้นวันออกพรรษามาไม่กี่วัน ข้าพเจ้าได้ไปสนทนากับลุงตาลที่ห้องแถวร้างตามเคย บังเอิญวันนั้นมีกฐินพระราชทานเป็นขบวนรถม้าผ่านมา ท่านเจ้าของกฐินหรือผู้ที่ได้รับพระราชทานซึ่งเป็นข้าราชการหรือขุนนางเจ้ากระทรวงได้นำขบวนมาด้วย มีเครื่องอัฐบริขารสงฆ์แต่เพียง

น้อยสิ่ง กระบวนเป็นรถม้าคู่ดูสง่างดงามน่าดู ไม่มีการแห่แหนมากมายอึกทึกเหมือนกฐินชาวบ้านหรือกฐินพวกเรี่ยราย

ตั้งแต่รู้จักสนิทสนมกันมาข้าพเจ้าพึ่งเห็นลุงตาลตื่นเต้นมากในวันนั้นเอง แกจ้องดูข้าราชการผู้นำขบวนจนกระบวนผ่านไปจนหมด ส่วนข้าราชการผู้นั้นหันมามองเพียงแวบเดียว แต่เมื่อเห็นร่างกายลุงตาลเข้าก็รีบเบือนหน้าไปทางอื่น ข้าพเจ้าเห็นลุงตาลน้ำตาไหล คิดว่าแกคงน้อยใจในวาสนาตัวเองเมื่อเทียบกับข้าราชการผู้นั้น แต่แล้วก็ได้ยินเสียงแกพึมพำกับตัวเองว่า

"พี่ใหญ่ซึ่งทำแต่คุณงามความดี ชาตินี้เราคงไม่มีโอกาสพบกันอีกแล้ว อ้ายตาลมีบาปเพราะทำแต่กรรมชั่วอันเลวร้าย"

ข้าพเจ้าจึงถามแกว่า "ลุงจ้องดูข้าราชการคนนั้นแล้วร้องไห้ทำไมจ๊ะ ? แล้วใครคือ พี่ใหญ่ ท่านเป็นพี่ของลุงหรือ ?

แกไม่ได้ตอบข้าพเจ้าในทันที เพราะมัวหยิบชายผ้าขาวม้าที่คาดเอวไว้ขึ้นมาเช็ดน้ำตาจนแห้ง แล้วก็พูดด้วยเสียงสั่นเครือปนสะอื้นว่า

"ท่านข้าราชการคนนั้นกับลุง เคยเป็นเพื่อนรักกันมาแต่ก่อน" เสียงของแกต่ำและเบากว่าธรรมดา "ลุงเรียกตามทุก ๆ คนที่พากันเรียกว่าพี่ใหญ่ เราเคยเรียนหนังสือร่วมสำนักอาจารย์เดียวกัน" แกหยุดเว้นระยะนิดหนึ่ง แล้วก็พูดต่อไปว่า "ที่ลุงร้องไห้นั้นเพราะลุงเห็นท่านผู้นั้นแล้วอดหวนระลึกถึงพระภิกษุผู้เป็นอาจารย์ ซึ่งได้ถ่ายทอดความรู้ให้เป็นวิทยาทาน ท่านเป็นผู้ทรงศีลที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง จิตใจของท่านเต็มไปด้วยความ

เมตตากรุณา สมกับท่านได้สละแล้วทุกสิ่งทางโลก บรรดาศิษย์ของท่านมีทั้งบุตรขุนนาง บุตรเศรษฐี บุตรคนยากจนเข็ญใจ ท่านมิได้มีใจลำเอียงต่อศิษย์ผู้ใดเลย ได้ถ่ายทอดวิชาให้เหมือนเหมือนกันหมด สุดแต่ว่าใครจะมีความขยันหมั่นเพียรและสติปัญญารับไปได้แค่ไหน ท่านไม่เคยเรียกร้องสิ่งตอบแทนเลย หากมีผู้ศรัทธานำปัจจัยไปถวายท่าน ท่านก็นำไปบำรุงวัดและพระศาสนากับศิษย์ที่ยากจนไม่สามารถหาเครื่องเรียนได้ ท่านก็ช่วยหาให้เท่าที่ปัจจัยที่เขาถวายท่าน ไม่เคยได้นำไปทำประโยชน์ส่วนตัว ทุกวันโกนท่านอบรมให้โอวาทแก่ศิษย์ ให้มีศีลธรรม มีจิตใจเมตตากรุณาละอายต่อการทำบาป และให้ศิษย์ทุกคนถือศีล ๕ เป็นประจำตลอดไปเพื่อความเจริญเป็นมงคลต่อตัวเอง ในเวลานั้นลุงไม่เคยเอาใจใส่ในโอวาทของท่านเลย ยังนึกติท่านว่าไม่ควรเอาเรื่องศีลธรรมมาสอนแก่พวกเด็ก ๆ รุ่นหนุ่มเลย และไม่เห็นมีอะไรจะน่าสนใจและควรจะเป็นเรื่องของคนเฒ่าคนแก่ ลุงคิดว่าเมื่อแก่เฒ่าเข้าวัดเข้าวาคงจะรู้ไปเอง เพราะฉนั้นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรมจึงไม่เคยซึมซาบไปถึงจิตใจของลุง เห็นเขาใส่บาตรก็ใส่บ้าง เห็นเขาไหว้พระก็ไหว้บ้าง รู้แต่ว่าได้บุญไม่รู้อะไรมากไปกว่านั้น ประเพณีทำมาอย่างไรก็ทำไปอย่างนั้น ฉนั้น เมื่อถึงวันโกนซึ่งเป็นอบรมให้โอวาท ลุงจึงหาโอกาสคอยหลบเลี่ยงหนีกลับบ้านหรือไปเที่ยวเสียครั้นถึงวันพระซึ่งเป็นวันหยุดเรียนเพื่อให้ศิษย์ได้ฟังเทศน์ ลุงก็ไม่เคยไป"

แกหยุดครู่หนึ่งแล้วกล่าวต่อไปว่า

นี่แหละหลานเอ๋ย ที่ลุงน้อยใจและเสียใจมาจนบัดนี้ว่า ลุงมันโง่เซ่อไม่รู้ซึ้งถึงรสพระธรรมเพราะคิดผิด"

• ข้าพเจ้านิ่งฟังแกด้วยความเห็นใจ เมื่อเห็นแกหยุดนิ่งไป ข้าพเจ้าจึงถามขึ้นว่า

"ท่านข้าราชการคนนั้นคงจะเรียนเก่งมากนะลุง" แกถอนใจแล้วพูดว่า

"เมื่อพูดถึงการเล่าเรียนแล้ว พูดไปก็เหมือนกับยกตัวเอง แต่ก็เป็นความจริง ลุงเรียนเป็นเยี่ยมในบรรดาศิษย์รุ่นเดียวกัน ถ้าพูดถึงทางศาสนาและศีลธรรมแล้ว ท่านผู้นั้นเป็นเยี่ยมกว่าศิษย์อื่น ๆ ท่านปฏิบัติ และจดจำคำสอนของพระผู้เป็นอาจารย์และถือศีล ๕ อยู่เป็นประจำ ท่านเป็นคนดี มีเมตตาจิตรักเพื่อนรักฝูง ช่วยเหลือพวกที่ตกทุกข์ได้ยากที่เข้าไปหามีความกตัญญูกตเวทีต่ออาจารย์อย่างน่าสรรเสริญ บัดนี้ลุงรู้แล้วว่า วิชาความรู้นั้นต้องคู่ไปกับศีลธรรม เมื่อก่อนลุงเคยทะนงตัวว่าเป็นผู้ที่มีความจัดเจนทั้งหนังสือไทยและขอม แต่แล้วจิตใจชั่วมันก็เข้ามาแทรกแซง เพราะว่าลุงไม่มีศีลธรรมเป็นหลักที่จะเตือนใจให้เกรงกลัวละอายต่อบาป ตกที่นั่งคำโบราณที่ว่า ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด" แกพูดแล้วน้ำตาก็ซึมออกมา

ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นคนแก่ร้องไห้มาก่อน วันนี้ได้เห็นถึง ๒ ครั้งทำให้จิตใจพลอยสลดหดหู่ไปด้วย น้ำตาก็พาลไหลออกมาด้วยความสงสาร ข้าพเจ้าจึงบอกแกว่า

"ถ้าลุงจะไปหาท่านข้าราชการคนนั้นแล้วแสดงตัวชี้แจงให้ท่านทราบว่าลุงคือใคร ได้รับเคราะห์กรรมอย่างไรจึงพิการอย่างนี้ หลานเชื่อว่าถ้าท่านเป็นคนดีจริง คงให้ความเมตตาแก่ลุงบ้างไม่มากก็น้อย"

ลุงตาลส่ายศีรษะช้า ๆ อย่างอ่อนใจแล้วพูดว่า

"โบราณว่า มีเงินเขาก็เรียกว่าน้อง มีทองเขาก็นับเป็นพี่" เดี๋ยวนี้ลุงไม่มีอะไรเหลือแล้ว ต้องอาศัยวัดเป็นที่นอน อาศัยข้าวพระเลี้ยงชีวิตทุก ๆ สิ่งลุงได้สูญเสียไปหมด มันสมควรแล้วที่ลุงได้รับเคราะห์กรรมที่ลุงก่อมันขึ้นเอง จนพิการอย่างนี้ ไม่มีใครจำลุงได้แม้เพื่อนสนิท ถ้าหากลุงไปแสดงตัวและขอความช่วยเหลือจากท่านผู้นั้น ลุงเชื่อว่าท่านต้องช่วยเหลือเพราะน้ำใจท่านนั้นประเสริฐสุดจริง แต่ลุงผู้ตัวดีว่า ลุงเป็นคนเลวเป็นคนผิด เป็นคนมีบาปติดตัว ลุงจะไม่ยอมเห็นแก่ตัว ไม่ยอมให้ใครต้องมาเดือดร้อน เพราะลุงเป็นต้นเหตุอีกเป็นอันขาด ลุงจะไม่ยอมให้ใครรู้ว่าลุงเป็นเพื่อนกับท่านผู้นั้น และจะไม่ยอมให้ท่านผู้นั้นรู้ว่าลุงคือใครท่านผู้นั้นเปรียบเหมือนผ้าขาวสะอาดบริสุทธิ์ไม่มีจุดด่างดำ ลุงเหมือนผ้าที่สกปรกเต็มไปด้วยสิ่งโสโครกแม้เข้าไปใกล้ผ้าขาวก็จะทำให้ผ้าขาวนั้นต้องมัวหมองไปด้วย ศิษย์ทุกคนของอาจารย์ล้วนแล้วแต่ประกอบกรรมดีกันทั้งสิ้น เขาเหล่านั้นจึงเจริญและพบแต่ความสุข ส่วนลุงสิ ลุงคนเดียวที่ทำให้อาจารย์ผิดหวัง เพราะลุงประกอบแต่กรรมชั่ว ความพิการได้เปลี่ยนแปลงรูปเดิมของลุงหมด แต่เป็นการดีจะไม่มีใครจำลุงได้ ลุงจะไม่ยอมให้คนดี ๆ อย่างนี้ต้องมัวหมอง ขึ้นชื่อว่า

มีเพื่อนที่ใจต่ำช้าเลวทรามอย่างลุง ท่านผู้นี้ผิดกับลุงเหมือนฟ้ากับดิน ท่านเหมือนอยู่ในสวรรค์ แต่ลุงสร้างแต่ความชั่ว ได้รับผลสนองจนต้องทนทุกข์ทรมานเหมือนอยู่นรก แม้ว่าลุงจะยังมีชีวิตอยู่ในโลก ระหว่างท่านกับลุงก็เหมือนตายจากกันแล้วในชาตินี้ ไม่มีโอกาสพบและเป็นเพื่อนกันอีก"

วันนั้นข้าพเจ้าสนทนากบลุงตาลด้วยความสลด และเป็นวันที่ลุงตาลต้องสะเทือนใจที่สุด นับแต่ข้าพเจ้าได้รู้จักกับแกมา ข้าพเจ้าพยายามปลอบโยนแกตามที่เด็กอย่างข้าพเจ้าจะทำได้ ข้าพเจ้าออกความเห็นว่า

"ลุงน่าจะไปหาพระภิกษุซึ่งเคยเป็นอาจารย์ของลุง บางทีท่านอาจจะแนะนำทางที่เป็นมงคลให้ลุงได้บ้าง"

ข้าพเจ้าพูดแล้วก็มองดูหน้าแก หน้าที่เศร้าสลดอยู่แล้วยิ่งดูหมองเศร้าหน้าสมเพชยิ่งขึ้น น้ำตาไหลพราก แกพูดออกมาด้วยเสียงสั่นเครือ

"ท่านอาจารย์ได้มรณะภาพไปแล้ว และท่านข้าราชการผู้นั้นเป็นเจ้าภาพจัดงานฌาปนกิจศพท่านอย่างสมเกียรติ ทุกคนที่เป็นศิษย์และผู้ที่คุ้นเคยต่างก็เศร้าโศกเสียดายในการมรณะภาพของท่าน แม้ว่าตัวของท่านจะจากไปแต่ความดีของท่านยังฝังแน่นอยู่ในจิตใจของศิษย์ทุกคนไม่รู้ลืม" แกหันมามองข้าพเจ้าแวบหนึ่งแล้วจึงพูดต่อ

"หลานจำไว้นะ ถ้าเติบโตไปภายหน้า แม้จะมีวิชาความรู้เพียงใด ก็ขอให้จิตใจมีศีลธรรม เกรงกลัวบาปกรรมรู้จักเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกันบ้าง จงมีความเมตตากรุณา และข้อสำคัญคือ ถือศีล ๕ ไว้ให้ดี หลานจะมีแต่ความสุขความเจริญ

ตลอดไป เหมือนกับที่อาจารย์เคยสอนลุงไว้แล้วในอดีต แต่ลุงไม่เคยเอาใจใส่เอง คนที่เชื่อฟังเอาใจใส่ก็ได้ดิบได้ดีไปหมด หลานเอ๋ย การสร้างความดีนั้นกว่าจะเห็นผลมันกินเวลานานนัก แต่การทำความเพียงครั้งเดียว มันก็สามารถลบล้างความดีที่เราอุตส่าห์ทำมาเป็นสิบๆ ปีได้ เปรียบเสมือนการสร้างโบสถ์ สร้างวัดจะต้องใช้เวลาอดทน ขนหิน ขนปูน ใช้เวลาแรมปีกว่าจะสำเร็จงดงามขึ้นมาได้ แต่การทำลายลงให้พินาศนั้นใช้เวลาไม่นานนัก ก็จะทำลายได้"

ข้าพเจ้ารับคำแก รู้สึกสงสารและเห็นใจแกมาก เพราะแม้ว่าแกจะเป็นอะไรก็ตาม แกก็ยังให้คติธรรมที่น่าฟังแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าอยากทราบเรื่องราวหนหลังของแก จึงตัดสินใจขอร้องแกว่า

"ลุงจ๋า หลานอยากรู้เรื่องในอดีตของลุง ถ้าลุงไม่รังเกียจว่าเป็นการรบกวนลุง"

ข้าพเจ้าเห็นแกนิ่งเงียบไป ข้าพเจ้าก็ไม่สบายใจคิดว่าแกคงโกรธ และไม่อยากเปิดเผยชีวิตของแกก็เป็นได้ ยิ่งเห็นแกนั่งนิ่งนานเท่าใดข้าพเจ้าก็ไม่สบายใจเท่านั้น แต่แล้วแกก็หยิบกล่องบุหรี่ซึ่งแนบอยู่ที่เอวมาเปิด หยิบเอายาตั้งกับใบจากมามวนเป็นบุหรี่ แล้วก็ยกขึ้นจุดสูบอย่างช้า ๆ ท่าทางครุ่นคิด สายตาเหม่อมองออกไปข้างหน้าอย่างไม่มีจุดหมาย แกอัดควันบุหรี่แล้วพ่นออกมาสองสามครั้ง พอไฟลามบุหรี่ใบจากไปครึ่งมวน แกก็ขว้างทิ้ง หันมาทางข้าพเจ้า แล้วพูดขึ้นช้า ๆ เต็มไปด้วยความตริตรองว่า

"ลุงตกลงใจแล้วว่า จะเปิดเผยเรื่องราวชีวิตแต่หนหลังให้หลานทราบ แต่หลานต้องให้สัญญากับลุงก่อนที่จะทราบเรื่องราวของลุง"

ข้าพเจ้าดีใจมากที่แกจะเล่าเรื่องของแกให้ฟัง เพราะข้าพเจ้ารอคอยมานานด้วยความอยากรู้ จึงรีบรับปากกับแกทันที

"หลานจงจำไว้ว่า เรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้ฟังในเวลานี้ก็ดี และในโอกาสต่อไปที่ลุงจะเปิดเผยให้ฟังก็ดี เมื่อหลานทราบแล้วต้องไม่เอาไปเล่าให้ใครฟังอีกเป็นอันขาดในเมื่อเวลาที่ลุงยังมีชีวิตอยู่ หากลุงหาชีวิตไม่แล้ว หลานจะนำไปเล่าให้ใครฟังก็ได้ นับว่าหมดข้อผูกพันธ์ตามที่ตกลงกันไว้ หลานจะรับคำสัญญาได้ไหม ?"

ข้าพเจ้ารีบตกลงทันที แล้วบอกแกว่า

"หลานขอรับรองจะรักษาความลับของลุงไว้ตลอดเวลาที่ลุงยังอยู่"

ข้าพเจ้าสังเกตเห็นหน้าของลุงตาลค่อยแจ่มใสขึ้นบ้าง แกถอนหายใจแล้วพูดว่า

"ลุงรู้ตัวดีว่า ลุงได้ทำผิดอย่างไม่น่าให้อภัยเลย สมแล้วที่ได้รับกรรมเช่นนี้ ลุงยินดีที่จะรับกรรมต่อไป แม้ว่าการเปิดเผยเรื่องราวของลุงจะทำให้ได้รับการสาปแช่งเพียงไรก็ไม่สมกับความผิดที่ลุงก่อขึ้น"

ข้าพเจ้ายิ่งกระหายอยากทราบเรื่องราวของแกมากขึ้น รีบขอร้องให้แกเล่าให้ฟังโดยเร็วแกจึงบอกว่า

"เรื่องของลุงนั้นมันยืดยาว ถ้าจะให้ละเอียดต้องกินเวลานานเพราะ

จะต้องรื้อฟื้นความทรงจำเก่า ๆ ลุงอยากจะบันทึกไว้เป็นหนังสือข้อความที่บันทึกนี้ถ้าหลานข้องใจตอนใดก็ถามได้ ลุงได้ตั้งใจแน่แล้วว่าจะเล่าให้หลานฟังหมด"

ข้าพเจ้ายินดีมาก รีบบอกแกว่าจะหากระดาษและดินสอมาให้ แต่ลุงตาลปฏิเสธว่ากระดาษดินสอนั้นแกไม่ได้เขียนมานานแล้ว ตั้งแต่แขนพิการจะเริ่มเขียนใหม่ก็คงไม่สะดวกเหมือนจานหนังสือลงบนใบลาน ซึ่งแกชำนาญและขอให้ข้าพเจ้าหาใบลานที่เขาทำไว้เป็นผูก ๆ อย่างคัมภีร์พระเทศน์ให้แก ต่อมาข้าพเจ้าหามาให้ตามความประสงค์ของแกไม่นานนักลุงตาลก็เริ่มเรื่องราวของแกเรียบร้อย หลังจากนั้นแกบอกกับข้าพเจ้าว่า แกประหลาดใจ ว่าเหตุใดแกจานประวัติชีวิตของแกเองคราวนี้จึงไม่ปวดหัวมัวตามือไม่สั่นเหมือนกับที่รับจ้างจานใบลานให้คนอื่น

ต่อไปนี้เป็นประวัติชีวิตของลุงตาลที่ได้บันทึกไว้บนใบลาน ซึ่งข้าพเจ้าได้เรียบเรียงเพื่อให้เข้าใจง่าย และเปลี่ยนแปลงคำพูดเพื่อให้เหมาะสมกับกาลเวลาและสมัย แต่เนื้อเรื่องหลักใหญ่ใจความยังคงเดิมทุกประการ

"เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระพุทธเจ้าหลวง) ทรงเสวยราชสมบัติได้ประมาณ ๒๓ ปี ลุงก็ยังเด็กได้รับการเลี้ยงดูจากมารดาเพียงผู้เดียว บิดาของลุงเสียชีวิตก่อนที่อายุของลุงจะถึงขวบเมื่อบิดาของลุงสิ้นชีวิตลงนั้น ไม่ได้เหลือทรัพย์สมบัติไว้ให้มากนัก เพราะครอบครัวของลุงก็ไม่ใช่จะร่ำรวย เพียงพอมีพอกินเหมือนชาวบ้านทั้งหลาย ทั้งมารดา

ของลุงและลุงต้องได้รับความลำบากมาก เราต้องไปอาศัยอยู่กับเพื่อนของแม่ในสวนใกล้ติดถนนใหญ่ เวลานั้นถนนเจริญกรุงบางแห่งข้างทางยังเป็นสวนและป่า แม่ต้องทำงานโดยการสานกระบุงตระกร้า กระจาดขาย ถึงหน้าผลไม้ก็รับจ้างสานชลอมใส่ผลไม้ตามแต่ชาวสวนจะว่าจ้าง เพื่อนำเงินที่หามาได้ มาเลี้ยงดูลูกคนเดียวคือลุง แม่คิดกาลไกล ไม่อยากให้ลูกลำบากหากินโดยต้องใช้กำลังกาย อย่างชาวบ้านทั่ว ๆ ไปในสมัยนั้น มีขึ้นหมากขึ้นมะพร้าวขุดดินท้องร่องสวน ทำนาเป็นงานที่ต้องอาบเหงื่อต่างน้ำเพื่อเลี้ยงชีพคืออยากให้ลุงรู้หนังสือ คนที่รู้หนังสือในสมัยนั้นมีน้อยคน ยิ่งเป็นผู้หญิงชาวบ้านธรรมดายิ่งหาไม่พบคนรู้หนังสือมักเป็นขุนนางและทำงานเบา แม่ของลุงจึงพยายามหาทางให้ลุงมีความรู้

วันแรกที่แม่พาลุงไปฝากเรียนหนังสือกับอาจารย์นั้นเป็นวันครู และเป็นวันข้างขึ้น แม่บอกโบราณว่า "เรียนอะไรเรียนให้รู้เป็นครูเขา" แม่จึงเลือกวันพฤหัสซึ่งเป็นวันครู เลือกวันข้างขึ้นเพื่อให้ชีวิตจะได้แจ่มใส ลุงจำได้ว่า ก่อนรุ่งขึ้นจะถึงวันพฤหัสลุงตื่นเต้นที่จะได้ไปเรียนหนังสือ ลุงตื่นแต่เช้าเพราะนอนไม่ค่อยหลับ เห็นแม่กำลังหุงข้าวเพื่อใส่บาตร *แม้ว่าเราจะยากจนเพียงไรแต่แม่ไม่เคยเว้น แม่ใส่บาตรเช้าเป็นประจำวันละ ๑ องค์ แม่บอกว่าเป็นน้ำพักน้ำแรงของแม่จะได้อุทิศส่วนกุศลให้พ่อและ ตากับยาย* เมื่อแม่อาบน้ำให้ลุงทาแป้งทาขมิ้นเกล้าจุกให้เรียบร้อยก่อนจะพามาหาอาจารย์ แม่ได้หาดอกไม้ธูปเทียนให้ลุงไปบูชาครู พอแต่งตัว

กินข้าวเสร็จเรียบร้อย แม่ก็พาออกเดินทางสู่ถนนใหญ่ แล้วเดินต่อไปอีกเป็นเวลานานกว่าจะถึงที่หมาย เมื่อเข้าเขตวัดเดินผ่านลานทรายก็พบต้นพิกุลเป็นจำนวนมากเรียงรายอยู่ข้างลานดอกดกตกเกลื่อนอยู่ที่ใต้ต้น ส่งกลิ่น หอมเมื่อเราเดินผ่าน ลุงยังไม่เคยเข้าวัดนี้มาก่อน จึงดูแปลกตาเดินเหลียวหน้ามองเหลียวหลัง แม่มาเห็นเข้าจูงมือเดินให้เร็วเข้า แต่ลุงถ่วงให้ช้าลงเพราะชักจะกลัวอาจารย์เมื่อใกล้ถึงวัด ลุงมองดูใต้ถุนกุฏิพระสูงโปร่ง เห็นโลงศพเปล่าเก่า ๆ ๒—๓ ใบ วางอยู่ใต้นั้นระเกะระกะ ลุงรีบเดินตามแม่ติดหลังขึ้นกะไดกุฏิใหญ่หลังหนึ่ง เมื่อขึ้นไปถึงก็เห็นเป็นทางเดินยาวสองข้างทางเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ แม่จูงลุงเดินผ่านไปจนถึงหอมีกลองใหญ่แขวนอยู่ ๑ ใบถัดไปเป็นห้องกว้างใหญ่มีฝารู้ภายหลังว่าเป็นหอฉัน ที่หอฉันนี้มีเด็กหลายคนนั่งพับเพียบอยู่กับพื้น ต่างคนต่างก็กำลังก้มหน้าก้มตาเขียนหนังสืออยู่ จึงไม่ค่อยได้ยินเสียงดัง เห็นสามเณรองค์หนึ่งกำลังจับมือเด็กซึ่งตัวเล็กที่สุดในจำนวนนั้นให้เขียนหนังสือ เมื่อลุงนับดูเด็กที่นั่งนับได้ ๑๕ คนพอดี เด็กเหล่านี้มีทั้งผมจุกผมแกละซึ่งมีทั้ง ๒ แกละและ ๓ แกละ ทั้งหางเปียยาวคล้ายชาวจีนผู้ใหญ่ เมื่อแม่พาลุงเดินเข้าไปเด็กพวกนั้นก็หันมามองเป็นตาเดียวกัน

แม่เดินเข้าไปหาพระภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งนั่งห่างจากเด็กพวกนี้ไปพอควร ลุงเดินตามแม่ไปติด ๆ ไม่ยอมห่างเพราะแปลกที่ พอไปถึงตรงหน้าท่านอาจารย์ แม่ก็ลงนั่งพับเพียบกราบลงตรงหน้าท่าน ๓ ครั้ง ท่านยิ้มอย่างใจดีถามว่า

"สีกามีธุระอะไรกับอาตมาหรือ ?" แม่ยกมือพนมมือแค่อกแล้วเรียนกับท่านว่า

"อิฉันอยากจะมา ขอฝากบุตร ชาย ให้เป็น ศิษย์ ของท่าน สักคน เจ้าค่ะ อิฉันเคยกราบเรียนไว้แล้วครั้งหนึ่ง มันกำพร้าพ่อมาตั้งแต่เล็ก ๆ อิฉันคิดว่าถ้าไม่ได้เล่าเรียนหนังสือโตขึ้นก็ต้องทำงานหนัก นาหรือสวนก็ไม่มีของตัวเอง จึงอยากจะขอความกรุณาท่านเป็นที่พึ่งเจ้าค่ะ" แม่พูดแล้วก็เรียกลุงซึ่งนั่งอยู่ข้างหลังแม่ให้เข้าไปกราบท่าน ลุงก็เข้าไปกราบท่านเหมือนกับที่แม่ของลุงทำเมื่อครู่นี้ ท่านบอกว่าสีกาคิดถูกแล้วชื่ออะไรล่ะ

แม่รีบตอบเพราะเห็นลุงนั่งนิ่ง

"ชื่อตาลเจ้าค่ะ"

"อายุเท่าไหร่แล้ว" ท่านถามอีก แม่นั่งนับนิ้วแล้วก็บอกท่านว่า

"ย่างเข้า ๑๑ ขวบปีนี้เจ้าค่ะ"

ขณะที่แม่กำลังพูดกับท่านอาจารย์ ลุงก็คลานออกมานั่งข้างหลังแม่มองดูพวกเด็ก ๆ ซึ่งขนาดเท่าลุงนั่งเขียนหนังสือกัน ลุงมองไปเจอเด็กสองแกละคนหนึ่งซึ่งกำลังจ้องมองดูลุงอยู่ก่อนแล้ว เพราะมันไม่ได้ดูหนังสือเหมือนเด็กอื่น ๆ พอลุงหันไปพบเข้าเด็กคนนั้นก็แหกตาแลบลิ้นหลอก ลุงนึกโกรธอยู่ในใจ สบัดหน้าไปทางอื่น พอเผลอหันไปดูอีก ก็เห็นมันแลบลิ้นหลอกอีก ลุงคิดว่าอ้ายสองแกละนี้ต้องเป็นหัวโจรในพวกเด็ก ๆ ภายหลัง

ลุงทราบชื่อเด็กคนนั้นว่า ชื่อเจ้าแกละตามหัวของมัน เพราะพ่อแม่ยังไม่ได้ตั้งชื่อให้ดีกว่านี้

ท่านอาจารย์ยังได้รับลุงไว้เป็นศิษย์อีกคนหนึ่ง รวมทั้งหมดเป็น ๑๖ คน การเรียนของลุงอยู่ในขั้นดี เพราะลุงขยันเรียนทั้งหนังสือไทยและขอม ทั้งนี้เนื่องจากแม่เคยบอกว่า คนที่ไม่มีความรู้นั้นโตขึ้นจะต้องลำบาก ต้องทำงานหนักโดยใช้กำลังกายเหมือนควาย ในเพื่อน ๆ รุ่นเดียวกันนี้ลุงสนิทสนมกับสายซึ่งอายุไร่เรี่ยกับลุง เรารักกันมาก และอีกคนหนึ่งลุงรักและนับถือมากเพราะเป็นคนดี คอยเอาใจใส่ช่วยเหลือพวกเราเสมอเหมือนพี่ช่วยน้อง เราจึงพากันเรียก "พี่ใหญ่"

วันหนึ่งลุงเกิดเรื่องกับเจ้าแกละ ลุงจำวันนั้นได้ไม่ลืมเลย เมื่อถึงเวลาหยุดพักเรียนพวกเด็ก ๆ ก็วิ่งลงไปเล่นที่ลานวัดเพื่อให้พระท่านได้ฉันเพล ลุงกับสายก็ลงมาเล่นทอยกองกันที่ใต้ต้นพิกุล ขณะที่ลุงกำลังโน้มตัวลงกำลังจะทอยกอง อ้ายแกละแกล้งวิ่งตรงมาที่ลุงแล้วเอาขาปัดขาลุง ลุงไม่ทันรู้ตัวจึงล้มอย่างไม่มีท่าที่กลางลานใต้ต้นพิกุลนั่นเอง พอลุกขึ้นได้ความโกรธจัด ลุงโดดเข้าชกหน้าอ้ายแกละ ซึ่งไม่ทันระวังตัวเพราะมันหัวเราะชอบใจที่แกล้งลุงได้ เจ้าแกละก็เลยล้มลงไปไม่เป็นท่าเหมือนกัน เจ้าแดงเพื่อนคู่หูของเจ้าแกละก็โดดเข้ามาชกลุงเพื่อช่วยเจ้าแกละ สายเลยเข้าขวางไว้ สายบอกเจ้าแดงว่าให้เขาสู้กันตัวต่อตัวดีกว่า พอดีเจ้าแกละหายงงลุกขึ้นได้ก็ร้องห้ามว่า

"อย่า ไอ้แดง ปล่อยข้าคนเดียว เอ็งเข้ามาช่วย มันไม่ยุติธรรม" ลุงเตรียมระวังตัวจ้องดูเจ้าแกละมันจะเล่นงานท่าไหน แต่เมื่อได้ยินเจ้าแกละมันห้ามเจ้าแดงก็นึกชมมันอยู่ในใจว่า ถึงมันจะทลึ่งก็จริง แต่มันยังมีใจเป็นลูกผู้ชาย ยังไม่ทันปะทะกันเป็นครั้งที่ ๒ พี่ใหญ่ก็เข้ามาห้ามถามว่าเรื่องอะไรกันไม่ทันจะเล่าเรื่องให้พี่ใหญ่ฟัง สามเณรก็ลงมาบอกว่า อาจารย์เรียกทั้ง ๔ คน ลุงมีความเกรงกลัวอาจารย์มาก เพราะเป็นครั้งแรกที่ท่านให้ไปหาเพราะทำความผิด เราทั้ง ๔ คนต่างก็มองหน้ากันยังฉิวเจ้าแกละที่มันเป็นคนก่อเรื่องขึ้น แต่เจ้าแกละไม่ได้โกรธลุงเลย ซ้ำเมื่อเห็นลุงกลัวมากก็กลับเข้ามาปลอบว่า

"ทำใจดี ๆ ไว้ อาจารย์ท่านไม่เคยสั่งสอนด้วยการเฆี่ยนตีหรอก ลุงยังหมั่นไส้มันไม่หาย เพราะอ้ายแกละที่เดียวเป็นต้นเหตุยังมีหน้ามาพูดกับลุงอีก เรา ๔ คน เดินตามเณรมาด้วยความไม่สบายใจ พี่ใหญ่สงสารและเป็นห่วงเดินตามมาบอกว่า

"ท่านอาจารย์ชอบคนพูดความจริง ถ้าสิ่งใดเป็นความจริงแล้ว พูดไปเถิดไม่ต้องกลัว"

เมื่อมาถึงกุฏิท่านอาจารย์นั่งคอยอยู่แล้ว หน้าตาของท่านไม่บอกความโกรธเลย ยังคงยิ้มแย้มเหมือนว่าเราขึ้นไปหาท่านตามธรรมดา ทำให้ลุงคลายความกลัวลงบ้าง เราทั้ง ๔ คนตรงเข้าไปนั่งกราบท่าน แล้วก็ถอยมา

นั่งนิ่งด้วยหัวใจที่เต้นระทึกคอยดูท่านจะว่าอะไร แล้วท่านก็เอ่ยขึ้นด้วยเสียงธรรมดา

"พวกเธอทั้ง ๔ คน มีเรื่องอะไรถึงได้ชกต่อยกัน ขอให้พูดความจริงนะ" ยังไม่ทันจะมีใครพูดขึ้น เจ้าแกละซึ่งดูเหมือนจะคอยสารภาพอยู่แล้วก็ตรงเข้าไปกราบอาจารย์แล้วก็พูดขึ้นทันที

"ผมเป็นคนผิดเองครับหลวงพ่อ ผมตั้งใจจะแกล้งยั่วนายตาลเล่น จึงวิ่งไปขัดขาเขาล้มลง พอนายตาลลุกขึ้นได้ก็โกรธผม จึงชกปากผมจนหงายหลังล้มลงไป นายแดงจะเข้ามาช่วยผมแต่นายสายห้ามไว้ ก็พอดีสามเณรไปบอกว่าหลวงพ่อให้มาหา พวกผมก็พากันมานี่แหละครับ"

ท่านนิ่งฟังด้วยความสนใจ เมื่อเจ้าแกละพูดจบ ท่านก็ถามขึ้น

"ที่นายแกละพูดนั้น เป็นความจริงทั้งหมดหรือ ?" เราสามคนต่างก็รับว่าเป็นความจริงทั้งหมด ลุงยังคิดในใจว่า แม้ไอ้แกละมันจะเกเรบ้างแต่ก็ยังรักที่จะพูดความจริง ถึงมันจะขัดขาลุงล้มแต่ลุงก็ได้ชกมันแล้วเลยพอดีกันไม่เสียเปรียบ เมื่อคิดได้ดังนั้นก็ค่อยคลายความโกรธลง

เมื่อท่านได้ฟังพวกเรารับรองก็พูดขึ้นว่า

"เธอทั้ง ๔ ร่วมเรียนมาด้วยกัน แต่ไม่มีความสามัคคีกลับแกล้งกันเอง นอกจากหนังสือที่ฉันสอนให้พวกเธอแล้ว ฉันยังสอนให้พวกเธอมีความสามัคคีกัน ให้รักกันเหมือนพี่เหมือนน้อง ความสามัคคีเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความสำเร็จ ถ้าเราร่วมมือ ร่วมแรง

ร่วมใจ ร่วมความคิดความเห็นกัน มักจะนำมาซึ่งความเจริญ บ้านใดประเทศใดมีความสามัคคีกัน ก็จะมีแต่ความสุขความเจริญก้าวหน้า และฉันยังได้สอนให้พวกเธอมีความเมตตากรุณา ไม่เห็นแก่ตัว และซื่อสัตย์สุจริตต่อตัวเองและคนทั่วไป ขอให้ถือศีลห้าเป็นประจำ"

ขณะที่ท่านกำลังให้โอวาทสั่งสอนพวกเราอยู่นั้น ก็มีชายคนหนึ่งท่าทางเป็นพวกชาวสวนเดินค่อมตัวไปนั่งกราบตรงหน้าท่าน ทำให้ท่านงดการให้โอวาทพวกเรา หันไปสนใจกับชายผู้นั้น เมื่อกราบแล้วชายผู้มาใหม่ก็พูดว่า

"กระผมได้ทราบว่าสงกรานต์ปีนี้ ทางวัดจะมีงานและตั้งโรงทานเลี้ยงอาหารทั่วไป กระผมอยากจะช่วยด้วยน้ำพักน้ำแรงของตัวเอง กระผมทำน้ำตาลมะพร้าวไว้ และนำมาถวาย ๔ ปี๊บ เผื่อท่านจะได้นำไปใช้ประโยชน์ในงานด้วย ท่านจะให้กระผมขนไปไว้ที่ไหน กระผมจะจัดการให้เรียบร้อย"

ท่านตอบชายผู้นั้นอย่างยิ้มแย้มด้วยความยินดีในการทำบุญของเขา

"ขอบใจโยมมาก ที่อุตส่าห์นำน้ำตาลมาช่วยงาน อาตมารู้สึกดีใจมาก งานเช่นนี้ตามปกติต้องใช้น้ำตาลมากเพื่อประกอบอาหารหวานคาวพอดีโยมนำมา ถูกใจอาตมาจริง ขออนุโมทนาส่วนกุศลนี้ด้วยนะโยม ไม่ต้องขนไปไว้ที่ไหนหรอกโยม เอาขึ้นไว้ที่ศาลาท่าน้ำที่เรือจอดก็แล้วกัน แล้วอาตมาจะสั่งให้เขาจัดการภายหลัง"

ชายผู้นั้นนึกสงสัยแต่ไม่กล้าถามท่าน รีบกราบท่านลงไปที่เรือจอดและจัดการตามที่ท่านสั่ง

เมื่อชาวสวนผู้นั้นลงไปแล้ว ท่านอาจารย์ก็หันมาทางเราทั้ง ๔ คนแล้วกล่าวว่า

"พวกเธอทั้ง ๔ คน จะได้รู้ถึงคุณค่าของความสามัคคีที่ฉันพูดมาแล้ว เพื่อจะได้ถ่ายโทษที่พวกเธอทำผิด ฉันขอร้องให้พวกเธอไปยกน้ำตาลปี๊บที่ศาลาท่าน้ำมาคนละปี๊บ เอาไปไว้ที่ห้องเก็บของข้างหอระฆัง อย่าลืมว่าเฉพาะเธอทั้ง ๔ คนเท่านั้นนะ จะให้ใครช่วยไม่ได้ ถ้ายกคนละปี๊บไม่สำเร็จก็ให้ปรึกษากันได้ แต่น้ำตาลทั้ง ๔ ปี๊บต้องมาอยู่ในห้องเก็บของก็แล้วกัน"

เราสี่คนมองตากัน ลุงนึกชังน้ำหน้าไอ้แกละขึ้นมาอีกนึกอยู่ในใจว่าเพราะไอ้แกละคนเดียว ทำให้พวกเราพลอยลำบากไปด้วย เมื่อพากันกราบท่านลุกออกมา แล้วก็มาที่ท่าน้ำ มองเห็นปี๊บน้ำตาลตั้งเรียงกัน ๔ ปี๊บ ต่างคนก็พยายามกันคนละปี๊บ แต่มันหนักมาก เด็ก ๆ อย่างเราคนเดียวไม่มีทางจะยกขึ้นเลย แม้แต่ผู้ใหญ่เองก็ยากที่จะยกขึ้น เมื่อพยายามกันอยู่นานก็ไม่มีทางจะยกไหว เจ้าแกละหัวโจกจึงพูดขึ้นว่า

"หลวงพ่อบอกว่า ถ้ายกคนเดียวไม่ไหวก็ต้องใช้ความสามัคคีลองช่วยกันยกปี๊บละ ๒ คน ๒ เที่ยวก็หมด" ว่าแล้วเจ้าแกละกับเจ้าแดงก็ช่วยกันยก

เพียงแต่ยกขึ้นเท่านั้นจะยกเดินก็ไม่ไหวเพราะมันหนัก ต่อเมื่อลุงกับสายช่วยอีก ๒ คน รวมเป็น ๔ แรง จึงค่อยยกสบายหน่อย แต่ถ้าเดินไปไกลคงจะได้แต่ทนเจ็บมือไม่ไหว เพราะต้องใช้มือหนึ่งช้อนก้นปี๊บอีกมือหนึ่งจับบนปี๊บซึ่งไม่ถนัด เราจึงปรึกษากันว่า ทำอย่างไรเราจึงจะขนน้ำตาล ๔ ปี๊บขึ้นไปบนห้องเก็บของข้างหอระฆังบนกุฏิได้ เผอิญเจ้าแกละตาไวเหลือบไปเห็นสาแหรกคู่หนึ่งอยู่ในเรือประทุน พอดีในเรือนั้นไม่มีคน เจ้าแกละออกความเห็นว่า ควรเอาปี๊บน้ำตาลใส่สาแหรกแล้วใช้ไม้คานหาม โดยเรา ๔ คนช่วยกันหามคงจะสำเร็จแน่ พวกเราเห็นดีด้วย เจ้าแกละจึงถือโอกาศหยิบสาแหรกออกมาข้างหนึ่ง แล้วช่วยกันยกปี๊บน้ำตาลวางลงบนสาแหรกซึ่งก็วางได้พอดี ส่วนไม้คานนั้นใช้แต่หาบถ้าใช้หามคงไม่ได้ เจ้าแดงเหลือบไปเห็นไม้พลองที่เจ๊กใช้หาบอิฐหาบปูนทิ้งไว้ใต้ถุนกุฏิอันหนึ่ง ตกลงจึงใช้ไม้พลองสอดหูสาแหรกแล้วพวกเราก็ช่วยกันหามข้างละ ๒ คน แม้จะยกขึ้นเหนือพื้น-ดินเพียงเล็กน้อย เพราะพวกเราตัวสูงกว่าสาแหรกไม่เท่าไหร่ แต่ก็เดินสบายกว่าคราวแรกมาก จะเจ็บบ่าบ้างก็ไม่หนักหนาอะไร ไม่ช้าน้ำตาลทั้ง ๔ ปี๊บก็ขึ้นไปอยู่บนห้องเก็บของโดยเรียบร้อย ท่านอาจารย์ยืนมองดูและยิ้มด้วยความพอใจ *มันเป็นเหตุการณ์ครั้งแรกที่ประทับใจลุงอย่างลืมไม่ได้เลย ความโกรธเคืองที่ลุงมีต่อเจ้าแกละหายไปหมด ต่อมาเราก็รักใคร่กันและเป็นเพื่อนที่สนิทสนมกัน การทะเลาะชกต่อยกันนับแต่วันนั้นมาก็ไม่มีเกิดขึ้นอีกเลยในพวกศิษย์ของท่านอาจารย์*

เมื่อเราอายุได้พอสมควรที่จะตัดจุกได้แล้ว ศิษย์ที่พ่อแม่เป็นคนร่ำรวยหรือพวกขุนนางก็มีพิธีโกนจุกเป็นงานใหญ่โต มีการเชิญแขกมาลงขัน มีการเล่นฉลองเลี้ยงดูกันอย่างสนุกสนาน การโกนจุกนั้นถือว่าเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งสำหรับเด็กที่ไว้จุกในสมัยนั้น สำหรับลุงนั้น แม่บอกว่าเป็นคนจนจะโกนจุกที่บ้านก็ไม่มีเงิน ฉะนั้นแม่จึงพาไปโกนจุกหมู่ที่โบสถ์พราหมณ์เสาชิงช้า ส่วนพวกที่ไว้แกละนั้นไม่สู้จะสำคัญนัก จะโกนทิ้งเมื่อไหร่ก็ไม่ต้องมีพิธี แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยที่ไปโกนที่โบสถ์พราหมณ์ ส่วนเจ้าพวกไว้เปียนั้นคงไว้ตลอดมาจนโต เพราะมีเชื้อสายเป็นจีน เด็กและผู้ใหญ่ไว้อย่างเดียวกันหมด เมื่อหลังจากโกนจุกแล้วร่างกายก็เติบโตอย่างเข้าสู่วัยหนุ่ม การเรียนของลุงนั้นอยู่ในขั้นดีกว่าศิษย์ในรุ่นเดียวกัน ส่วนเพื่อนของลุงคือสายนั้น ตรงกันข้ามกับลุง การเรียนของพี่ใหญ่อยู่ในขั้นดีพอใช้

ที่กุฏิท่านอาจารย์ของเรานั้น มีห้องสมุดใหญ่ห้องหนึ่ง เมื่อโตขึ้นมีความรู้มากขึ้นลุงก็ได้เข้าไปค้นคว้าหาความรู้ในห้องสมุดนี้ก็ได้ความรู้เพิ่มขึ้นอีกมาก สิ่งใดสงสัยก็ถามอาจารย์ ท่านก็ยินดีบอกและอธิบายให้เข้าใจแจ่มแจ้ง รู้สึกว่าท่านพออกพอใจที่เห็นศิษย์ของท่านเอาใจใส่ค้นคว้าในการเล่าเรียน ในห้องสมุดนั้นมีหนังสือตำรับตำราต่าง ๆ ส่วนมากเป็นสมุดข่อยทั้งดำและขาว สมุดดำเขียนด้วยตัวรงค์สีเหลืองเช่นตำราว่าด้วยสมุนไพร ตำราหมอ และอื่น ๆ อีกจำนวนมาก มีทั้งหนังสือไทยขอมและหนังสือฝรั่ง ท่านอาจารย์มีความรู้มาก จนลุงคิดว่าถ้าท่านเป็นข้าราชการแล้ว ตำแหน่งขุนนาง

ชั้นพานทองคงไม่พ้นท่านแน่ แต่นี่ท่านได้สละแล้วซึ่ง ลาภยศหันมาทรงศีลอันบริสุทธิ์เที่ยงธรรม สร้างคุณธรรมความดีที่ให้วิทยาทานแก่เด็ก ๆ และอบรมให้เด็กเหล่านั้นเป็นคนดีมาแต่เยาว์วัย แต่สำหรับจิตใจของลุงเวลานั้นนึกแต่เพียงว่าการถือศีลกินเพลนั้นไม่ใช่เรื่องของเด็กจึงไม่ได้เอาใจใส่ ดังนั้นรสพระธรรมอันสูงส่งของท่านอาจารย์จึงไม่ได้ซึมซาบเข้าไปในจิตใจของลุงเลย

หลังจากเราต่างก็ย่างเข้าสู่วัยหนุ่มด้วยกันแล้ว การเรียนก็สิ้นสุดลง พวกเราต่างก็แยกย้ายกันไปด้วยความอาลัยรัก พี่ใหญ่ได้กล่าวขึ้นในวันสุดท้ายว่า

"พวกเราศิษย์ร่วมอาจารย์เดียวกัน ถ้าต่อไปในอนาคตแม้นใครตกทุกข์ได้ยากอย่างใดก็ขออย่าให้ทอดทิ้งกัน ใครได้ดีมั่งมีศรีสุขก็ขอให้ช่วยเพื่อนที่ตกทุกข์ได้ยาก และควรจะพบกันอย่างน้อยปีละครั้ง คือในงานไหว้ครูของอาจารย์ ขอให้พวกเราทุกคนจงมาชุมนุมไหว้ครู และพบปะกันที่สำนักของท่านอาจารย์ หากใครมีทุกข์มีสุขอย่างไรและอยู่ที่ใดจะได้รู้ทั่วกัน"

วันนั้นลุงจำได้ว่าพวกเราต้องจากกัน ด้วยความอาลัยอย่างสุดแสน ต่างพากันไปกราบลาท่านอาจารย์ด้วยน้ำตานองหน้าแทบทุกคน ท่านอาจารย์ก็ให้ศีลให้พร และให้โอวาทด้วยความตื่นตันใจในความสำเร็จของพวกลูกศิษย์แล้วเราก็ลาสำนักซึ่งเคยให้การศึกษา ให้ความร่มเย็นมาแต่น้อยจนใหญ่ด้วย

ความจำใจ ต่อมาลุงก็เริ่มต้นชีวิตใหม่แต่ยังไม่ทันไรลุงก็ได้รับทุกข์อย่างหนัก แม่ของลุงซึ่งยังไม่ทันจะได้ชมผลสำเร็จที่แม่ตั้งใจสร้างไว้ก็มาด่วนถึงแก่กรรมลงก่อน มันทำให้ลุงต้องโศกเศร้ามาก เพราะเราอยู่ด้วยกันเพียงสองคนแม่ลูกเท่านั้น เมื่อแม่จากไปก็ทิ้งแต่ความว้าเหว่เศร้าโศกอาลัยให้กับลูก

ในเวลานั้นคนที่มีความรู้ก็มุ่งหวังที่จะเป็นแต่ข้าราชการ เพราะเมื่อเป็นขุนนางจะได้เบี้ยหวัดเงินปี ดูเหมือนจะมีสุภาษิตบทหนึ่งว่า "สิบพ่อค้าไม่เท่าหนึ่งพระยาเลี้ยง" สำหรับลุงมีความคิดแปลกไปกว่าคนอื่น คือ อยากเป็นพ่อค้า แต่ไม่มีทุน เพราะการเป็นพ่อค้านั้นย่อมจำเป็นจะต้องใช้ทุน ลุงนึกถึง "สาย" ขึ้นมาได้ สายซึ่งเคยเป็นเพื่อนรักร่วมสำนักศึกษาเดียวกัน ก็พอดีได้ทราบข่าวมาว่าพ่อแม่ของสายได้ถึงแก่กรรมลงหมดแล้ว สายเองก็ไม่มีพี่น้องและญาติที่ไหน ดังนั้นมรดกจำนวนมากมายจึงอยู่กับสายคนเดียว ลุงตกลงใจจะไปหาสายเพื่อขอความช่วยเหลือในเรื่องเงิน

เมื่อไปพบสาย สายก็ยังเป็นเพื่อนสนิทของลุงเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ลุงได้เล่าถึงความตั้งใจอยากมีอาชีพเป็นพ่อค้าบอกว่ากำลังต้องการเงินก้อนหนึ่งไปทำทุน สายได้พึ่งหัวเราะเสียงดังลั่น แล้วพูดขึ้นว่า

"เฮ้ย ! ตาล กันเห็นแต่ใคร ๆ เขาปรารถนาจะทำงานเป็นขุนนางทั้งนั้น แต่แกมีความคิดแปลกดี ดันจะไปเป็นพ่อค้า เออ, เรามากินเหล้ากันก่อนดีกว่า" ว่าแล้วสายก็สั่งให้คนใช้ไปหาเหล้ายากับแกล้มมาทันที ลุง

ชักกระสับกระส่าย เพราะไม่แน่ว่าจะได้เงินจากสายหรือไม่ สายสังเกตุเห็นกริยาของลุง คงจะรู้ว่าลุงไม่สบายใจในเรื่องเงิน จึงหัวเราะแล้วพูดว่า

"ตาล แกอย่านึกว่ากันไม่ช่วย กันช่วยแกเต็มที่เลยเพื่อน เอาไป ๕๐ ชั่งพอไหม ?" ลุงได้ยินแทบไม่เชื่อหูว่าสายออกปากให้ยืม ๕๐ ชั่ง ไม่น่าจะเป็นไปได้หัวใจแทบหยุดเต้น แล้วลุงก็พูดตะกุกตะกักอ้อมแอ้มขอบใจสายอยู่ในลำคอเพราะความตื่นเต้น เนื่องจากลุงเป็นคนจนเงินชั่งสองชั่งก็ยังไม่เคยมี แต่บัดนี้ลุงมีเงินถึง ๕๐ ชั่ง อาหารข้าวปลาที่คนใช้ยกมาวางตรงหน้าดูลานตาไปหมด หูได้ยินแต่...

..."๕๐ ชั่ง...๕๐ ชั่ง...๕๐ ชั่ง" เท่านั้น ไม่รู้ว่ารสอาหารมันเปรี้ยว, หวาน. มัน เค็มอย่างไร ความจริงลุงอยากจะเตือนสายว่า พอออกจากสำนักเรียนก็กินเหล้าเมายาทีเดียว เพราะเมื่ออยู่สำนักเรียนนั้นท่านอาจารย์ได้สั่งสอนให้ละเว้นจากการเสพสุรายาเมา แต่แล้วก็ไม่ได้พูดมัวตื่นเต้นเรื่องเงินเสีย เลยพลอยดื่มสุราไปด้วย อยู่จนเวลาพอสมควรแล้วลุงก็ลากลับสายบอกให้เอาเงินไปด้วย แล้วเรียกเจ้าหมัดคนขับรถม้าซึ่งเป็นแขกเข้าไปในบ้านกับคนใช้สักครู่ก็ยกปี๊บใบหนึ่งขึ้นรถม้า สายเข้ามากระซิบบอกลุงว่า ในปี๊บนั้นบรรจุเงินเหรียญบาท ๕๐ ชั่งพอดี สายไม่ให้ลุงทำสัญญาใด ๆ ทั้งสิ้น

กลับมาถึงบ้านเจ้าหมัดก็ช่วยยกปี๊บเข้าไปในบ้าน รู้สึกว่าหนักมากแต่ลุงกับเจ้าหมัดกำลังหนุ่มและแข็งแรงจึงยกได้ไม่ยากนัก เมื่ออยู่คนเดียวลุงก็เปิดฝาปี๊บออกเห็นเงินเหรียญบาทห่อไว้ห่อละ ๑๐ บาท นับดูก็ครบ ๕๐ ชั่ง

พอดี พอเห็นจำนวนเงินแล้วก็คิดว่ายังไม่ควรจะนำมานับแต่แม่ได้จากไปแล้ว ลุงก็อยู่คนเดียว เพื่อนของแม่ก็ไม่มีความรังเกียจที่จะให้ลุงอาศัยอยู่ด้วย ลุงจึงซ่อนเงินจำนวนนี้ไว้ในบ้านก่อน ตอนแรกก็รู้สึกเป็นห่วง แต่มาคิดว่าคนทุกบ้านช่องล้วนแต่มีศีลธรรมไม่เคยลักขะโมย แม้ว่าจะเปิดประตูทิ้งไว้ก็ไม่เคยปรากฏว่ามีของหายจึงค่อยเบาใจ ต่อจากนั้นก็หาบ้านได้หลังหนึ่งอยู่ติดถนนใหญ่ จึงซื้อไว้ด้วยราคาพอสมควร ที่ดินยังคงเป็นที่ดินของวัด ต้องเช่าที่ดินเป็นรายปี เงินค่าเช่าไม่แพงนัก

เมื่อซื้อบ้านแล้วก็จัดแจงเปลี่ยนแปลงตกแต่งให้เหมาะที่จะเป็นเรือนร้านสำหรับค้าขาย แล้วลุงก็ย้ายมาอยู่ในบ้านใหม่พร้อมกับจ้างคนใช้มาไว้ประจำเพื่อขายสินค้า

ลุงได้ไปติดต่อกับพวกจีนประจำเรือเดินทะเล ซึ่งเดินค้าขายไปตามเมืองท่าใหญ่ ๆ ในเอเชีย มีบริษัทใหญ่แห่งหนึ่งเป็นของฝรั่งมีเรือเดินทะเลเป็นจำนวนมาก เรือทุกลำใช้ชื่อเป็นภาษาจีน โดยมากเป็นชื่อขุนนางและชื่อนายทหารในเรื่องแผ่นดินสามก๊ก เช่นชื่อโจโฉ ม้าเฉียว สุมาอี้ ฮั่นตงเป็นต้น นับว่าเป็นความฉลาดของฝรั่ง เพราะชาวจีนชอบลงเรือที่มีชื่อเป็นจีนมากกว่าจะลงเรือที่มีชื่อฝรั่ง เพราะชื่อเป็นฝรั่งเรียกยากคนจีนจำไม่ค่อยได้ ลุงได้ทำการตกลงกับจีนซึ่งเป็นหัวหน้าประจำเรือเหล่านั้นแต่ละลำ ขอให้ช่วยติดต่อสินค้าแปลก ๆ ใหม่ ๆ ตามประเทศที่ผ่านมา ก็ได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากพวกจีนเหล่านั้นเป็นอย่างดี ส่วนลุงก็ตกลงส่งสินค้าที่มีอยู่ในเมือง-

ไทยไปขายต่างประเทศ สิ่งที่ส่งไปขายมากก็คือผลไม้ของเมืองไทย เช่น ส้มโอ กล้วยหอม ฯลฯ เพราะผลไม้นี้มีอยู่ตลอดปีจึงสดวกในการส่ง ส่วนสินค้าที่สั่งตกเข้ามาก็มีเครื่องปั้นดินเผาตลอดจนเครื่องกังไส ลายคราม ทั้งของเก่าและของใหม่ และสิ่งใดแปลก ๆ ใหม่ ๆ ก็สั่งมา ร้านค้าของลุงก็เต็มไปด้วยสินค้านานาชนิด คนงานก็เพิ่มขึ้นทั้งไทยและจีน

ต่อมาก็มีพวกขุนนางและข้าราชการผู้ใหญ่ และคนทั่วไปเข้าร้านลุงคับคั่ง บางท่านก็ให้ติดต่อสั่งเครื่องลายครามชนิดเก่า ๆ สมัยแผ่นดินซ้องแผ่นดินเหม็งและหงวน ลุงก็ได้ติดต่อคนเรือให้ทางเมืองจีนหาส่งมาให้เป็นที่ชื่นชอบของพวกขุนนาง และข้าราชการมาก

จากทุนที่ยืมจากสาย ๕๐ ชั่ง รวมทั้งโรงค้าด้วย ต่อมาก็เพิ่มเป็นร้อยชั่งและร้อยห้าสิบชั่งตามลำดับ ลุงจึงเริ่มเรียนภาษาจีนและลูกคิด เพื่อสะดวกในการติดต่อการค้าขาย

สำหรับสายนั้น เมื่อได้รับมรดกแล้วก็ไม่ทำการงานอะไรให้เป็นล่ำเป็นสัน เพราะถือว่ามีเงินคบเพื่อนฝูงที่เป็นนักเลงการ-พนัน และนักเลงสุรา ลืมโอวาทของท่านอาจารย์ที่ให้ถือศีลห้าและละเว้นสิ่งที่ชั่ว สายเพลิดเพลินอยู่กับสุราและการพนัน บางครั้งมาชวนลุงไปด้วย ถ้าว่างตอนค่ำ ๆ ลุงก็ไปด้วยกับสายเพราะเกรงใจเมื่อไปถึงบ่อน ก็ได้รับการต้อนรับอย่างดีจากเจ้าของบ่อน ไม่ต้องไปเล่นปะปนกับคนอื่น มีคนมารับใช้ จะแทงตัวไหนก็มีคนจัดการให้ เห็นจะเป็นด้วย

ขาประจำกระเป๋าหนัก ขุนพัฒ ฯ เจ้าของบ่อนจึงจัดที่รับรองให้เป็นพิเศษ มีการเลี้ยงเหล้า อาหารต่าง ๆ เพื่อผูกใจไว้เป็นขาประจำต่อไป ลุงไม่ชอบการพนันจึงถือโอกาสเลี่ยงออกมาดูงิ้วบ้าง ละครบ้าง ซึ่งจะอยู่ใกล้ ๆ กับโรงบ่อน เคยติดตามสายไปหลายครั้ง จนไปพบสาวสวยเข้าคนหนึ่ง เธอตั้งโต๊ะขายหมากพลูบุหรี่อยู่ที่หน้าโรงงิ้วข้างบ่อนนั้นเอง หล่อนชื่ออำแดงจำปี รูปร่างขาวสมส่วน ตัดผมทรงกระหุ่มเรียบร้อยงามเด่นกว่าแม่ค้าใด ๆ ในแถบนั้น

เมื่อลุงได้ไปพบอำแดงจำปี ก็รู้สึกต้องตาต้องใจมาก คราวนี้หากว่าวันไหนสายไม่มาชวน ลุงก็ไปเองเพราะทนความคิดถึงอำแดงจำปีไม่ไหว ทำเป็นซื้อหมากกินแก้เขินทั้ง ๆ ที่ลุงไม่เคยกินหมากมาก่อน พอกินเข้าไปก็เกิดยันหมากเวียนหัว หูแดง หน้าร้อนผ่าวไปหมด อำแดงจำปีมองเห็นเข้าก็หัวเราะชอบใจ และคงจะเกิดความสงสารลุงบ้าง ต่อมาก็สนิทสนมกันมากขึ้น ทำให้พวกหนุ่ม ๆ ที่เคยมาติดเนื้อต้องใจเกิดอิจฉาลุง หากวันไหนไม่ได้ไปที่หน้าโรงบ่อน อำแดงจำปีก็บ่นถึงและเป็นห่วง ลุงรู้ว่าหล่อนก็ชอบลุงเหมือนกัน เมื่อรู้ว่าเรามีหัวใจตรงกันเช่นนี้ ก็มีความสุขมากเหลือล้น

ต่อมาลุงก็จัดการส่งผู้ใหญ่ไปสู่ขออำแดงจำปี ป้าของหล่อนซึ่งเป็นญาติผู้เดียวก็ไม่ขัดข้อง หล่อนอยู่ด้วยกับป้าสองคนที่หลังโรงบ่อน ป้าของหล่อนทำข้าวแกงขายที่หน้าโรงบ่อนนั้น เมื่อลุงได้จัดการแต่งงานแล้วก็ให้หล่อนและป้ามาอยู่บ้านที่โรงค้ากับลุงเลิกขายหมากพลูและข้าวแกง พอลุงได้หญิงที่ลุงรักมาร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วย ลุงรู้สึกว่าชีวิตในระยะนั้นมีความสุขที่สุด

วันหนึ่งอำแดงจำปี่และบ้าของลุงไม่อยู่ไปธุระทางสำเพ็ง สายได้ขึ้นรถม้ามาหาลุง ให้เจ้าหมัดคนขับรถม้าถือห่อตามมาด้วย ลุงดีใจที่เห็นเพื่อนมา เราไปนั่งคุยกันทางหลังบ้านซึ่งเป็นที่ส่วนตัวและเงียบดี เมื่อนายหมัดคนขับรถม้านำเอาห่อผ้าตามสายไปวางไว้หลังบ้านแล้ว ก็เดินออกไป สายนั่งเรียบร้อยแล้วถามลุงว่าเมียของลุงกับบ้าของหล่อนไปไหน ลุงบอกว่าไปธุระทางสำเพ็ง สายทำท่าทางกิริยาโล่งใจแล้วบอกว่า

"ตาลกันเอาของมาฝากแกให้ช่วยรักษาไว้ด้วย เพราะแกมีลูกเมียเป็นหลักฐานแล้ว ส่วนกันยังโสดมีแต่พวกบ่าวไพร่ แม้ว่าเขาจะจงรักภักดีต่อกันก็จริง แต่กันยังไม่ไว้ใจเท่าแก"

ลุงจึงถามว่ามีอะไรบ้างที่สายเอามาฝาก สายยกห่อขึ้นเอาวางไว้บนโต๊ะแล้วเปิดห่อออกมันเป็นห่อทองคำที่เป็นแท่ง ๆ มีจำนวนมาก ลุงตกตลึง เพราะมันเป็นของที่มีราคาไม่น้อย จึงถามสายว่า

"นี่แกบอกให้ใครรู้หรือเปล่าที่เอาของมาฝากกันนี่น่ะ"

สายสั่นศีรษะแล้วบอกว่า

"ไม่มีใครรู้หรอก กันไม่ได้บอกใครเลย" ลุงถามต่อไปอีกว่า

"แล้วเจ้าหมัดล่ะ มันคงรู้ซิ" สายบอกว่า

"เจ้าหมัดมันเป็นคนซื่อ มันก็รู้เหมือนกัน กันไม่ได้บอกมัน"

ลุงจึงพูดขึ้นว่า "อย่างนั้นก็ค่อยยังชั่วหน่อย"

สายถามว่า "ทำไมถึงว่าค่อยยังชั่วล่ะ"

“ถ้ามีคนรู้ว่าแกเอาของมีค่ามาฝากกันไว้ มันก็ไม่ปลอดภัยสำหรับกัน เพราะอาจมีคนโลภพาพรรคพวกมาบีบคอกันตายก็ได้” สายเห็นด้วยแล้วพูดว่า

“กันเองก็คบพวกนักเลงหลายคน ยังไม่รู้ว่าใครจะซื่อต่อเราจริง ถ้าพบคนที่ไม่ซื่อกันก็จะลำบาก เพราะพวกนี้เข้าออกบ้านกันได้ตลอดเวลา แม้สมบัติของกันจะซ่อนไว้มิดชิดก็จริง แต่มันก็ไม่ค่อยปลอดภัยนัก เพราะวันหนึ่งเจ้าพวกนี้อาจจะรู้ก็ได้ กันเบาใจที่เอาของมาฝากแกไว้”

วันนั้นลุงได้จัดหาหารและเหล้ามาเลี้ยงสายด้วย และได้นำเอาทองคำแท่งของสายไปเก็บไว้ในที่ปลอดภัย โดยไม่มีใครรู้แม้แต่เมียของลุง

ต่อจากนั้นมาสายก็มาเยี่ยมเยียนเสมอ เพราะลุงไม่ค่อยได้มีเวลาไปไหนนอกจากติดต่อเรื่องการค้า ความสนิทสนมของสายกับจำบี่เมียลุงก็มากขึ้น มีการหยอกเย้าล้อเลียนกันอย่างสนิทสนม ครั้งแรกก็ดีใจที่เพื่อนกับเมียสนิทสนมกันดี ยิ่งนานความสนิทสนมก็มากขึ้น มีการล้อเลียนจับมือถือแขน ทั้ง ๆ ที่ต่อหน้าต่อตาลุง ดูเหมือนเมียลุงก็เป็นใจยั่วด้วย เมื่อไม่คิดก็ไม่มีอะไรแต่ความรักเมียมากก็ยิ่งทำให้คิดมาก คิดว่าต่อหน้าลุงก็ยังยั่วถึงเพียงนี้แล้ว ถ้าลับหลังแล้วจะเพียงไหน ยิ่งคิดมากความหึงหวงก็เกิดขึ้นมาก ยิ่งรักเมียมากก็ยิ่งโกรธมาก ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณและความเป็นเพื่อนค่อย ๆ จางลงยิ่งคิดยิ่งโกรธมาก บางเวลาลุงกัดฟันบริภาษด้วยความโกรธสุดขีด

“อ้ายสาย มันทรยศ จะเป็นชู้กับเมียข้า”

ยิ่งคิดไป ความโลภ ความหลง ความโกรธ ก็ยิ่งเพิ่มขึ้นจิตใจเหี้ยมเกรียมขึ้นคิดว่าถ้ากำจัดสายเสียแล้ว นอกจากจะสบายใจขึ้นยังจะได้

ทรัพย์สมบัติของสายที่นำมาฝากไว้และลบล้างหนี้สิน ๕๐ ชั่งด้วย ความหึง-หวงบวกกับความโลภ เหมือนกองไฟราดด้วยน้ำมันกลุ่นอยู่ในใจลุงตลอดเวลา ลุงแสดงกิริยาภายนอกกับสายและเมียของลุงอย่างปกติ แต่ในใจของลุงนั้นคิดจะพิฆาตอยู่ตลอดเวลา การค้าเวลานั้นก็เจริญมาก ผลไม้ก็ต้องเพิ่มจำนวนส่งออกเพราะขายดี กล้วยหอมและส้มโอมีผู้ต้องการมากจนต้องเพิ่มจำนวนส่งขึ้นทุกเที่ยวเรือ บางครั้งก็ไม่พอส่ง ต้องไปหาซื้อตามสวนใกล้เคียงพระนคร ได้ไปติดต่อกับเจ้าของสวนแห่งหนึ่งทางฝั่งธนบุรีซึ่งมีส้มโอมีชื่อชั้นดี เจ้าของสวนนี้มีบุตรสาวคนหนึ่ง ชื่ออำแดงสำลี อายุเพิ่งรุ่นสาว ร่างท้วมขาวสวย พูดจาไพเราะ ลุงก็นึกถึงสายขึ้นมาได้ ก็พาสายมาเที่ยวสวนส้มโอของอำแดงสำลีด้วย สังเกตดูสายมีความพอใจในรูปโฉมของสำลีมาก

เมื่อไปถึงคราวใดเราก็มักไปพักที่บ้านเพื่อนคนหนึ่ง ซึ่งมีสวนติดต่อกับสวนของอำแดงสำลี และเพื่อนคนนั้นก็มักเลี้ยงอาหารและเหล้ายาปลาปิ้งทุกครั้งที่ไป และสายก็มักเมาทุกครั้งเหมือนกัน ลุงสังเกตรู้สึกว่าอำแดงสำลีก็ไม่รังเกียจสาย แต่สำหรับผู้ใหญ่ทางฝ่ายสำลีรู้สึกจะไม่พอใจที่สายเป็นพวกขี้เหล้าเมายาและเป็นนักเลงการพนัน แต่ฐานะของสายก็เป็นคนร่ำรวยมาก จึงยังตัดสินใจไม่ถูก

วันที่จะเกิดเหตุใหญ่นั้น สาเหตุเกิดจากความ หึงหวง และ ความโลภความอิจฉาริษยา ของลุงเป็นเหตุ ความจริงถ้าลุงจะมีสติมีความคิด

บังคับใจของตนเองไม่ให้มีความโลภเข้าเป็นเจ้าหัวใจแล้ว คงคิดได้ว่าถ้าอำแดงสำลีแต่งงานกับสายแล้ว หนามยอกอกที่เข้าใจว่าสายเป็นชู้กับเมียลุงก็หายไปเอง แต่นี่เพราะความโลภอยากได้สมบัติของสายมาเป็นของตัว ทำให้ลุงไม่ยอมคิดอะไรทั้งสิ้น แผนการณ์ที่จะทรยศต่อเพื่อนผู้มีพระคุณทำให้ลืมทุกสิ่งทุกอย่าง ลืมโอวาท ลืมศีลธรรม ลืมบาปกรรมทั้งสิ้น มีแต่จิตใจที่คอยจะสังหารเพื่อนรักให้ได้อย่างเดียว เพื่อให้ได้มาซึ่งสมบัติและบ่งหนามที่ยอกอกให้หลุดพ้น

ในวันนั้นเองเวลาจวนบ่าย สายได้มาชวนลุงไปสวนฝั่งธนบุรี เพื่อจะไปหาอำแดงสำลีคนรัก ลุงตกลงไปด้วยเราทั้งสองจึงขึ้นรถม้าคู่ที่เจ้าหมัดเป็นคนขับไป และให้ไปจอดรออยู่ข้างโรงสีไฟของฝรั่งแห่งหนึ่ง แล้วเราก็ลงเรือจ้างขาประจำ คนแจวเรือชื่อตาหนูชิยา แจวข้ามฟากเข้าคลองไปถึงบ้านเพื่อนซึ่งสวนติดอยู่กับสวนของอำแดงสำลี เพื่อนคนนี้ชอบพอกับสายและลุงมาก เขาก็อยากจะช่วยเหลือให้สายกับอำแดงสำลีได้แต่งงานกัน ทุกครั้งเรามักจะแวะบ้าน บ้านเขาหลังจากไปบ้านอำแดงสำลีคนรักของสายแล้ว วันนี้ก็เช่นกัน เมื่อไปหาอำแดงสำลีแล้ว เราก็มาแวะที่บ้านเพื่อนผู้นี้อีก และเขาก็จัดการรับรองด้วยเหล้าและอาหารตามเคย

ลุงพยายามกินแต่เพียงน้อยเพื่อไม่ให้เมา แต่สายนั้นคงเมามากตามเคย เมื่อจะลาเจ้าของบ้านกลับ สายก็เดินไม่ตรงเสียแล้ว ลุงพยายามจะ

ช่วยพยุง แต่สายเป็นคนที่มีทิษฐิความถือดี แม้จะเมาเพียงไรถึงหกล้มหกลุก ก็ไม่ยอมรับว่าตัวเองเมา เพื่อนคนนั้นเห็นสายเมามากก็ขอร้องให้นอนพัก ที่บ้านเขาก่อน เมื่อสร่างดีแล้วค่อยไป สายก็ไม่ยอม ลุงเข้าไปพยุงก็สบัดมือไม่ยอมให้พยุงบอกว่าไม่เมา พอมาถึงท่าน้ำซึ่งเรือจ้างจอดรออยู่นั้น กว่าจะลงเรือได้ก็แสนจะลำบากเกือบจะตกน้ำเสียหลายครั้ง แต่ก็ยังดีที่ลงเรือได้โดยปลอดภัย เมื่อนั่งในเรือเรียบร้อยแล้ว ตาหนูคนแจวเรือก็ถ่อเรือออกจากท่ามาตามลำคลอง เพราะใช้แจวไม่ได้เนื่องจากน้ำแห้งขอดมากถ่อมาจนถึงปากคลอง ออกแม่น้ำเจ้าพระยาจึงได้ใส่หูแจวแล้วแจวทวนน้ำขึ้นไปทางเหนือก่อนที่จะข้ามฟาก เวลานั้นเป็นเดือน ๑๑—๑๒ น้ำเหนือไหลลงมาเชี่ยวมากจะแจวตัดตรงเหมือนเวลาธรรมดาไม่ได้ น้ำจะพัดเรือไปไกลจากที่หมาย ลุงนึกในใจว่าแผนการณ์ที่คิดไว้คงสำเร็จคราวนี้แน่ อีกใจหนึ่งก็อยากเลิกล้มแผนการณ์อุบาทว์นี้เสีย แต่เหมือนมีมารร้ายมากระซิบเตือนอยู่เสมอว่า

"ถ้าไม่ทำคราวนี้คงไม่มีโอกาสอีกแล้ว ลงมือวันนี้เดี๋ยวนี้ทรัพย์สมบัติก็จะเป็นของแกหมด"

ทุกครั้งที่ลุงตัดสินใจก็มีเสียงกระซิบเตือน ให้ลงมือเสมอ ลุงคิดว่าเพราะไม่ได้ปฏิบัติตามอาจารย์สั่งสอน ละทิ้งการประพฤติรักษาศีล ๕ ผีร้ายจึงดลใจให้คิดชั่วอยู่เสมอ เพราะตัวเองก็มีความชั่วอยู่แล้ว มันจึงถือโอกาสซ้ำเติมทำให้ขาดสติ ขาดความยั้งคิดไป

ในทางที่ดี มีแต่ทางชั่วมารแห่งความชั่วมันได้มาสิงในกายของลุงเสียแล้ว

ลุงเริ่มลงมือยั่วสายทันที "เฮ้ย!เมามากก็นั่งให้มันดี ๆ หน่อย เดี๋ยวจะตกน้ำตกท่าไป" ลุงรู้นิสัยดีว่า ยิ่งห้ามก็เหมือนยิ่งยุสายพยายามลุกขึ้นยืนเก้ ๆ กัง ๆ อยู่กลางลำเรือเพื่อแสดงให้เห็นว่าเขาไม่เมา ลุงก็ตะโกนไปอีก

"อย่า ! สายอย่ายืน !"

แต่ในใจคิดว่าให้มันยืนได้นานเท่าไรก็ยิ่งดี หรือถ้าจะตกน้ำลงไปก็ยิ่งดีใหญ่ ลุงจะได้ไม่ต้องลงมือฆ่าสายเอง สายหลงกลเสียแล้วเพราะเขาไม่คิดว่าเพื่อนรักอย่างลุงจะกล้าทรยศ พอตาหนูแจวขึ้นไปทางเหนือกะระยะข้ามไป จึงเบนหัวเรือตัดเฉียงขึ้นเหนือ เมื่อออกมาเกือบถึงกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ก็พอดีเรือกลไฟของบริษัทป่าไม้ฝรั่งลำหนึ่งแล่นมาด้วยความเร็วสูง บ่ายหน้าขึ้นมาทางเหนือ ตาหนูเห็นสายยืนดังนั้นก็ร้องเตือนว่า

"คุณครับ นั่งลงเถอะ เดี๋ยวคลื่นซัดเรือจะเปียกหมดแล้วจะตกลงไป"

สายก็ยังคงไม่ยอมนั่งด้วยความอวดดี ลุงชำเลืองดูเห็นตาหนู ซึ่งเมื่อบอกสายไม่เชื่อแล้ว ก็คอยระวังคัดหัวเรือออกรับคลื่น มันเป็นโอกาสที่ดีครั้งสุดท้ายของลุงที่ควรจะลงมือทำได้แล้ว ลุงรีบยืนขึ้นทำเป็นว่ากลัวลูกคลื่นจะซัดเข้ามาเปียกพอดีคลื่นมากระทบแคมเรือ ลุงรีบฉวยโอกาสนี้ แสร้งทำเซ

เสียหลักกระแทกไหล่ขวา ของ สายซึ่ง กำลังยืนอยู่อย่าง เต็ม แรง สายเสียหลักตกใจร้องออกมาว่า

"เฮ้ย ! อ้าย........."

ยังไม่ทันจะเอ่ยคำใดออกมาอีก ศีรษะของเขาก็ทิ่มตกลงไปในแม่น้ำและจมหายไปทันที แม้ว่าเป็นแผนการณ์ทำกำหนดขึ้นเองก็อดที่จะตื่นเต้นไม่ได้ ทันใดนั้นเรือเอียงวูบลงน้ำเข้ามาทางกราบเรือ ลุงรีบนั่งลงจับแคมเรือไว้ ขณะเดียวกันตาหนูกำลังคัดแจวอย่างเต็มกำลัง พอเรือเอียงแจวที่แกออกแรงวัดก็พ้นน้ำขึ้นมาตาหนูเสียหลักเลยหกล้มลงที่ท้ายเรือนั้นเอง แต่แกไม่ทันตกน้ำเพราะแกรีบคว้าหลักแจวไว้ทัน เรือที่ทรงตัวได้ไม่ล่ม พอแกรู้ว่าสายตกน้ำหายไปแกตกใจมากปากคอสั่น

"แย่แล้ว คุณสายตกน้ำไป น้ำมันเชี่ยวเหลือเกินจะทาอย่างไรดีล่ะเจ้าพ่อเจ้าแม่ประจำคุ้งน้ำนี้ช่วยคุ้มครองด้วยเถอะ อย่าให้คุณสายเป็นอะไรไปเลย"

แกพูดเสียงสั่น น้ำตาคลอ ยกมือขึ้นไหว้ ๔ ทิศราแจว ตาก็จ้องบนพื้นน้ำเพื่อจะเห็นสายโผล่ขึ้มาบ้าง แล้วรำพันต่อไปว่า

"โธ่ ! คนดี ๆ อย่างคุณสายไม่ควรจะอายุสั้นอย่างนี้เลย ต่อไปนี้อ้ายหนูจะไปพึ่งใคร ใครจะใจดีเหมือนคุณสาย เจ้าประคุณ ขออย่าให้เป็นอันตรายเลย หัวหมู บายศรี เป็ดไก่ อ้ายหนูยอมแก้บนทุกอย่าง ขอชีวิตคุณสายกลับมาเถิด"

เมื่อลุงได้ยินตาหนูรำพันความดีของสาย ความรู้สึกผิดชอบก็กลับคืนมา ระลึกถึงการเคยเป็นเพื่อนช่วยเหลือ พอได้คิดแล้วก็ใจหายน้ำตาร่วงลงโดยไม่รู้สึกตัว เพราะจิตใจปั่นป่วนเหมือนคนบ้า จะดีใจหรือเสียใจก็พูดไม่ถูก ลุงรีบตะโกนด้วยเสียงดังว่า

"ช่วยด้วยคนตกน้ำ ช่วยด้วยคนตกน้ำ"

ไม่ช้านักตามสองข้างลำน้ำซึ่งส่วนมากเป็นเรือกสวน ก็มีเรือสำปั้น เรือชล่าเรือมาดและเรืออีแปะค่อย ๆ โผล่ออกมาทีละลำสองลำ สุดแต่ใครจะมีเรืออะไรนำออกมาทั้งหญิงและชายลำละสองคนสามคน จนในที่สุดก็เต็มลำน้ำ บางลำพายมาเกาะเรือของลุง ถามถึงว่าเพราะเหตุใดเพื่อนถึงตกน้ำลงไป ลุงอธิบายให้เขาฟังว่าสายเมาและลุกขึ้นยืนเก้ ๆ กัง ๆ ห้ามก็ไม่ฟัง พอดีคลื่นเรือกลไฟซัดมากระทบแคมเรือเสีย หลักหัวทิ่มตกลงไปใน น้ำคว้าตัวไว้ไม่ทัน เพราะลุงก็เกือบ ๆ จะตกลงไปเหมือนกัน ต้องรีบยึดแคมเรือไว้ ตาหนูคนแจวเรือก็ว่าตามอย่างลุง เพราะแกไม่ทันเห็นลุงกระแทกไหล่สาย แกมัวแต่คอยคัดท้ายเรือระวังรับคลื่น

เมื่อชาวบ้านได้ทราบเรื่องก็ตะโกนกันต่อ ๆ ไปว่าคนเมาตกน้ำว่ายน้ำไม่เป็นด้วย เสียงร้องบอกก้องไปทั่วท้องน้ำ เพราะคนทางฝั่งก็ตะโกนถามมาเพราะอยากรู้เรื่องเหมือนกัน แม้จะรู้ว่ามีหวังน้อยเหลือเกิน แต่พวกชาวบ้านหมู่นั้นเป็นผู้มีจิตใจสูงหวังเอาบุญ ก็ช่วยกระจายเรือเป็นหน้ากระดานคอยมองดูว่าจะโผล่ขึ้นที่ใดบ้าง จนพลบค่ำเข้าใต้เข้าไฟจึงพากันกลับด้วยความเศร้าใจ

หลังจากนั้น ลุงก็ได้ขึ้นจากเรือที่ท่าโรงสีไฟของฝรั่ง ลุงรีบอธิบายให้เจ้าหมัดซึ่งยังรออยู่ให้รู้ว่าเมาเหล้าตกน้ำหายไปลุงช่วยไม่ทัน เจ้าหมัดทั้งตกใจและตกตลึง แล้วก็ร้องไห้อาลัยรักนายของมัน ต่อจากนั้นลุงก็ได้จัดคนเที่ยวตามหาศพ สามวันต่อมาโปลิศน้ำได้พบศพของสายลอยขึ้นแถววัดบางกระสอบ ใกล้ท่าหิน ปากลัด ใต้เมืองนครเขื่อนขันธ์เมื่อสอบสวนเสร็จแล้วลุงก็จัดการเผาศพสายจนเป็นที่เรียบร้อย เพราะโบราณถือว่าการตายชนิดนี้ไม่ดี ศพเอาไว้นานไม่ได้ ต่อนั้นก็มีคนอ้างเป็นญาติของสายเพื่อขอรับมรดกแต่ลุงก็ไม่ได้ใส่ใจ เพราะสายคงมีแต่ที่และบ้านซึ่งมีตราจอง ทรัพย์สินอื่นคงหมดไปมาก เพราะใช้เติบและใจใหญ่ เหตุการณ์ล่วงเลยมาโดยไม่มีใครทราบและสงสัยว่า การตายของสายจะเป็นการฆาตกรรม ทรัพย์สมบัติของสายที่ฝากไว้และเงินที่สายให้ลุงยืม ก็ไม่มีใครล่วงรู้เลย

เมียของลุงเมื่อได้ทราบข่าวการตายของสายก็เศร้าโศกมาก มันทำให้ลุงแสลงใจยิ่งนัก คิดว่าสายคงมีความสัมพันธ์ทางชู้สาวกับเมียลุงเป็นแน่ทำให้นึกชังน้ำหน้าเมียไปด้วย

ครั้งหนึ่งเมียของลุงได้พรรณาถึงความดีของสาย หล่อนบอกว่าเมื่อสายยังมีชีวิตอยู่นี้ ได้แกล้งเย้าหยอกหล่อนต่อหน้าลุงก็เพราะอยากรู้ใจเพื่อนว่ารักเมียมากหรือรักเพื่อนมาก ตามปกติแล้วสายไม่เคยยั่วเย้าลับหลังเลย บางครั้งเมื่อลุงไม่อยู่บ้าน อยู่แต่เมียเมื่อสายมาหาทราบว่าลุงไม่อยู่ เขาจะรีบกลับทันที ไม่ยอมอยู่ลำพังสองต่อสองกับหล่อน ลุงทราบเรื่องนี้เข้าก็ตกใจและเสียใจมากน้ำตาไหลออกมาทันที เพราะหลงเข้า

ใจผิดในตัวสาย แท้จริงสายต้องการจะลองใจลุงเท่านั้นเอง เมียของลุงมีความสงสัยในการตกน้ำตายของสาย เพราะว่ามันไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะตามธรรมดาตามสัญชาติญาณ เมื่อมีคลื่นมาก็ควรจะย่อเข่าลงจับแคบเรือจะตกน้ำอย่างไม่เป็นท่าแบบนั้น ไม่ได้ครั้นมาเห็น กิริยาของลุง ก็ยิ่งสงสัย มากขึ้น ลุงได้พยายามอธิบายให้เข้าใจว่าสายเมามาก ตาหนูคนแจวเรือจ้างก็ยังเห็นและเป็นพยานได้แต่เมียของลุงก็ยังไม่หายสงสัย ลุงเคยคิดว่าถ้าสายตายทรัพย์สมบัติของสายที่ฝากไว้ จะทำให้ลุงมีความสุขเพราะจะนึกอะไรทำอะไรก็ได้ตามประสงค์ แต่บัดนี้รู้ตัวว่าคิดผิดถนัด แม้จะได้สมบัติไว้มากมายเท่าใดก็ตาม แต่มันไม่ทำให้จิตใจเป็นปกติไปได้ มันไม่ทำให้มีความสุขความสบายใจแม้แต่น้อย ลุงหลอกคนอื่นได้แต่ไม่สามารถจะหลอกตัวเองได้ความรู้สึกผิดชอบเตือนอยู่เสมอว่า ลุงเป็นผู้ร้ายฆ่าคนตาย และคนตายนั้นก็เป็นเพื่อนรักที่มีบุญคุณอย่างล้นเหลือต่อลุง จิตใจก็คอยหวาดสะดุ้งกลัว คล้ายกับมีวิญญาณของสายมาคอยติดตามจ้องดูลุงอยู่เสมอ แต่ลุงพยายามแสดงกิริยาภายนอกให้เป็นไปตามธรรมดา ไม่ยอมให้ใครล่วงรู้ ความผิดปกติในจิตใจ เมียของลุงคงสังเกตเห็น จึงได้เตือนให้ลุงไปรดน้ำมนต์และรักษาตัวเพราะรู้สึกว่าจะมีทุกข์หนักอยู่ในใจ ลุงปฏิเสธว่าไม่ได้เป็นอะไรเลย และแก้ตัวว่าบางครั้งการค้าขายก็ต้องใช้ความคิดมาก จนทำให้นอนไม่หลับก็เป็นได้

ยิ่งนานวันเข้าความสำนึกผิดก็ยิ่งทรมานจิตใจอย่างหนักทำให้เกือบ ๆ จะกลายเป็นบ้าทีเดียว แม้จะมีเสียงอะไรตกหรือเสียงอะไรดังก็สะดุ้งตกใจ คิดว่าโปลิศกำลังมาจับตัวลุง มันเป็นการทรมานจิตใจอย่างที่สุด จิตใจไม่เป็นของตัวเอง คอยสะดุ้งหวาดกลัวอยู่เสมอ เงินทองไม่ได้ช่วยอะไรเลย ลุงมองดูเพื่อนบ้านบางคน แม้เขาจะยากจนเข็ญใจแต่ก็หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส พูดจาหัวเราะกันอย่างมีความสุข เพราะเขามีใจบริสุทธิ์ ไม่ต้องคอยหวาดกลัวอะไรเหมือนเรา ลุงอิจฉาความสุขเหล่านั้น เมื่อไม่มีอะไรดับทุกข์ก็หันเข้าหาเหล้าดื่มมันเพื่อให้เมา เพื่อให้ลืมความทุกข์ดื่มจนหลับไป การงานก็ปล่อยปละละเลยให้เป็นหน้าที่ของคนงาน

ต่อมาเมียของลุงตั้งครรภ์ ลุงดีใจมาก คิดว่าบางทีอาจจะทำให้จิตใจของลุงดีขึ้น ลุงพยายามทนุถนอมเมีย บอกให้เขารักษาตัวให้ดี จนกว่าจะถึงกำหนดคลอด เวลาผ่านมาหลายเดือน จวนจะครบกำหนดคลอดอยู่แล้ว วันหนึ่งลุงจำได้ว่าใจคอไม่ดีเลย นึกแต่เรื่องที่ได้ก่อกรรมทำชั่วเอาไว้ ลุงรู้ตัวว่าร่างกายผ่ายผอมทรุดโทรมลงมาก เมื่อส่องกระจกดูก็ตกใจ เพราะเมื่อก่อนรูปร่างของลุง หน้าตาอิ่มเอิบล่ำสันสมเป็นที่ต้องตาของหญิง บัดนี้ผิดรูปผิดร่าง ตาลึกแก้มตอบผิวกร้านดำคล้ำดูแก่กว่าวัย เห็นแล้วก็เสียน้ำใจ เพราะดื่มแต่เหล้าวันนั้นก็เช่นกัน ตอนเย็นนั่งดื่มเหล้าไม่ยอมกินข้าวเย็นดื่มจนเมาฟุบหลับไปบนชานหลังบ้านนั่นเอง

ขณะที่ฟุบหลับไปนั้น ลุงก็มองเห็นสายเดินตรงเข้ามาหา เขานุ่งผ้า

ม่วงสีน้ำเงินเหมือนกับวันที่ตกน้ำตาย หน้าตาถมึงกิริยาบอกว่าโกรธจัด สายมายืนอยู่ตรงหน้าลุงแล้วก็ชี้หน้าด่าลุงว่า

"อ้ายตาล อ้ายคนทรยศ ใจมึงเลวยิ่งกว่าสัตว์ มึงแทนคุณกูด้วยการผลักกูตกน้ำ เสียดายที่กูหลงคิดว่ามึงเป็นเพื่อนตาย หลงรักและไว้ใจมึง ความโลภเปลี่ยนจิตใจของมึงให้กลายเป็นสัตว์ป่า มึงฆ่ากูเพื่อหวังจะได้สมบัติของกูใช่ไหม อย่าหวังเลยว่าจะครอบครองสมบัติของกูไปได้ตลอดรอดฝั่ง กูจะไม่ให้มึงจำไว้นะอ้ายตาล อ้ายเพื่อนทรยศ กูจะเอาสมบัติของกู"

ลุงตกใจมาก ร้องอ้อนวอนต่อสายปากคอสั่น เพื่อจะขอลุกะโทษ

"สายเอ๋ย ยกโทษให้กันเถิด กันผิดไปแล้ว กันได้ทรยศต่อเพื่อนกันฆ่าเพื่อน ยกโทษให้กันเถิดสาย ถึงอย่างไรแกก็ตายไปแล้ว อย่าจองเวรจองกรรมกันเลย เท่าที่อยู่มาทุกวันนี้กันก็ทนทุกข์ทรมานทางจิตใจมากแล้ว"

เสียงผีสางของสายหัวเราะดังลั่น

"น่าขำมาก อ้ายตาล มึงฆ่ากูเพื่อหวังสมบัติของกูแล้วมึงไม่ให้กูจองเวรยังมีหน้ามาอ้อนวอนกูอีก กูจะไม่ยอมยกโทษให้มึง อ้ายเพื่อนทรยศ อ้ายคนใจสัตว์ หมามันยังมีความกตัญญูดีกว่ามึงเสียอีก มึงมันฉลาดมาก แต่จงคอยรับกรรมของมึงให้ดี จำไว้นะอ้ายตาล อ้ายเนรคุณ"

พูดแล้วสายก็เดินตรงเข้าไปในห้อง ซึ่งเมียของลุงนอนอยู่ ลุงกลัวสายจะเข้าไปทำร้ายเมีย จึงรีบตะโกนเสียงหลงว่า

"อย่า! สาย อย่าไปทำอันตรายเมียข้า เขาไม่รู้เรื่องอะไร ข้าเองข้าคนเดียวเท่านั้น" แล้วลุงก็สะดุ้งตกใจตื่นเหงื่อโทรมด้วยความหวาดกลัว ก็พอดีได้ยินเสียงเมียของลุงครวญครางอยู่ในห้องลุงยิ่งตก ใจรีบวิ่งเข้าไปดูคิดว่าสายจะบีบคอหรือทำร้ายหล่อน แต่เมื่อเข้าไปในห้องก็ทราบว่า หล่อนกำลังเจ็บท้องจะคลอดลูก จึงรีบให้คนไปตามหมอตำแยมาทันที เห็นเมียลุงทำหน้านิ่วคิ้วขมวดด้วยความเจ็บปวดเพราะเป็นท้องสาว ลุงได้ช่วยเหลือปลอบโยนเอาใจเพื่อให้คลายความเจ็บปวดลงบ้าง ไม่ช้าหมอตำแยก็มาถึงรีบจัดการช่วยเหลือตามวิธีของแก ลุงก็ออกมานั่งคอยอยู่นอกห้องด้วยใจเป็นห่วง

ในไม่ช้าก็คลอดบุตรออกมาเป็นชาย ลุงดีใจมากที่ได้ลูกชายหัวปี แต่แปลกเด็กที่คลอดออกมานี้ไม่ร้องเหมือนเด็กอื่น ๆ เดือนหนึ่ง ผ่านไปก็แล้ว ๒ เดือนก็แล้ว ไม่เคยร้องเลย กินนมแล้วก็นอนหลับ เมียของลุงสงสารและเป็นทุกข์ว่าโตขึ้นจะเป็นใบ้ เที่ยวถามคนรู้จักว่าทำอย่างไรดีจึงจะให้ลูกร้องได้เหมือนเด็กอื่น ๆ บางคนก็แนะ ให้เอาใบพลู มาลนไฟ แล้วเอาไปตบ ที่ปากเด็กบ้างและวิธีอื่น ๆ บ้าง แต่ก็ไม่เป็นผล เด็กคงไม่ร้องไม่พูดอย่างเดิม

วันหนึ่งลุงจำได้ว่า เมียของลุงจะไปอาบน้ำ และฝากลูกซึ่งยังแบเบาะให้ดูแล ลุงก็นั่งเล่นกับเด็ก แต่ขณะที่เล่นเย้าหยอกอยู่นั้นเองอดนึกไม่ได้ว่า

เด็กคนนี้อาจจะเป็นสายมาเกิดเพื่อมาทวงสมบัติของเขาคืน ยิ่งคิดก็ยิ่งกลัว มองดูหน้าเด็กยิ่งเหมือนหน้าของสาย จะเป็นด้วยตาลุงฝาดหรือเป็นเพราะอะไรก็เหลือเดา

ตาลุงจ้องหน้าเด็ก ยิ่งมองก็ดูคล้ายจะกลายเป็นหน้าสายขึ้นมาทันที หน้านั้นแสยะยิ้มเยาะ ๆ ลุงตกใจกลัวสุดขีดจะเป็นบ้า คว้าคอลูกได้ก็จะบีบให้ตายคามือ ก็พอดีแม่เด็กโผล่เข้ามา เมื่อเห็นลงแสดงกิริยาเช่นนั้น ก็ตกใจร้องตวาดว่า

"หยุดนะ นั่นคุณจะทำอะไรลูก คุณทำไมใจร้ายอย่างนี้" หล่อนพูดพลางก็ร้องไห้พลาง ผลักลุงให้ออกห่างจากเด็กทันที ลุงเองก็ตกตลึง ไม่นึกว่าเขาจะกลับมาเร็วเช่นนี้ ทราบภายหลังว่าลืมของไว้ในห้อง เมื่อได้สติจึงพูดแก้ตัวว่า

"โธ่ หล่อนนึกว่าฉันจะฆ่าลูกของตัวเองได้ลงคอ ฉันอยากจะทำให้มันร้องไห้จะได้หายใบ้ เชื่อฉันเถิด ฉันไม่ใจร้ายพอที่จะฆ่าลูกได้หรอก"

เมียของลุงไม่ยอมเชื่อ วันนั้นหล่อนโกรธมาก ชี้หน้าลุงว่าอย่างหมดความเกรงกลัวว่า

"คุณเป็นคนใจคอโหดเหี้ยม ฉันไม่นึกเลยว่า คุณจะเป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่เคยมีใจเมตตากรุณาต่อคนยากคนจน ถ้าฉันไม่เห็นกับตาแล้วฉันจะไม่ยอมเชื่อว่าคุณใจร้าย คุณใจร้ายกับคนอื่นยังไม่พอไม่นึกว่าจะมาใจร้ายกับลูกของตัวเอง เพื่อนบ้านที่

ยากจนตกทุกข์บากหน้ามาหาคุณ ก็ไม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากคุณ คุณต้องการจะคบแต่คนรวย คบคนที่จะทำประโยชน์ให้คุณได้เท่านั้น คนไหนที่ไม่ได้ให้ประโยชน์กับคุณ คุณก็ไม่คบเขา ฉันจะทำบุญทำทานก็ห้าม อ้างว่าเสียเงินเสียทอง และไม่ได้รับประโยชน์ตอบแทน วันนี้ฉันเหลืออดทนแล้ว คุณใจร้ายแก่คนอื่นยังไม่พอ ยังจะฆ่าลูกให้ฉันเห็นต่ำตา อย่างนี้ฉันทนอยู่กับคุณไม่ไหวแล้ว" หล่อนพูดว่าพลางร้องไห้พลาง หล่อนไม่เคยโกรธมากเหมือนอย่างวันนี้เลยตั้งแต่อยู่ด้วยกันมา ลุงเองก็พูดไม่ออก จะเถียงก็ไม่ได้ เพราะที่หล่อนพูดมานั้นเป็นความจริงทั้งสิ้น ลุงไม่กล้าจะบอกว่าอ้ายเด็กลูกเราคนนี้ มันคือสายที่มาเกิดเพื่อทวงหนี้ของมัน จะยอมให้หล่อนรู้ความเลวของลุงไม่ได้เป็นอันขาด วันนั้นป้าของหล่อนเข้ามาห้าม หล่อนจึงยอมนิ่ง

ตั้งแต่วันนั้นมาหล่อนไม่ยอมให้เด็กคนนั้นพ้นสายตาหล่อนเป็นอันขาดคอยระวังอย่างใกล้ชิด ฉะนั้นการระหองระแหงระหว่างเราทั้งสองก็เกิดขึ้นเสมอ ๆ ลุงรู้สึกว่าไม่มีความสุขเลย ตั้งแต่ลูกเกิดมาจนเดินได้แล้วแต่ก็ไม่ยอมพูด ไม่เคยเรียกพ่อและแม่ให้เป็นที่ชื่นใจสักคำ

วันสำคัญที่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของลุงก็มาถึง วันนั้นลุงจำไม่ผิดว่าเป็นวันเฉลิมพระชนม์พรรษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ปกครองไพร่ฟ้าประชาชนด้วยความร่มเย็นเป็นสุขทั่วหน้ากัน ประชา-

ชนทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารต่างมีความจงรักภักดีต่อพระองค์มาก เมื่อถึงวันเฉลิมพระชนม์พรรษา ก็มีโอกาสที่จะแสดงจิตใจที่จงรักภักดีออกมาได้ปีละครั้ง ต่างก็ชื่นชมยินดีร่วมกันจัดงานเฉลิมฉลองเป็นงานใหญ่ด้วยความร่วมมือร่วมใจของข้าราชการ พ่อค้าและประชาชนทั่วประเทศ ไม่มีงานใดที่จะยิ่งใหญ่และร่วมมือร่วมใจกันเท่างานนี้ ก่อนจะถึงวันงานหลายวัน ประชาชนต่างก็ตกแต่งซุ้มติดคำขวัญถวายพระพร ประดับด้วยประทีปโคมไฟและธงช้างเผือกงดงามน่าดูทั่วทุกหนทุกแห่ง ต่างประกวดประชันกัน แม้ฝรั่งต่างก็ตกแต่งบ้านเรือนร้านค้าเขียนคำขวัญเป็นภาษาฝรั่งประดับธงชาติของตัวคู่กับธงช้างเผือกจุดประทีปโคมไฟดูสวยงามยิ่งนัก วัดทุกๆ วัดไม่ว่าจะเป็นวัดไทยวัดพวกเข้ารีดหรือสุเหร่าแขก ต่างก็ตั้งซุ้มขึ้นที่หน้าวัดประดับโคมไฟสีต่าง ๆ เพื่อแสดงความจงรักภักดี ส่วนรถไอซึ่งมีฝรั่งเป็นผู้จัด-การก็มีการตบแต่งรถประกวดประชัน มีรางวัลพิเศษสำหรับรถที่ตบแต่งได้สวยงามที่สุด หรือแต่งได้ขบขันกว่าคันอื่น ฉะนั้นพอรุ่งเช้าของวันเฉลิมพระชนม์พรรษาพวกเด็ก ๆ พากันตื่นเต้นมาก พอตื่นเช้าขึ้นมานั่งข้างถนนคอยดูรถไอแล่นผ่านไปมา แต่ละคันก็ตบแต่งกันแปลก ๆ บางคันก็ทำเป็นรูปพระฤาษีพาหนุมาณไปถวายเจ้าลงกา บางคันก็ทำเป็นรูปวันทองห้ามทัพ มีพระไวกำลังนั่งกราบเปรตวันทองซึ่งมีไฟจุดที่หัว ส่วนมากมักตบแต่งตุ๊กตาเหล่านี้ไว้ที่ตะแกรงหน้ารถหรือบนหลังคา ส่วนที่ตัวรถก็ประดับด้วยอุบะดอกไม้สด ได้แก่พวกดอกมะลิดอกจำปาและกุหลาบ ส่งกลิ่นหอมตลบและสวยงามมาก การ

ประกวดกันนี้เป็นที่สนุกสนานทั้งคนโดยสารและคนขับ พวกชาวบ้านนอกก็อุ้มลูกจูงหลานแต่งตัวสีฉูดฉาด เข้ามาดูการประกวดประชันและมหรสพการละเล่นต่าง ๆ ที่มีทั่วกรุง แม้แต่ชาวอินเดียซึ่งส่วนมากรับจ้างเฝ้ายามรับจ้างเป็นโปลิศ ก็มีความจงรักภักดีร่วมกันจัดละครแขกเรื่องรามเกียรติซึ่งหาดูได้ยากในยามปรกติ ตามสุเหร่าต่าง ๆ ก็พากันประกอบพิธีทางศาสนาอิสลาม เพื่อให้องค์พระมหากษัตริย์เจริญพระชนม์มายุยืนนาน เอกชนบางแห่งก็ตั้งโรงทานแจกอาหารแก่คนทั่วไป อาหารส่วนมากเป็นพวกขนมจีนแกงเผ็ดต่าง ๆ ลอดช่องน้ำกระทิ บางแห่งก็แจกอัฐเงินคนละ ๑ เฟื้อง บางแห่งก็แจกคนละหนึ่งสลึง แล้วแต่ผู้ศรัทธาที่จะร่วมการกุศลในวันเฉลิมพระชนม์พรรษา ส่วนทางน้ำนั้นสองฟากฝั่ง ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ในตอนกลางคืน ระยิบระยับไปด้วยแสงไฟ ตามโรงสีที่อยู่ริมน้ำก็มีการละเล่นแทบทุกแห่ง เรือเดินทะเลที่จอดอยู่ในลำน้ำก็จัดธงทิว และตบแต่งโคมไฟสว่างไปทั่วท้องน้ำ ในเรือใหญ่มีการเลี้ยงดูเต้นรำอย่างสนุกสนาน พวกประชาชนนอกจากจะมีความสนุกสนานแล้ว ยังมีความชื่นอกชื่นใจที่ได้ร่วมกัน จัดงานเฉลิมพระชนม์พรรษาแด่พระมหากษัตริย์ที่รักยิ่ง

อันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ที่ทรงพระปรีชา สามารถ อย่างเยี่ยมยอด พระองค์หนึ่ง พระองค์ได้ทรงนำพยามรัฐนาวาผ่ามรสุมของบรรดานักล่าเมืองขึ้นของชาติมหาอำนาจในสมัยนั้น นักล่าเมืองขึ้นเหล่านั้นทำให้ประเทศเล็กประเทศน้อยเพื่อน

บ้านใกล้เคียงตกเป็นเมืองขึ้น เว้นแต่สยามประเทศเดียว เป็นจุดสุดท้ายที่นักล่าเมืองนั้นพยายามจะแผ่อำนาจเข้ามาครอบครอง เช่นนำเรือมารุกรานทางอ่าวสยาม นำความโกรธแค้นมาสู่ประชาชนพลเมืองแลทหารเป็นอันมาก ต่างก็จะขออาสาเอาชีวิตเข้าป้องกันบ้านเกิดเมืองมารดร แม้กระทั่งพระภิกษุสงฆ์ก็จะขอลาสิกขาอาสาป้องประเทศชาติและพระมหากษัตริย์ แต่ด้วยพระปรีชาญาณอันสุขุมรอบคอบของพระองค์ทรงเล็งเห็นว่า การต่อสู้นั้นนอกจากจะเสียเลือดเนื้อและชีวิตของไพร่บ้านพลเมืองแล้ว ก็ไม่ยังประโยชน์อะไรนอกจากจะเสียเปรียบทุกด้าน เพราะสยามยังไม่พร้อมที่จะทำสงคราม พระองค์จึงทรงห้ามไว้และให้ความเห็นอกเห็นใจในความภักดีของพลเมือง ทั้ง ๆ ที่โกรธแค้นกันทั่วประเทศอยากจะประหารผู้รุกรานให้สมแค้น เมื่อพระองค์ห้ามก็มิได้มีผู้ใดฝ่าฝืน พระองค์สู้เสียสละแผ่นดินบางส่วนเพื่อแลกกับประเทศทั้งประเทศ จากนั้นพระองค์ก็มิได้ทรงนิ่งนอนพระทัย อุตสาหะวิริยะสละความสุขส่วนพระองค์ เสด็จผ่าคลื่นลมและทางทุรกันดารจากประเทศสยามไปสู่ทวีปยุโรป ทรงพบปะกับประมุขของประเทศชาติต่าง ๆ เพื่อเชื่อมสัมพันธไมตรีด้วยพระอัธยาศัยละมุนละม่อมของพระองค์ ทำให้ทรงเป็นที่รักใคร่และเป็นที่ทราบซึ้งตรึงใจในบรรดาประมุขของประเทศและเจ้านายชั้นสูงในยุโรป อย่างไม่เคยมีพระมหากษัตราธิราชประเทศในเอเชียเคยรับเกียรติอันสูงยิ่งเช่นนี้มาก่อน เมื่อพระองค์เสด็จกลับสยาม ต่างก็พากันอาลัยรักอย่างสุดซึ้งเหมือนญาติสนิท ประเทศไทยดินแดนแห่งช้างเผือกก็เป็นที่รู้จักของนานา

ประเทศตลอดมา ทำให้พวกนักล่าเมืองขึ้น ที่หมายมั่นประเทศสยามเป็นจุดหนึ่งก็สงบไม่กล้ารุกรานต่อไป เป็นเพราะพระองค์ทรงสุขุมและปรีชาสามารถ ประเทศสยามจึงได้อยู่เย็นเป็นสุข พระเกียรติคุณและพระราชกรณียกิจที่พระองค์ทรงทำเพื่อประโยชน์ของประเทศนั้นยิ่งใหญ่ และได้ปรากฏแก่ประชาชนและชาวโลกมาแล้ว

ฉะนั้นประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศซึ่งได้มาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร จึงพากันขนานพระนามว่า "สมเด็จพระปิยมหาราช" คุณธรรมความดีของพระองค์สมัยนั้นเป็นที่เคารพรักใคร่ฝังใจ เป็นนิสัยสันดานประจำตัวของชาวไทยทั่วไป หากมีใครไม่ชอบหน้าใคร หรือมีการโกรธเคืองส่วนตัวเล็ก ๆ น้อย ๆ ด้วยเหตุอันใดก็ตาม เมื่อจับกลุ่มพูดถึงคุณงามความดีของในหลวง ต่างก็ยิ้มแย้มแจ่มใสเข้าหากัน จนลืมความโกรธเคืองไม่ชอบหน้าชอบตาก็หายสิ้นจนพูดกันติดปากในสมัยนั้นว่า "ถ้าได้พบพระพักตร์ในหลวง เพียงครั้งหนึ่ง เป็นศิริมงคล แก่ผู้พบพระองค์ ท่านไป ๗ วัน"

ส่วนลุงนั้นแม้จะเป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่มีความเอื้อเฟื้อต่อคนอื่น เป็นคนใจร้ายก็จริง แต่ลุงก็ไม่ขาดความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลุงได้ตบแต่งบ้านด้วยประทีปโคมไฟเหมือนกัน แล้วแจกอัฐเงินให้คนในบ้านอนุญาตให้ออกไปเที่ยวชมงานได้ ในคืนวันนั้นพวกคนใช้ในบ้านและพวกคนงานได้ออกไปเที่ยวงานกันหมด คงเหลือแต่ ลุง เมีย และลูก เมียของลุง

ไม่ได้ไปเที่ยวงาน เพราะเจ้าลูกไปไม่ค่อยสบายจึงนอนแต่หัวค่ำ ส่วนป้าของเมียก็ไปดูลครแขกซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้าน ลุงไปกินเลี้ยงมากลับแต่หัวค่ำ รู้สึกตัวว่าออกจะเมามากสักหน่อยจึงตั้งใจจะเข้านอน ห้องนอนของลุงอยู่คนละห้องกับเมียนับตั้งแต่เกิดระหองระแหงกัน เมียและลูกนอนอยู่อีกห้องหนึ่ง ลุงเดินผ่านห้องของเมียและลูกเห็นปิดไฟ เข้าใจว่าคงจะหลับกันแล้วลุงจึงเข้านอน แต่ไม่ได้ปิดประตูห้อง พอใกล้จะหลับก็ได้ยินเสียงหนึ่งซึ่งทำให้ลุงสะดุ้งตกใจกลัวพยายามจะลุกขึ้นหนีแต่ไม่สำเร็จ เพราะรู้สึกเหมือนเนื้อตัวมันหนักหมดกำลังแรงกระดุกกระดิกไม่ไหวแม้แต่พลิกตัวก็ทำไม่ได้ ลุงขอสารภาพว่ากลัวจนสุดขีดเพราะเสียงนั้นคือ เสียงของสายนั่นเอง ลุงลืมตาไม่ขึ้นตามองอะไรไม่เห็น เสียงหัวเราะใกล้เข้ามา

"ฮ่ะ ! ฮ่ะ ! ฮ่ะ ! อ้ายตาล ถึงเวลาของมึงแล้ว ถึงเวลาที่มึงจะต้องใช้เวรใช้กรรมที่มึงสร้างไว้ จงเตรียมตัวเถิด ไอ้ตาล ไอ้เพื่อนทรยศ"

พอลุงได้ยินเสียงนั้น มันหนาวสั่นเข้าไปในหัวใจกลัวแทบจะเป็นบ้า ลุงพยายามตั้งสติแข็งใจอ้อนวอนว่า

"สาย ข้ากลัวแล้ว อย่าฆ่าข้าเลย ข้ากลัวตาย สงสารข้าเถิด ไหน ๆ ข้าก็ผิดไปแล้ว"

เสียงหัวเราะดังก้องขึ้นอีกครั้ง แล้วสายก็กล่าวขึ้นด้วยความเคียดแค้นว่า

" มึงเคยฆ่ากูด้วยน้ำอย่างเลือดเย็น มึงไม่เคยคิดสงสารกูเลย ถึงคราวมึงบ้าง มึงกลับกลัวตาย มึงไม่ได้นึกถึงตอนที่มึงฆ่ากู มึงมีแต่ความโลภ ตาลกูเคยรักมึงมาก แต่มึงซิกลับไม่รักกูทรยศต่อกู กูจะฆ่ามึงด้วยไฟ กูจะเผามึงทั้งเป็น

ลุงตกใจกลัว ลืมตาก็ไม่ขึ้น ไม่รู้ว่าสายกำลังจะทำอะไรกับลุง ได้ยินเสียงพูดอีกว่า"

" อ้าว ! อ้ายตาล มึงจงลืมตาขึ้นดูโลกเสียเป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่มึงจะตายไป"

เมื่อลุงลืมตาขึ้นก็ต้องตกใจสุดขีดจนขนลุกชัน เพราะผู้ที่แลเห็นคืออ้ายใบ้ลูกของลุงยืนถือตะเกียงลานลุกโพลง ตามธรรมดาตะเกียงดวงนี้ตั้งอยู่บนโต๊ะข้างเตียงนอน ลุงกระดิกตัวไม่ไหว ได้แต่นอนทำตาปริบ ๆ รอความตายเท่านั้น อ้ายใบ้เด็กอายุเพียง ๓ ขวบ สามารถยกตะเกียงลานซึ่งหนักเกินกำลังได้อย่างว่องไว ทำท่าจะขว้างมาที่มุ้งซึ่งลุงนอนอยู่ ลุงหลับตากลัวร้องเสียงหลงว่า

อย่า ! ไอ้หนูอย่าขว้างมา ! ประเดี๋ยวไฟไหม้หมด โอ๊ย ! กลัวแล้ว อย่า ! อย่า ! อย่า !"

ทันใดนั้น ตะเกียงลานในมือของลูกอ้ายใบ้ก็ถูกขว้างมายังข้างที่นอนของลุงทันที ลุงตกใจนอนตัวแข็งหลับตาสั้นหน้าแล้วร้องตะโกนว่า

"โอ๊ะ ! ไฟไหม้แล้ว ชาวบ้านชาวช่องฉิบหายหมดแน่" แม้ลุงจะตะโกนสุดเสียงเพียงไร แต่ก็รู้สึกว่าเสียงอยู่แต่ในลำคอเท่านั้น แต่สายก็สามารถได้ยินและเข้าใจดีทุก ๆ คำที่ออกจากลำคอของลุง

เสียงหัวเราะ "ฮะ ! ฮะ ! ฮะ !" ดังขึ้นก้องห้อง

"มึงไม่ต้องห่วงชาวบ้านหลอก ชาวบ้านเขาไม่ได้ทำบาปกรรมอย่างมึง เขาจึงไม่ต้องเดือดร้อนจากไฟคราวนี้"

ลุงตะโกนขอชีวิตอีก "โอย ! สาย เอ็งไม่เห็นกับข้าก็เห็นกับท่านอาจารย์ของเราเถิดอย่าฆ่าข้าเลย ข้ากลัวแล้ว" ลุงคิดว่าคงหมดหวัง แล้วคงจะต้องตายเป็นตอตะโกอยู่ในกองไฟในไม่ช้า ไฟได้ลามไหม้มุ้งหมอนและผม กลิ่นเหม็นคลุ้ง ลุงนึกท่านอาจารย์ขึ้นมาได้ จึงตะโกนบอกไปว่า

"หลวงพ่อครับ ช่วยผมด้วย ผมจะตายอยู่แล้ว"

เสียงสายหัวเราะอีก

"ฮ่ะ ! ฮ่ะ ! เวลามึงจะตาย มึงจึงจะนึกถึงอาจารย์ เวลามึงร่ำรวยมึงไม่เคยนึกถึงท่านเลย เอาละเพื่อเห็นแก่ท่านอาจารย์เป็นที่เคารพของกู และเมื่อมึงกลัว จำไว้นะมึงจะยังไม่ตาย ฮ่ะ ! ฮ่ะ ! ฮ่ะ ! ก็กูจะไม่ให้มึงตาย มึงยังไม่ตาย แต่มึงจะมีเงินเกิน ๔ สลึงไม่ได้ จำไว้นะอ้ายตาล"

ทันใดนั้นเองกำลังของลุงก็กลับดีขึ้นเหมือนเดิม อย่างประหลาดลุงตาลีตาลานลุกขึ้น ไฟกำลังไหม้อยู่รอบตัวติดเสื้อผ้าที่ลุงใส่ ลุงรวมกำลังพุ่งตัวออกจากห้องแล้วก็หมดสติไป ด้วยความหวาดกลัวระคนกับความปวดแสบปวดร้อน

........................จะนานเท่าใดไม่รู้ พอลืมตาขึ้นอีกครั้งหนึ่งก็มองเห็นพระสงฆ์สามเณรและลูกศิษย์วัดมาล้อมรอบตัวลุง พระสงฆ์อาวุโสผู้หนึ่งท่าทางใจดีดวงหน้าและสายตาแสดงว่ามีความเมตตากรุณา ถือถ้วยมีช้อนเงินเล็ก ๆ ตักน้ำในถ้วยนั้นมาหยอดที่ปากลุง รู้สึกว่าจะเป็นยาชนิดหนึ่งชุ่มในลำคอ มองเห็นพระท่านเงยหน้าขึ้นมองดูตากันแล้วก็ยิ้มด้วยความพอใจที่เห็นลุงฟื้น สามเณรองค์หนึ่งถือชามมีขนไก่ค่อย ๆ ทาตามขาแขนของลุง รู้สึกตัวว่านอนอยู่บนเตียงแขกฮินดู ตัวของลุงรองไว้ด้วยใบตอง แถมปิดคลุมด้วยใบตองบนตัวและมีผ้าห่มทับใบตองอีกชั้นหนึ่ง เพราะตามตัวเต็มไปด้วยบาดแผลและน้ำเหลือง เมื่อสามเณรองค์นั้นเอาขนไก่จุ่มลงในชามแล้วค่อย ๆ ทาตามตัว รู้สึกว่าความปวดแสบปวดร้อนค่อยคลายลงเย็นวาบและสบายขึ้น ยังพูดอะไรไม่ได้นอกจากมองไปทางซ้ายทีขวาที มองดูใบหน้าพระภิกษุสงฆ์องค์เจ้าซึ่งเต็มไปด้วยความเมตตากรุณา เรียกลูกศิษย์ให้ไปต้มข้าวเพื่อเอาน้ำข้าวมาให้กิน ลุงคิดทบทวนเหตุการณ์ที่ผ่านมา แต่นึกไม่ออกว่าเข้ามาอยู่ในวัดนี้ได้อย่างไร

ต่อมาพระท่านเล่าให้ฟังว่า ย่ำรุ่งวันนั้นท่านกำลังจะลงจากกุฏิไปบิณฑบาตร มองไปทางศาลาวัดเห็นมีเตียงมาตั้งอยู่ แต่ไม่เห็นมีคนอยู่ในบริเวณนั้น จึงเดินเข้าไปดู เห็นลุงนอนสลบอยู่บนเตียงคิดว่าคงตายแล้วและญาติเอาทิ้ง เพื่อให้ทางวัดจัดการศพให้ แต่เมื่อท่านพิจารณาดูเห็นว่า ยังไม่ตายเพียงแต่สลบเท่านั้น พอดีกับท่านเป็นพระหมอรักษาคนทั่วไปเป็นทาน

ท่านมียาพร้อมจึงเอาใจใส่รักษาพยาบาลลุงจนฟื้น และประคับประคองจนค่อยหายวันหายคืน ชีวิตของลุงก็รอดมาดูโลกอีกครั้งหนึ่งในฐานะคนพิการหมดตัว ต้องอาศัยข้าวพระและนอนศาลาวัดอย่างที่หลานเห็นอยู่เวลานี้ .

ต่อมาเมื่อค่อยหายเป็นปรกติ ลุงจึงขอร้องพวกลูกศิษย์วัดให้ช่วยไปสืบหาบ้านที่เกิดไฟไหม้ขึ้นเมื่อวันเฉลิมพระชนม์พรรษา และให้ช่วยสืบว่าคนในบ้านเป็นอย่างไรบ้าง ลุงไม่มีเงินจะจ้างเขา จึงได้แต่อาศัยไหว้วานเขาเท่านั้น คนที่ไปสืบมาบอกว่า เมื่อคืนนั้นเกิดเพลิงไหม้ขึ้นที่ร้านขายเครื่องปั้นลายคราม บ้านที่อยู่ใกล้เคียงที่เกิดเหตุไม่มีใครเสียหายเลย เจ้าของบ้านถูกไฟครอกอาการปางตาย ส่วนร้านค้าถูกไฟไหม้หมดทั้งหลัง คืนวันนั้นถ้ามีลูกจ้างอยู่ในบ้านพร้อมเพียงกัน เหตุการณ์ก็คงจะไม่ร้ายแรงถึงเพียงนี้ แต่บังเอิญคนในบ้านพากันไปเที่ยวดูงานกันหมด และยังได้ทราบจากชาวบ้านอีก *เจ้าของบ้านที่ถูกไฟครอกนั้นเป็นคนเห็นแก่ตัวโหดร้าย* ชาวบ้านแถวนั้นไม่มีใครชอบ เมื่อวันไฟไหม้นั้น เมียเจ้าของบ้านหนีรอดออกมาพร้อมทั้งลูกใบ้ได้ขอความช่วยเหลือจากชาวบ้าน ให้ช่วยผัวซึ่งนอนสลบอยู่ในบ้านมาก่อนที่ไฟจะไหม้หมดหลัง หลังจากไฟสงบแล้วเมียเจ้าของบ้านก็เข้าไปคุ้ยเขี่ยเถ้าถ่านของที่ไหม้ได้ทองก้อนใหญ่ ซึ่งละลายอยู่ในกองเถ้าถ่านและได้เงินที่ละลายเป็นก้อน หล่อนได้ย้ายไปเช่าบ้านหลังหนึ่งอยู่ ฝ่ายสามีนั้นสลบไหลไม่ได้สติไม่มีทางรอดและบังเอิญบุตรซึ่งเป็นใบ้ก็เกิดเจ็บหนักขึ้นมาอีก พอดีมีญาติผู้ชายทางฝ่ายภรรยามาเยี่ยม จึงได้แนะนำว่า ในบ้านเดียวกันมีคนเจ็บหนักสองคน

ไม่ดี โบราณถือ ควรจะแยกเอาสามีซึ่งอาการหนักใกล้จะตายไปไว้ที่วัด เพราะมีทางรอดน้อยมาก เมื่อตายทางวัดก็จะได้จัดการศพให้ อำแดงจำปี่ก็เลยจ้างคนแอบนำสามีไปไว้ที่วัดแห่งหนึ่งซึ่งมีหมอพระ เพราะคิดว่าบางทีเป็นกุศลพระท่านอาจช่วยให้รอดได้บ้าง ต่อมาภายหลังลูกใบ้ก็ตาย ฝ่ายอำแดงจำปี่เศร้าโศกมาก จึงอพยพจากบางกอกไปหัวเมืองพร้อมทั้งญาติคนนั้นและบ่าวของหล่อน ชาวบ้านเองก็ไม่ทราบว่าหล่อนอพยพไปอยู่ที่ไหนเพราะไปทางเรือ ส่วนสามีของหล่อนก็เข้าใจกันว่าคงจะตายไปแล้ว เมื่อลุงรู้เรื่องราวก็สลดใจมากเพราะลุงคนเดียวที่ทำกรรมชั่วจึงได้รับกรรมสนองเช่นนี้ เมียของลุงเขาคงนึกว่าถึงจะหายร่างกายก็ไม่สมประกอบ คงจะอายชาวบ้านที่สามีของตัวมีรูปร่างผิดคนจึงได้หนีไปหัวเมือง เรื่องราวของลุงต่อมาก็อย่างที่หลานเห็นอยู่เวลานี้เรื่องของลุงตาลที่จานลงในใบลานก็จบลงเท่านี้

เมื่อข้าพเจ้าได้ทราบเรื่องของลุงตาลจบแล้ว ข้าพเจ้ารู้สึกเห็นใจในเคราะห์กรรมของแกอยู่อย่างเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

วันหนึ่งหลังจากนั้น ข้าพเจ้าได้ไปหาลุงตาลที่ห้องแถวร้างนั้น ข้าพเจ้าเห็นชายผู้หนึ่งแต่งตัวภูมิฐานกำลังพูดกับลุงตาลอยู่ ข้าพเจ้าได้ยินเสียงลุงตาลว่า

"ผมบอกว่าผมไม่รู้จักคุณมาก่อนเลย จริง ๆ นะครับ ที่คุณว่าพี่ใหญ่นั้นเป็นใครผมก็ไม่เคยรู้จัก" เสียงชายผู้นั้นพูดอย่างอ่อนใจว่า

"โธ่ตาล แกควรจะดีใจที่มาพบเพื่อนเก่า จำกันไม่ได้หรือ อ้ายแกะไงเล่า ไม่น่าเลยที่แกทำเป็นไม่รู้จัก อย่าปิดบังเลยเพื่อน กันไปบอกพี่ใหญ่

ว่าแกอยู่ที่นี่ วันนี้พี่ใหญ่ติดราชการมาไม่ได้ พรุ่งนี้คงมาหาแกพี่ใหญ่คิดถึงแก ได้สืบหาแกมานานแล้ว พี่ใหญ่ไปทำราชการอยู่หัวเมืองนานปี ย้ายเข้ามาในกรุงก็ถามถึงพวกเราทุกคน พี่ใหญ่เศร้าโศกมากเมื่อเรื่องของแกกับสาย ไม่คิดว่าสายจะตายเร็วและแกจะต้องมาทนทุกข์ทรมานอย่างนี้"

ผู้พูดเว้นระยะเพื่อฟังคำตอบของลุงตาล และลุงตาลสั่นหัวแล้วก็ยืนยันคำเดิมว่าไม่เคยรู้จักใครเลย ข้าพเจ้าเองก็มองดูด้วยความสมเพท แม้ข้าพเจ้าจะรู้เรื่องอะไรดีก็พูดไม่ได้ เพราะได้รับปากลุงตาลไว้แล้วว่า จะไม่เปิดเผยให้ใครทราบ การสนทนาเริ่มต้นอย่างไรข้าพเจ้าไม่ทราบมาทราบเมื่อตอนปลายแล้ว จับเค้าได้ว่าลุงตาลไม่ยอมรับความช่วยเหลือใด ๆ จากเพื่อนเก่าของแกเลย ข้าพเจ้าเห็นชายคนนั้นมีสีหน้าสลดและท่าทางอ่อนใจ เมื่อลุงตาลไม่ยอมรับเป็นเพื่อนเก่า ข้าพเจ้าเห็นใจทั้งสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งรักเพื่อนต้องการจะช่วยเพื่อนยามตกยาก อีกฝ่ายหนึ่งแม้จะเคยสร้างกรรมและเห็นแก่ตัวมาก็ดี แต่บัดนี้ไม่ยอมเห็นแก่ตัว ไม่ยอมรับความช่วยเหลือใด ๆ จากเพื่อนเก่าเลย เพราะรู้ว่าตนมีบาปแล้วก็ก้มหน้ารับกรรมจนกว่าจะสิ้นเวร

เมื่อฝ่ายหนึ่งอ้อนวอนไม่ได้ผลแล้วก็ล้วงเงินมาจากกระเป๋า วางไว้ที่มือของลุงตาล แล้วพูดว่า

"นี่ อ้ายแกละเพื่อนเก่าของแกให้ไว้ใช้ก่อน เมื่อแกไม่ยอมรับว่าเป็นเพื่อนของกัน พรุ่งนี้พี่ใหญ่คงจะมาหา แกคงจะรู้เรื่องดีกว่านี้ กันไปละ"

ว่าแล้วชายคนนั้นก็รีบเดินไป ทิ้งให้ลุงตาลตกตลึงไม่ทันได้พูดโต้แย้งอย่างไร เมื่อชายผู้นั้นเดินไปไกลแล้วน้ำตาของแกก็ไหลออกมาอาบแก้ม ข้าพเจ้าได้เข้าไปปลอบโยนและถามว่า

"ทำไมลุงถึงไม่ยอมรับว่าเป็นเพื่อนกับเขาล่ะ" แกสะอื้นและกำเงินในมือแน่น พูดค่อย ๆ ว่า

"หลานเอ๋ย ชาตินี้ เราตายจากกันแล้ว เพราะลุงชั่วก็ต้องไปตามทางของคนชั่ว ชีวิตของลุงคงอยู่ไม่ได้นาน คงหมดกรรมหมดเวรเสียที" ข้าพเจ้าจึงถามแกว่า

"ทำไมจึงพูดแต่สิ่งที่ไม่เป็นมงคลเช่นนี้ ลุงรู้ได้อย่างไร"

ลุงตาลไม่ได้พูดอะไร แบมือให้ข้าพเจ้าเห็นเงินสี่บาทที่ชายผู้นั้นให้ไว้ เมื่อนิ่งไปสักครู่แกจึงพูดกับข้าพเจ้าว่า "นี่แน่ะหลานเอ๋ย หลานก็รู้เรื่องราวของลุงหมดแล้วจำคำของลุงไว้นะ **วิชาความรู้นั้นต้องคู่ไปกับศีลธรรม** จึงจะมีความเจริญแก่ตัว สำหรับลุงมารู้ตัวก็เมื่อมันสายไปเสียแล้ว" ข้าพเจ้ารับคำแก ต่อมาแกก็สนทนากับข้าพเจ้าด้วยท่าทางรื่นเริงขึ้นทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกแปลกใจ และในเย็นวันนั้นเองหลังจากข้าพเจ้ากลับจากคุยกับลุงตาลสักพักใหญ่ ๆ ก็มีคนมาบอกกับข้าพเจ้าว่า ลุงตาลอุตส่าห์พาร่างอัปลักษณ์เข้าไปดื่มเหล้าในร้านซึ่งอยู่ใกล้ปากซอยนั้น ครั้งนั้นจีนเจ้าของร้านไม่ยอมขายให้เพราะกลัวว่าไม่มีเงินจ่าย แต่ลุงตาลเอาเงินสี่บาทที่ชายแปลกหน้าให้ไว้วางบนโต๊ะ จีนเจ้าของร้านจึงยอมขายให้ แกดื่มติด ๆ กันหลายแก้วจนเมาฟุบลงในร้านเหล้านั้นเอง น่าแปลกใจเพราะว่าไม่มีใครเคยเห็นลุงตาลดื่มเหล้า

มาก่อนเลยนับตั้งแต่แกพิการมา ข้าพเจ้าตกใจเมื่อรู้ว่าแกเมา จึงรีบไปดูแกที่ร้านเหล้าซึ่งไม่ไกลจากบ้านข้าพเจ้านัก ก็เห็นลุงตาลเมามาก ข้าพเจ้าได้เข้าไปอ้อนวอนให้หยุดดื่ม รู้สึกว่าแกยังมีสติดีอยู่และพูดออกมาว่า

"อ้ายหลานชาย ลุงขอดื่มเป็นครั้งสุดท้าย อย่าลืมคำของลุงนะ จงดูลุงเป็นตัวอย่าง" แล้วแกก็ฟุบไปกับโต๊ะอีก

จีนเจ้าของร้านไม่มีความสบายใจ คิดเงินค่าเหล้าแล้วทอนสตางค์ให้แกเสร็จ เงินที่เหลือคงมีจำนวนสามบาทกว่าเจ้าของร้านได้จัดการห่อเรียบร้อยแล้วสอดใส่ผ้าขาวม้าที่คาดเอวลุงตาลไว้อย่างแน่นหนาเพื่อกันตกหาย และบอกให้ข้าพเจ้าเป็นพยานให้ด้วย เพราะกลัวว่าเมื่อเวลาส่างเมาแล้ว ลุงตาลจะมาทวงอีก

ข้าพเจ้าเห็นลุงตาลเมามาก ก็คิดว่าควรจะไปส่งถึงที่พัก จึงได้จัดการเรียกรถลากมาเพื่อจะนำไปส่ง เมื่อข้าพเจ้าเรียกรถลากมาแล้ว และจะเข้าไปพยุง ลุงตาลก็ลุกขึ้นมาแล้วบอกว่า

"ขอบใจมากหลานชาย ไม่ต้องไปส่ง ลุงไปเองได้ลุงไม่เมา" พูดพลางก็หยิบไม้สอดเข้าใต้รักแร้ แล้วจัดแจงพยุงตัวออกจากร้านเหล้าไป ทำให้ผู้ที่เห็นเหตุการณ์หลายคนในร้านเหล้า รวมทั้งข้าพเจ้าแปลกใจมาก เพราะทุกคนเห็นแกหมดสติไปแล้ว แต่ชั่วระยะบัดเดี่ยวใจก็หายเมาเป็นปรกติ นับเป็นเรื่องแปลกมาก

ต่อจากวันนั้น ลุงตาลก็ไม่มีโอกาสได้ออกมานั่งที่ปากซอยอีก เพราะแกได้ถึงแก่กรรมลงในคืนวันนั้นเอง ท่ามกลางความอ้างว้างเปล่าเปลี่ยว

ปราศจากพี่น้องญาติมิตรสหายจะมาเห็นใจแกเป็นครั้งสุดท้าย นอกจากพระภิกษุสามเณรที่ในวัดนั้น ได้เฝ้าดูแกอยู่จนถึงวาระสุดท้าย

• ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวด้วยความเศร้าสลดใจที่สุด แม้ว่าข้าพเจ้าไม่ใช่ญาติของแกก็ตาม ก็อดจะเสียน้ำตาเพราะความรักและสงสารลุงตาลไม่ได้ ถึงแกจะเคยชั่วมาแล้วก็ตาม แต่ในบั้นปลายของชีวิตก็รู้สึกผิดชอบในสิ่งที่ทำลงไป แสดงน้ำใจอันเป็นลูกผู้ชายที่แท้จริงยอมรับว่าตนเองผิดได้อย่างหน้าชื่น ข้าพเจ้ายังเคารพรักแก เมื่อแกตายลงก็คล้ายกับได้สูญเสียญาติผู้ใหญ่ไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับมาพบกันได้อีก

พอรุ่งขึ้นจากวันที่แกตายข้าพเจ้าก็ได้ทราบว่า คนที่เคยอ้างตัวกับลุงตาลว่าชื่อแกละเมื่อเล็ก ๆ พร้อมกับชายท่าทางสง่าหรือท่านข้าราชการที่ข้าพเจ้าเคยเห็น เมื่อกระบวนกฐินพระราชทานผ่านไปวันนั้น ได้ไปที่วัดสอบถามหาลุงตาลกับพระภิกษุสงฆ์ แต่น่าเสียดาย ! ที่ท่านทั้งสองนั้นต้องผิดหวัง เพราะได้พบเพียงร่างที่ปราศจากวิญญาณของลุงตาลที่คลุมไว้ด้วยผ้าขาวอยู่กลางศาลาวัดเท่านั้น เพราะยังไม่ทันจะใส่โลง รู้สึกว่าท่านทั้งสองจะมีความอาลัยและสลดใจในชตากรรมของลุงตาลมิใช่น้อย จากนั้นศพของลุงตาลซึ่งเดิมจะต้องเป็นศพผีไม่มีญาติก็กลายเป็นศพที่มีเจ้าภาพผู้มีเกียรติในรอบปีของวัดนั้น

เรื่องอันน่าเศร้าสลดใจของชีวิต แต่หนหลังของลุงตาล "คนมีบาป" ก็อวสานลงเพียงเท่านี้

พิมพ์ที่ ร.พ. ดำรงธรรม วงเวียนเล็ก ธนบุรี
น.ส. กาญจนา อารมย์สุข ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๐๘